

**KATILIM BANKALARININ REEL SEKTÖRE VERDİKLERİ KREDİLERİN
BÜYÜMEYE ETKİSİ: 2005-2017 DÖNEMİ
TÜRKİYE ÖRNEĞİ**

Numan KÖKAY
Yüksek Lisans Tezi
İktisat Anabilim Dalı
Danışman: Prof. Dr. Salih ÖZTÜRK

2022

T.C.
TEKİRDAĞ NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KATILIM BANKALARININ REEL SEKTÖRE VERDİKLERİ KREDİLERİN
BÜYÜMEYE ETKİSİ: 2005-2017 DÖNEMİ
TÜRKİYE ÖRNEĞİ**

NUMAN KÖKAY

İKTİSAT ANABİLİM DALI
DANIŞMAN: Prof. Dr. SALİH ÖZTÜRK

TEKİRDAĞ-2022

Her hakkı saklıdır

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım Yüksek Lisans Tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yazımda enstitü yazım kılavuzuna uygun davranıldığımı taahhüt ederim.

06/07/2022

Numan KÖKAY

ÖZET

Kurum, Enstitü, : Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
ABD : İktisat Anabilim Dalı
Tez Başlığı : Katılım Bankalarının Reel Sektöre Verdikleri Kredilerin
Büyüme Etkisi: 2005-2017 Dönemi Türkiye Örneği
Tez Yazarı : Numan KÖKAY
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Salih ÖZTÜRK
Tez Türü, Yılı : Yüksek Lisans Tezi, 2022
Sayfa Sayısı : 90

Bu araştırma üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde bankacılık sektörüne genel bir bakış yapılmıştır. İkinci bölümde Türkiye'de bulunan Katılım Bankaları ve Türkiye ekonomisine etkileri teorik olarak araştırılmıştır. Son bölüm de ise Türkiye'de faaliyet gösteren Katılım Bankaları'nın reel sektöre verdikleri kredilerin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini; 2005 yılı ilk çeyreğinden 2017 yılı ilk çeyreğine kadar olan dönemi kapsayacak şekilde, üçer aylık (çeyreklik) veriler kullanılarak ekonometrik analizler ve testler yapılmıştır. Bu çalışmada ADF ve PP birim kök testleri ile durağanlık sınaması yapılmıştır. Johansen eşbütünleşme ve Granger nedensellik analizleri gerçekleştirilmiştir. Son olarak Granger nedensellik testi ile Katılım Bankaları kredilerinden GSYİH'a doğru tek yönlü ve pozitif bir nedensellik bulunmuştur. Kalkınma ve Yatırım Bankaları ile GSYİH'a doğru tek yönlü ve pozitif nedensellikten söz edilirken, Mevduat Bankalarından GSYİH'a doğru çift yönlü ve pozitif bir nedensellik söz konusu olduğu görülmüştür.

Anahtar kelimeler: Katılım Bankacılığı, Ekonomi, Türkiye

ABSTRACT

Institution, Institute : Tekirdağ Namık Kemal University, Institute of Social Sciences,
Department : Department of Economics
Thesis Title : The effect of loans given by participation banks to the real
economy on growth: Example for Turkey for the Period of
2005-2017
Thesis Author : Numan KÖKAY
Thesis Adviser : Prof. Dr. Salih ÖZTÜRK
Type of Thesis, Year : MS Thesis, 2022
Total Number of Pages : 90

This research consists of three parts. In the first part, an overview of the banking sector was made. In the second part, the Participation Banks in Turkey and their effects on the Turkish economy are investigated theoretically. In the last section, the effect of the loans given by the Participation Banks operating in Turkey to the real sector on economic growth; Econometric analyzes and tests were carried out using quarterly (quarterly) data, covering the period from the first quarter of 2005 to the first quarter of 2017. In this study, stationarity tests were carried out with ADF and PP unit root tests. Johansen cointegration and Granger causality analyzes were performed. Finally, with the Granger causality test, a unidirectional and positive causality was found from Participation Bank loans to GDP. While there is one-way and positive causality from Development and Investment Banks to GDP, it is seen that there is a two-way and positive causality from Deposit Banks to GDP.

Keywords: Participation Banking, Economy, Turke

ÖNSÖZ

18.yy ortalarından sonra “Faizsiz Bankacılık” ismini verdiğimiz bankacılık sistemi büyük bir ölçüde kendisini dünyanın bir çok bölgesinde hissettirmeye başlamıştır. İngiltere de başlayan ve Müslümanların yoğun olarak yaşadıkları ülkelerde kendilerini gösteren Katılım Bankaları, söz konusu bölgelerde yaşayan ve faiz hassasiyeti olan vatandaşların ellerinde tasarrufların birikmesi ve bu tasarrufların ekonomiye aktarılması hususunda ortaya çıkan “Katılım Bankacılığı” toplumdaki bir kesimin talebi üzerine meydana gelmiştir. Yapılan çalışmalar sonucunda Türkiye’de üretime aktarılmayan yüksek tutarlarda atıl fonların bulunduğu saptanmış ve bu söz konusu fonların ülke ekonomisine kazandırılabilmesi için faiz ile çalışan banka sistemlerinden uzaklaşıp temelinde faiz prensibiyle çalışmayan faizsiz banka sistemlerine ihtiyaç doğmuştur. Türkiye’nin ekonomik şartları göz önüne alındığında, atıl fonların söz konusu ekonomiye dahil edilmesinde, kayıt dışı ekonomiyi engellemede, rekabeti artırma yönünde ve ekonomiyi destekleyici rolleri üstlenebildiğini bilmekteyiz.

Katılım Bankaları son yıllarda git gide sayılarını arttırıp, pazar paylarını genişlettiği ve gözle görülür derecede artışlar meydana getirdiği görülmektedir. Bu tez kapsamında bankacılık sistemine geniş bir açıdan bakılarak, Türkiye’de bankacılığın ve Katılım Bankacılığının aktif ve pasif durumlarına değinilmiştir. Katılım Bankacılığının ülke içerisindeki yeri, önemi ve 2005-2017 dönemi arasında Türkiye ekonomisine etkileri araştırılmak istenmiştir.

Bu tezimin neticelendirmemde katkısı olanlara sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Başta desteğini benden esirgemeyen Prof. Dr. Salih ÖZTÜRK’e, kıymetli babam Latif KÖKAY’a, sevgili annem Filiz KÖKAY’a, canım eşim Betül KÖKAY’a, enerjisiyle enerjime katkı sağlayan biricik oğlum Yahya Kerem KÖKAY’a, kardeşten öte olan Şükrü ERGEN’e ve beraberinde bütün sevdiklerime teşekkürlerimi borç bilirim. Ebedi olan ALLAH’a sonsuz şükürler ve hamd senalar olsun. Bu teziminin ilgilenen herkese faydalı olmasını tüm kalbimle temenni ederim.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİM BEYANI.....	ii
TEZ ONAY SAYFASI.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLolar LİSTESİ.....	viii
GRAFİKLER LİSTESİ	ix
KISALTMALAR LİSTESİ.....	x
GİRİŞ.....	1

1.BÖLÜM

BANKACILIK SİSTEMİNE GENEL BİR BAKIŞ (TEORİK ÇERÇEVEDE)

1.1. Bankacılık Sisteminin Tanımı.....	3
1.1.1. Geleneksel (Konvansiyonel) Bankacılık Sistemi.....	3
1.1.2. Katılım (İslami Finans) Bankacılığı Sistemi.....	3
1.2. Bankacılık Sisteminin Tarihi	4
1.1.1. Geleneksel (Konvansiyonel) Bankacılık Sisteminin Geçmişi.....	4
1.2.1. Katılım (İslami Finans) Bankacılığı Sisteminin Geçmişi.....	5
1.3. Katılım (İslami Finans) Bankacılığı Sisteminin Ortaya Çıkış Nedenleri.....	8
1.3.1. Dini Nedenler.....	8
1.3.1.1 Faiz-Riba Kavramı.....	9
1.3.1.2. İslamiyet'te Faiz.....	9
1.3.1.3. Hristiyanlık'ta Faiz.....	11
1.3.1.4. Yahudilikte Faiz.....	12
1.3.2. Sosyal Nedenler.....	13
1.3.3 Ekonomik Nedenler.....	13
1.4. Geleneksel (Konvansiyonel) Bankaların Finans Yöntemleri.....	14
1.4.1 Geleneksel (Konvansiyonel) Bankaların Fon Toplama Yöntemleri.....	15
1.4.2. Geleneksel (Konvansiyonel) Bankaların Fon Kullanırma Yöntemler.....	15

1.5. Katılım (İslami Finans) Bankalarının Finans Yöntemleri.....	16
1.5.1. Katılım (İslami Finans) Bankalarının Fon Toplama Yöntemleri.....	17
1.5.1.1. Katılma Hesapları.....	17
1.5.1.2. Özel Cari Hesaplar.....	17
1.5.2. Katılım (İslami Finans) Bankalarının Fon Kullandırma Yöntemleri.....	17
1.5.2.1. Murabaha (Üretim) Desteği.....	18
1.5.2.2. Müşareke (Kâr-Zarar) Yöntemi.....	18
1.5.2.3. Mudarebe (Kâr Paylaşımı) Yöntemi.....	19
1.5.2.4. Finansal Kiralama (İcare/Leasing) Yöntemi.....	19
1.5.2.5. Selem Yöntemi.....	19
1.5.2.6. İstisna Yöntemi.....	19
1.5.2.7. Sukuk Yöntemi.....	20
1.5.2.8. Factoring Yöntemi.....	20
1.5.2.9. Risk Sermayesi (Venture Capital) Yöntemi.....	20

2. BÖLÜM

TÜRKİYE'DEKİ KATILIM BANKALARI VE EKONOMİYE ETKİLERİ

2.1. Türkiye'de Katılım Bankacılığının Tarihsel Süreci.....	21
2.2. Türkiye'de Katılım Bankacılığının Kuruluş Sebepleri.....	25
2.3. Türkiye'de Katılım Bankacılığının Hukuki Yapısı.....	25
2.4. Geçmişten Bugüne Türkiye'de Faaliyet Gösteren Katılım Bankaları.....	26
2.4.1. Kuveyt Türk Katılım Bankası	28
2.4.2. Albaraka Türk Katılım Bankası	29
2.4.3. Türkiye Finans Katılım Bankası	29
2.4.4. Ziraat Katılım Bankası.....	30
2.4.5. Vakıf Katılım Bankası.....	32
2.4.6. Emlak Katılım Bankası.....	31
2.5. Türkiye Ekonomisine Etkileri.....	31
2.5.1. Atıl Fonların Reel Ekonomiye Kazandırılması.....	32
2.5.2. İstihdama Katkısı.....	33
2.5.3. Krizlerden Etkilenmeme.....	34

2.5.4. Yabancı Kaynak Transferi.....	34
2.5.5. Kayıt Dışı Ekonomiye Engelleme.....	35

3. BÖLÜM

KATILIM BANKALARI VE DİĞER BANKA TÜRLERİNİN KULLANDIRDIKLARI KREDİLERİN BÜYÜMEYE ETKİSİ: 2008-2017 DÖNEMİ TÜRKİYE ÖRNEĞİ

3.1. Literatür Taraması.....	37
3.2. Veri Seti.....	43
3.3. Ekonomik Yöntem ve Hipotezler.....	44
3.3.1. Birim Kök Testleri.....	44
3.3.1.1. Augmented Dickey Fuller (ADF).....	44
3.3.1.2. Phillips ve Perron (PP).....	45
3.3.2. Johansen Eşbütünleşme Testi.....	46
3.3.3. Granger Nedensellik Testi.....	47
3.4. Çalışma Modeli Ve Araştırmada Kullanılan Değişkenler.....	48
3.5. Ampirik Analiz.....	53
SONUÇ	82
KAYNAKÇA	85

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Katılım Bankacılığının, Bölge, Kurum ve Ürün Olarak Gelişimi

Tablo 2: Türk Bankacılık Sektörü Şube ve Personel Görünümü (OCAK 2022)

Tablo 3: Bankalar Aktif ve Yükümlülükleri (Aralık 2018)

Tablo 4: Katılım Bankaları ile Ekonomik Büyüme Değişkenleri ile Yapılan Bazı Ampirik Çalışmalar

Tablo 5: Değişkenlere Ait Bilgiler

Tablo 6: Değişkenlere Uygulanan Metodlar

Tablo 7: Tanımlayıcı İstatistikler ve Korelasyon Matrisi

Tablo 8: Verilerin Tanımlayıcı İstatistikleri ve Korelasyon Matrisi (1.dereceden fark alınmış halleri)

Tablo 9: Değişkenlere Uygulanan Durağanlık Sınaması Testi Sonuçları

Tablo 10: Granger Nedensellik Testi Sonuçları

GRAFİKLER LİSTESİ

- Grafik 1: Katılım Bankalarının Bankacılık Sektöründen Aldıkları Paylar (2010/2015)
- Grafik 2: Katılım Bankalarının Verdikleri Kredilerin Türleri
- Grafik 3: Türk Bankacılık Sektörü (Milyar TL/ 2004-2016 Yılları Arası)
- Grafik 4: Katılım Bankalarının Sektördeki Payı Ve Aktifleri
- Grafik 5: Katılım Bankalarında Toplanan Fonların Gelişimi (Oransal)
- Grafik 6: Katılım Bankalarının Şube ve Personel Gelişimi (Bin kişi)
- Grafik 7: 2015 Yılı Bölgelere Göre Faizsiz Bankacılık Varlıkları (Milyon ABD Doları)
- Grafik 8: Değişkenlerin Zaman İçerisindeki Eğilimi
- Grafik 9: Mevsimsellikten Arındırılmış Hali (GDP)
- Grafik 10: Değişkenlerin Zaman İçindeki Eğilimleri (2008Q1-2019Q4)
- Grafik 11: Farkı Alınmış Değişkenlerin Zaman İçindeki Eğilimleri (2008Q1-2019Q4)

KISALTMALAR LİSTESİ

- TDK: Türk Dil Kurumu
M.Ö.: Milattan önce
M.S.: Milattan sonra
VDMK: Varlığa Dayalı Menkul Kıymet
DİB: Diyanet İşleri Başkanlığı
C.C.: Celle Celalühü
HZ: Hazreti
S.A.V.: Sallallahu Aleyhi Ve Sellem
A.S.: Aleyhissalatu Vesselam
NSB: Nasser Social Bank
KHK: Kanun Hükmünde Kararname
İKB: İslam Kalkınma Bankası
DESİYAB: Devlet Sanayi İşçi Yatırım Bankası
KZOB: Kâr/Zarar Ortaklığı Belgesi
A.Ş.: Anonim Şirketi
TKBB: Türkiye Katılım Bankası Birliği
BDDK: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
TCMB: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası

1. GİRİŞ

Bireyler, dünyanın her yerinde ve her döneminde çeşitli sebeplerden dolayı paraya ihtiyaç duymuşlardır. Kimi bireyler bu taleplerini banka ismini verdiğimiz kurumlardan finans ederlerken, kimileri de inançları gereği faizin haram olduğu gerekçesiyle faiz ile çalışan finans kurumlarından uzak durmaya çalışmış ve alternatif yollar aramaya koyulmuşlardır. Toplumdaki bu kesimin talebi karşısında faizli bankacılık sistemine ek olarak, faizsiz bankacılık adını verdiğimiz “Katılım Bankacılığı” doğmuştur.

Geleneksel Banka türleri hemen hemen dünyanın her ülkesinde yoğun ve aktif bir şekilde faaliyetlerini sürdürmektedir. Günümüz şartlarında bireyler, şirketler, hatta devletler için neredeyse zorunlu hale gelen bu banka türleri, sağladıkları kolaylıklara karşın toplumun ahlaki ve dini yapılarını zedelemekte ve zengin ile fakir arasındaki uçurumu daha da keskinleştirerek adaletsiz gelir dağılımlarına yol açmaya devam etmektedir.

Katılım Bankaları, beraberinde birçok tartışmayı da getirmiştir. Tasarruf sahiplerinden fon toplamada ve tasarruf sahiplerine fon sağlamada Katılım Bankalarının diğer Geleneksel Bankalardan doğal olarak farklı yöntemleri olması gerekmektedir. İncelendiği kadarıyla kullandıkları yöntemlerin aralarında mali düzenlemeleri ve işlevleri bakımından farklılıklar olduğunu söyleyebiliriz. Faizsiz bankacılığın bir ülkede verimli ve etkin bir şekilde tam olarak çalışabilmesi için gerekli olan hukuksal düzenlemeler içermesi gerekmektedir. Söz konusu kurumların, kuruluş amaçlarından sapmalara meyil verilmeksizin, tam rekabet ve serbest piyasa ilkeleri doğrultusunda kararları almak veyahut alınmasını sağlamak, bu kurumları tercih edenlerin hak ve menfaatlerini korumakla yükümlü eski adıyla “Özel Finans Kurumları Birliği”, yeni adıyla “Türkiye Katılım Bankaları Birliği” 01/11/2005 tarihli 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu ve 28/02/2006 tarih ve 2006/10018 Sayılı Birlik Statüsü ile kurulmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin ekonomik alt yapısına bakıldığında, tabanın büyük bir kısmını faizle kaplı olduğunu görüyoruz. Katılım Bankaları diğer banka

türleri arasındaki payı her geçen sene artmakla birlikte güncel olarak toplam aktifte %7-8 arasında olduğunu söyleyebiliriz.

Yapılan bu tez çalışması 3 bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde yakın tarihten bugüne bankaların tanımı, tarihi süreçleri ve gelişimleri ele alınıp değerlendirilmiştir. İkinci bölümde ise, geçmişten bugüne Türkiye’de faaliyet gösteren Katılım Bankalarının tarihi süreçleri, kuruluş nedenleri, hukuki yapıları incelenmiş olup ekonomiye etkilerini teorik olarak araştırmak olmuştur. Son bölümde ise Katılım Bankalarının reel sektöre verdikleri kredilerin ekonomik büyüme üzerinde bir etkisinin olup olmadığını ve nedensellik ilişkisinin varlık sınamasına tabii tutulmuştur. Söz konusu testler; 2005-2017 dönemleri arasında üçer aylık veri setleriyle Türkiye düzeyi için araştırılmak istenmiştir. Sonuç kısmında da elde edilen bulgular paylaşılarak gerekli çıkarımlar sunulmaya çalışılmıştır.

1.BÖLÜM

BANKACILIK SİSTEMİNE GENEL BİR BAKIŞ

1.1. Bankacılık Sistemi Kavramı

Türk Dil Kurumu'nun banka ile ilgili tanımı: "Faizle para alıp veren, kredi, iskonto, kambiyo işlemleri yapan, kasalarında para, değerli belge, eşya saklayan ve ticaret, sanayi, ekonomi alanlarında çeşitli etkinliklerde bulunan kuruluştur." şeklindedir (TDK, 2018).

Bankacılık sistemi, Geleneksel (Konvansiyonel) bankacılık ve Katılım (İslami Finans) bankacılığı adı altında iki farklı kısımda ve alt başlıklarda incelenecektir.

1.1.1. Geleneksel (Konvansiyonel) Bankacılık Sistemi

Geleneksel bankalar diğer adıyla "Konvansiyonel" banka sistemleri, bireylerin tasarruf ettikleri mevduatları yatırıma dönüştürmeyi amaçlayan bir araç olarak tanımlanmıştır (Metzler, 1951:94). Bu tür bankalar, finansörleri olan birey veya kurumlara belli bir miktar faiz oranı üzerinden geri ödemeye amaçlayan ve aynı zamanda yine belli bir oranda faiz maliyeti hesabı üzerinden kredi gibi yöntemlerle birey veya kurumları fonlayan kuruluşlar olarak bilinmektedir. Söz konusu bankaların görevleri arasında; piyasadaki riskler ve beklentileri şekillendirmenin yanı sıra faiz maliyetlerini yani oranlarını hesaplamaktır (Khan, 1986: 2-5).

1.1.2. Katılım (İslami Finans) Bankacılığı Sistemi

Katılım bankaları, İslam dinin temel prensiplerine dayalı olarak kurulan bir finans kuruluşudur. En belirgin özelliği ise faiz yoluyla kazanç yerine, yatırım sonucunda elde edilen gelirin ve kârın bölüşülmesidir (Usulcan, 2013).

Bu tür bankalar fon sağlama ve fon toplamada, işleyişleri ve yöntemleri bakımından diğer geleneksel bankalardan ayrılmaktadırlar. Tasarruf sahipleri ve Katılım Bankaları arasında bir ortaklık (mudarebe) söz konusudur. Ülkemizde bu ortaklık biçimi kar-zarar ortaklığı olarak nitelendirilmiştir.

Türk Dil Kurumu'nun katılım bankacılığı ile ilgili tanımı ise: "Petrol fiyatlarındaki yükselmeyle birlikte Arap ülkelerinin gelirlerindeki artışa bağlı olarak

1970’li yıllarda uluslararası mali sistem içinde yaygınlaşan İslami ilke ve kurallara göre çalışan faizsiz bankacılık” şeklindedir (TDK, 2018).

1.2. Bankacılık Sisteminin Tarihi

Yakın dünya tarihinin ilk resmi bankası olarak bilinen ve 1171 yılında kurulmuş olan banka Venedik bankasıdır. Kurulma amacı ise savaflara fon sağlamaktır (Nuverforum, 2013). Hollanda da 1609 yılında Amsterdam bankası kurulmuştur. Zamanın en önemli bankalarından olmuştur. İngiltere de ilk banka ise Bank of England adıyla 1694 yılında kurulmuştur. Devlete borç vererek, faizi ile birlikte geri alma politikası izlemiştir (Erol, 2006).

1.2.1. Geleneksel (Konvansiyonel) Bankacılık Sisteminin Geçmişi

Dünyada banka ismi verilen finans sistemlerine benzer sistemlerin geçmişi ticaret gibi çok eski zamanlara dayandığı kesin olarak bilinmektedir. İlk ortaya çıkış zamanı konusunda ise kaynaklarda farklı bilgiler yer almaktadır. Tahmini olarak M.Ö. 2500-3500 yılları arasında oluşumunu gerçekleştirdiği düşünülmektedir. Sümerler döneminde, M.Ö. 3000 yıllarında faiz ile kredili mal alımı ve satışı yapıldığı bilinmektedir (Seyrek ve Mızırak, 2009). Tapınakların ilk banka işlevi gören yerler olduğu, bankacı rolünü üstlenenler ise din adamlarından ibaret olduğu düşünülmektedir (Ustaoğlu, 2014). Orta çağlarda bankacılık sistemi Vatikan’a bağlı kiliselerde ortaya çıktığı sanılmaktadır. Kutsal topraklara hacı olmak için gitmek isteyen veya farklı şehirlere seyahat etmek isteyen bireylerin altın ve değerli eşyalarını kilise papazlarına emanet etmesiyle, papazlarında bu emanetleri başka kişilere ödünç vererek karşılığında hediye adı altında verdiği ödünç paradan daha fazla geri almasıyla başladığı iddia edilmektedir (Terzi, 2013).

Bu çağlarda, dönemin ileri gelen düşünürleri Eflatun ve Aristo’nun yoğun eleştiri yağmuruna tuttıkları “Faiz” kavramı ilk bu zamanlarda tepki aldığı bilinmektedir. Eflatun’a göre paradan para kazanmak haksız bir kazanç yöntemi olduğu, bunun sonucu olarak toplumdaki zengin-fakir arasındaki ayrımın daha da artacağı ve toplum içinde büyük felaketlere yol açacağını savunmuştur (Karakuş, 2006). Para olgusunun ortaya çıkma nedeninin mübadele amacı olması, bunun dışında

emeksiz paradan para çoğaltmanın doğaya aykırı bir yöntem olduğunu söyleyen Aristo (2002:246), faizi resmen ekonomiden dışlamıştır.

Neredeyse tüm önemli felsefeciler tarafından M.S. 1500'lü yıllara kadar yasaklanmış olan faiz, tüm ilahi dinler ve din adamları tarafından da açıkça yasak edilmiştir. Hristiyanların kutsal kitabı olan İncil'in eski ve yeni ahitlerinde "tefecilik" ve "faizcilik" ismiyle geçmektedir. Papazlar reform hareketleri ve kiliselerin çeşitli kollara ayrılmasından önceye kadar bu yasağı korumuşlardır. Fakat kapitalizmin batıda baş göstermeye başlamasıyla kiliselere yapılan baskılar sonucu faizle ilgili tavizleri beraberinde getirmiştir (Karakuş, 2006). Hristiyanlık'ta faiz meselesine ilk onay veren kişi Jean Kelvin'dir. Kalvenist Protestanlığından sonra kiliseler apaçık bir şekilde faize karşı olan duyarlılığını yitirmiş hale geldiler (Eskicioğlu, 2013). Yahudilerde de faiz ilk zamanlarda yasak olmasına rağmen kendi halklarının menfaatleri için sonradan saptırılmıştır. Yahudiler kendi aralarında faizi yasak sayıp, Yahudiler dışında yapılan faizi serbest kılmışlardır (Tevrat, 22/25 & Tesniye 23/19-20).

1.2.2. Katılım (İslami Finans) Bankacılığı Sisteminin Geçmişi

Katılım bankacılığı sistemleri İslamiyet'in doğuşundan sonra gündeme gelmiştir. Fakat bu faizsiz bankacılık yöntemi milattan öncesine kadar uzandığı bilinmektedir. M.Ö. 2123-2081 dönemleri arasında Babil'in ilk kralı olan Hammurabi'ye kadar gitmektedir. Hammurabi Kanunlarında faiz ile ilgili alışverişi yasak eden ve çeşitli yöntemlerle ticareti yönlendiren 100. bölümden 106. bölüme kadar olan yerlerde açıkça ifade etmiştir (Tabakoğlu, 2006: 249).

İlerleyen dönemlerde mabetlerin tekelinde bulunan bankalar, bazı Yahudi ailelerin eline geçmiştir. Dönemin en bilinen Yahudi ailelerinden olan Murahsu ve Ekibi'dir. Bu aileler çevrelere faizsiz krediler vererek ihtiyaçları karşılamada banka görevi görmüşlerdir (Karakoç, 2011: 19).

İslami finans tabirinin ilk ortaya çıkışı 1945 yılı sonrasıdır. Çünkü bu yıllarda bağımsızlık mücadelesi veren Hindistan, bağımsızlığını kazanmıştır. Hindistan da yaşayan Müslüman düşünürler yeni bir sistem için düşünmeye ve çalışmalar yapmaya başlamışlardır (Polat, 2009: 83).

Dünyada ilk olarak denenip ve başarılı ile sonuçlanan faizsiz banka 1963 yılında Mısırda kurulmuştur. “Nasser Social Bank” isimli bu bankanın temeli İslam prensiplerine uygun oluşudur. Başarılı kurulum ve işleyişten sonra, Suudi Arabistan, Pakistan ve Kuveyt gibi ülkelerde arka arkaya İslami finans bankaları açılmaya başlanmıştır. Bunların içinde en çok önem arz eden ve hala aktif olarak 43 ülkeden müşterinin bulunduğu “İslam Kalkınma Bankası” ismiyle kurulan Cidde’de ki bankadır. (Doğan, 2013: 6).

1970’li yılların sonuna doğru Avrupa’ya baktığımızda ise; batılı ülkelerin önde geleni ve bir ada ülkesi olan İngiltere ve yönetiminin, bizzat kendilerinin belirledikleri İslami olan yatırım şirketlerinin, ülke başkenti olan Londra’da faaliyetlerine ülke içerisinde yürütmesine aracılık etmesiyle başlamıştır. İngiltere ve diğer AB ülkeleri, 2008 dünya ekonomi krizinden hemen sonra Katılım Bankalarına ilgisini daha da arttırmaya başlamıştır. Akabinde İngiltere devleti, İslam Hukuk standartlarına uygun Katılım Bankası açma belgesi (lisansı) vermeye başlamış ve günümüzde aktif bir şekilde vermeye devam etmektedir. Britanya’da şuan aktif olarak iki çeşit Katılım Bankaları mevcuttur. Sayının 250’yi geçtiği bilinmektedir. Pencere sistemi ile 17, İslam hukukuna tam uygun olarak ise 5 adet bilinen Katılım Bankaları yoğun olarak bahsi geçen Birleşik Krallıkta faaliyetlerini gerçekleştirmektedirler (Samireh, 2020:11)

Türkiye’de Katılım Bankacılığı 1980’li yılların başında ortaya çıkmıştır. “Özel Finans Kurumu” adı altında faaliyetlerine başlayan bu tür bankalar, 2006 yılı itibariyle 5411 sayılı “Özel Finans Kurumu” ile ilişkili kanunda gerekli değişikliklere gidilerek “Katılım Bankaları” adını almıştır. Geleneksel bankacılık sisteminden farklı prensipleri ve işleyişleri olan bu bankalar, kimi bölgelerde “İslami Finans” kimi bölgelerde ise dayandığı ilkenin yani “Faizsiz Bankacılık” olarak isimlendirilmiştir. Bakanlar kurulunun çıkardığı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile kabul edilen ve kar-zarar esasına göre kurulan Katılım Bankaları, “Özel Finans” adıyla 15/12/1983 yılında Türk Finans sisteminde yerini almıştır (Eskici, 2011:4).

İlerleyen süreçlerde verilen isim nedeniyle karışıklıklara ve yanlış algılara sebebiyetler verdiği için dolayı isim değişikliğine gidilerek bugünkü halini yani “Katılım Bankacılığı” adını almıştır.

Katılım Bankaları tasarruf sahiplerini gerek dini gerekse diğer sebeplerden ötürü ellerinde bulundurdukları âtıl fonları diğer bir deyişle yastık altı para veya para ile ikame eden değerli madenleri piyasaya finans yöntemlerini kullanarak ekonomiye doğrudan enjekte etmektedirler. Bu bağlamda Türkiye’de bulunan Katılım Bankaları da Türk ekonomisini olumlu izler bırakmaya devam etmektedirler. Zamanla Katılım Bankalarının sayılarında artışlar meydana gelmiştir. Bankalar sektöründe paylarını da giderek arttırmayı hedeflemektedirler.

Tablo 1: Katılım Bankacılığının, Bölge, Kurum ve Ürün Olarak Gelişimi

	Ürünler	Kurumlar	Bölge
1960-1970	-Tasarruf Bankaları Ürünleri: *Karz-ı Hasen *Muşaraka *Mudaraba	-Tasarruf Bankaları	-Körfez Arap Ülkeleri -Orta Doğu
1970-1980	-Ticari Banka Ürünleri: *Karz-ı Hasen *Muşaraka *Mudaraba *Salam *Murabaha	-Ticari Bankalar	-Körfez Arap Ülkeleri -Orta Doğu
1980-1990	-Ticari Banka Ürünleri -Sigortacılıkta İslami Ürünler Takafülü	-Ticari Bankalar - Yatırım Kurumları - Sigorta Şirketleri	-Körfez Arap Ülkeleri - Asya - Orta Doğu -Pasifik

	Genel ve Aile		
1990-2000	<ul style="list-style-type: none"> -Ticari Banka Ürünleri -Sigortacılıkta İslami Ürünler -İslami Bonolar - Yatırım Fonları -Hisse Senetleri 	<ul style="list-style-type: none"> -Ticari Bankalar -Sigorta Şirketleri - Portföy Yönetim - Yatırım Kurumları Şirketleri -Aracı Kurumlar 	<ul style="list-style-type: none"> -Körfez Arap Ülkeleri -Orta Doğu -Asya -Pasifik
2000-2018	<ul style="list-style-type: none"> -Ticari Banka Ürünleri -İslami Sigortacılık Ürünleri - Bonolar - Yatırım Fonları - Yapılandırılmış Ürünler - Hisse Senetleri 	<ul style="list-style-type: none"> -Ticari ve Yatırım Bankaları - Sigorta Şirketleri -Yatırım Kurumları Şirketleri -Aracı Kurumlar -Portföy Yönetim -E-Ticaret 	<ul style="list-style-type: none"> -Körfez Arap Ülkeleri - Pasifik -Asya - Orta Doğu - Amerika - Avrupa

Kaynak: (Altaş, 2008: 18).

1.3. Katılım (İslami Finans) Bankacılığı Sisteminin Ortaya Çıkış Nedenleri

Dünyanın her yerinde ve her döneminde insanlar, çeşitli sebeplerden dolayı paraya ihtiyaç duymuşlardır. Kimi bireyler bu taleplerini banka ismini verdiğimiz kurumlardan finans ederlerken, kimileri de inançları gereği faizin haram olduğu gerekçesiyle faiz ile çalışan bankalardan uzak durmaya çalışmış ve alternatif yollar aramaya koyulmuşlardır. Toplumdaki bu kesimin talebi karşısında faizli bankacılık sistemine karşılık faizsiz bankacılık ismini verdiğimiz “Katılım Bankacılığı” sistemi

doğmuştur. Sosyal ve iktisadi bir kurum olan bu söz konusu Katılım Bankaları, tasarruf sahiplerinin ellerinde bulunan âtil kaynakları ekonomiye enjekte etmekle kalmamış aynı zamanda ekonomik aktörleri çeşitlendirip güçlendirmiştir. Katılım Bankalarının faaliyete geçme nedenleri alt başlıklar halinde aşağıda kısaca açıklanmıştır.

1.3.1. Dini Nedenler

Din, insanlığın yaratılış gayesini ve yaratılanların Allah'a (c.c.) karşı olan vazifeleri beyan eder. İyi ve kötüyü, doğru ve yanlış anlatır. Daha iyiye ulaşmak için bizlere öğütler verir. İnsanı ruhen yükselten, ahlâken olgunlaştıran, fertlerin birbirlerinin haklarına saygılı olmalarını isteyen ve uyulması gereken hak ve görevleri belirleyen olguya “Din” denir (Koçak, 2015:238).

Bu tanımlama ışığında dinler; toplumda huzurun, mutluluğun, barışın esas olmasını öğütlemektedir diyebiliriz. Katılım Bankaları, bu çoğu dinde yasak edilmiş ve İslam dininde yasak kıldığı “faiz-riba” isimleriyle bilinen kavramı, yaptığı işlemlerde kullanmaktan kaçınmaya özen gösteren ve bunu prensip haline getirmiş finans kuruluşlarıdır (Zerkavd, 2009:113).

Faiz kavramı alt başlıklarda önce açıklanmaya çalışılacaktır. Devamında ise İslamiyet, Hristiyanlık ve Yahudilik dinlerinde faizle ilgili olgulara yer verilecektir.

1.3.1.1 Faiz-Riba Kavramı

Arapça adıyla “riba” olarak bilinen ve “fazlalık, çoğalma, artma” anlamlarını içinde barındıran kavrama “faiz” adı verilmektedir (Özsoy, 1993: 59). Faiz, söz konusu bir miktar parayı borç olarak veren alacaklı ve borçlu olmak üzere iki taraftan oluşan, alacaklının parasından mahrum kaldığı süre zarfı için karşılığında belli oranda borçluya verdiği paradan daha fazla miktarda geri alması işlemidir (Evren, 1987: 27). Tanımdan da anlaşılacağı üzere herhangi bir emek olmadan, bir kişi veya kuruma verilen borç paranın belli bir zaman dilimi sonunda parasını artmış bir şekilde geri almasını ifade etmektedir.

1.3.1.2. İslamiyet’te Faiz

Bilindiği üzere son din olarak dünyaya gönderilen ve Arap yarımadasında filizlenip tüm dünyaya yayılan din İslam’dır. Arap yarımadasının ekonomisi, İslam

dininin doğuşundan önce neredeyse tamamen faiz esasına dayalı bir şekilde çalışmaktaydı. Borçlu borcunu günü geldiğinde ödemediğinde belirli oranlarda anapara üzerine faiz eklenmekteydi. Daha sonrasında yeniden bir vade günü ve farklı bir oranla faiz belirlenmekteydi. Buda faiz mekanizmasının çalışmasını devamlı kılmaktaydı. Bu durum borçlunun daha fazla borca girmesi ve alacaklının da daha fazla alacaklı olmasını sağlamaktaydı. Kısaca fakiri daha da fakir yapan, zengini ise daha da zengin yapan bir mekanizmadan söz etmekteyiz (Ustaoglu, 2014:15).

Dinler; toplum yapısını düzenlemek, bireyler arasında hak ve adaleti sağlamak esaslı olduğu bilinmektedir. Faizin de toplumun yapısını, ahlakını bozduğu ve bireyler arasında adaletsiz gelir dağılımına sebebiyet verdiğinden ötürü yasaklanmıştır. İslam dinin ilahi kitabı olan Kur'an-ı Kerimde faizle ilişkili birçok ayet yer almaktadır.

Bunların dördü şunlardır:

“İnsanların mallarında artış olsun diye verdiğiniz herhangi bir faiz, Allah katında artmaz. Allah'ın rızasını isteyerek verdiğiniz zekâta gelince, işte zekât veren o kimseler, evet onlar (sevaplarını ve mallarını) kat kat arttıranlardır.” (Elmalılı, M.H.Y. 1993, RumSuresi, 39. Ayet).

“Ey iman edenler! Kat kat arttırılmış olarak faiz yemeyin. Allah'a karşı gelmekten sakının ki kurtuluşa eresiniz.”(Elmalılı, M.H.Y. 1993, Al-i İmran Suresi, 130. Ayet)

“Yahudilerin yaptıkları zulüm ve birçok kimseyi Allah yolundan alı koymaları,kendilerine yasaklanmış olduğu halde faiz almaları, insanların mallarını haksız yere yemeleri sebebiyle önceden kendilerine helal kılınmış temiz ve hoş şeyleri onlara haram kıldık. İçlerinden inkâr edenlere de acı bir azap hazırladık.” (Elmalılı, M.H.Y. 1993, Nisa Suresi, 160–161. Ayet)

“Faiz yiyenler, ancak şeytanın çarptığı kimsenin kalktığı gibi kalkarlar. Bu,onların, “Alışveriş de faiz gibidir” demelerinden dolaydır. Oysa Allah, alışverişini helal, faizi haram kılmıştır. Bundan böyle kime rabbinden bir öğüt gelirse (o öğüte uyararak) faizden vazgeçerse, artık önceden aldığı onun olur. Durumu da Allah'a kalmıştır. (Allah onu affeder) kim tekrar (faize) dönerse, işte onlar cehennemliklerdir. Orada ebedi kalacaklardır.” (Elmalılı, M.H.Y. 1993, Bakara Suresi, 275. Ayet)

“Allah, faiz malını mahveder, sadakaları ise arttırır (bereketlendirir). Allah, hiçbir günahkâr nankörü sevmez.” (Elmalılı, M.H.Y. 1993, Bakara Suresi, 276. Ayet).

“Ey iman edenler! Allah’a karşı gelmekten sakının ve eğer gerçekten iman etmiş kimselerseniz, faizden geriye kalanı bırakın.” (Elmalılı, M.H.Y. 1993, Bakara Suresi, 278. Ayet).

Ayetlerde de ifade edildiği gibi İslamiyet’te faiz haram kılınmıştır. Dört büyük kitaptan biri olan Kur’an-ı Kerim de “faiz” in toplum ve insan ilişkilerini kötü yönde etkilediğini ve kaçınılması gerektiğini kesin bir ifadeyle insanlara bildirmiştir.

1.3.1.3. Hristiyanlık'ta Faiz

Faiz Müslümanlara haram (yasak) kılındığı gibi aynı şekilde Hristiyanlara da haram (yasak) kılınmıştır. İncil’de, Kur’an-ı Kerim’de olduğu gibi direkt olarak haram olduğu belirtilmemiştir. Tevrat’ta, faizin çok hoş karşılanmadığına dair hükümler içeren ayetler yer almaktadır. Bunların bir kısmı şu şekildedir:

Bu ifadelerde tam olarak faiz yani riba kavramına değinilmemiş olması göze çarpmaktadır. Ancak faiz türü işlemlerin kınandığı anlaşılmaktadır. İncil’de faiz kavramı açık bir üslupla dile getirilmemiş fakat bu dine bağlı kurumlarda; örneğin VIII. ve IX. yüzyıllardaki kiliselerde ve İznik Konsili 325’te farklı kanunlar öne sürerek faizi yasakladığını görmekteyiz. Bu konulan kanunların herhangi bir alt yapısı oturturulmadığı için yaşamları çok fazla sürmemiştir.

Yukarıdaki ayetlerden görüldüğü üzere; Hristiyanlık dinin de riba kavramına açık bir şekilde değinilmese de bazı kısımlarda kınanmıştır. Ribanın yasak olduğu İncil de açık bir dille ifade edilmese de dine bağlı bazı yerlerde bu açıkça söylenmiştir. Örneğin: İznik Konsili 325’te faizi haram sayılmıştır. Devamın da ise 8. Ve 9. Yüzyıllarda mevcut kiliselerin faizi yani ribayı haram kılan çeşitli tasarılar öne sürdüğünü görmekteyiz. Fakat oluşturulan bu tasarılar felsefi bir altyapı kurulmadığından etki süreleri çok uzun olmamıştır.

Bu söz konusu yasakların etkinliği coğrafi keşiflerin gerçekleşmesiyle sona ermiştir. Denizaşırı keşfedilen yeni kıtlar, yeni deniz yolları ve teknik gelişmeye yön veren çeşitli icatlar, buluşlar, her geçen gün hızla gelişen ve uluslararası nitelikler kazanmaya başlayan ticari hareketler, paranın ticaretini yapmaya başlayan kuruluşlar,

üretime artık yeni bir kimlik kazandırmış ve adına “kapitalist” düzen denilmiştir. Söz konusu bu durumlar ticari kapitalizmin başlamasına, akabinde ise ekonomik kapitalizm sistemlerinin meydana gelmesine yol açmıştır.

Öte yandan iktisadi kurum ve kuruluşlar faiz esaslı müesseseler haline gelmiş ve inancın etkisinden uzaklaşmalara sebebiyet olmuştur. İnancın etkisinden uzaklaşan bu yapılar, zaman içerisinde faizin ekonominin temeline yerleşmesine sebep olmuştur.

1.3.1.4. Yahudilik'te Faiz

Yahudilik ırkıdan olan insana verilen isim "Yahudi"dir. Musevi ise Musevilik dinine bağlı olan insana verilen isimdir. Musevilik birçok yerde Yahudilik olarak da geçer fakat karıştırılmaması gerekmektedir.

Musevilik bir dindir ve Hz. Musa Peygamberin (a.s.) peşinden gidenlere denmektedir. Yahudilik ise bir ırka verilen isimdir. Hz. Yakup (a.s.) soyundan gelenleri temsil eder. Musevi dinine mensup olanlar Hz. Musa Peygamber'in getirdiği yasak ve emirlere göre yaşarken, Yahudiler bu söz konusu dini kendi menfaatleri uğruna değiştirip sapıtırmak ve emmelerine uygun hale getiren, kendilerini üstün ırk olarak gören bir ırktır. Yahudileri oluşturan toplumun tamamına yakını Musevi dinine mensuptur, Musevi dini mensup olanların neredeyse tamamı ise Yahudi'dir. Fakat bütün Museviler Yahudilerden oluşmamaktadır. Türk, Kürt, Arap ırkıdan olan Musevilerde mevcuttur. Yahudilik ırkla içselleştirilmiş ve sınırları Museviliğe göre oldukça dar olan bir inanış çeşididir.

Diğer değindiğimiz dinlerde de olduğu gibi Musevilik diniyle özleşmiş olan Yahudilikte de faiz yasak kılınmıştır. Dört büyük kutsal kitaptan biri olan Tevrat'ta; Yahudiler arasında faizli alışveriş haram kabul edilmiş fakat diğer din mensuplarına karşı faizli alışverişte herhangi bir sakınca görülmemiş ve serbest bırakılmıştır. Borç para vermelerinin gereklilikleri arz edilmiştir.

Musevilik dininin kutsal kitabı olan Tevrat'ın; Tesniye 15, Tesniye 23, Çıkış 22 ve Levililer 25 kısımlarında söz konusu olan faizle ilişkili ayetlere yer verilmiştir. Bunlar şu şekildedir:

“Para veya faizli olarak verilen herhangi bir şeyle kardeşine borç vermeyeceksin.” “Yabancılar için faizle borç verebilirsin. Lakin kardeşine faizle borç veremezsin.” (Arslantaş, N. 2018. Tesniye, 23-19,20).

“Halkıma, aranızda yaşayan bir yoksula, ödünç para verirsiniz ona tefeci gibi davranmayacaksınız.” (Arslantaş, N. 2018. Çıkış, 22-25),

Faizin Tevrat’ta da açık bir şekilde haram kılındığı, bu ayetlerden de anlaşılmaktadır.

1.3.2. Sosyal Nedenler

Bireylerin her biri bir araya gelerek toplum olarak nitelendirdiğimiz kavramın temel taşlarını oluştururlar. Çeşitli ekonomik güçleri olan bireyler toplum içerisinde farklı sınıfları temsil etmektedir. Bunların bazıları işçi bazıları işveren bazıları ise kendi işlerinin patronlarıdır. İşçi sınıfları genelde orta gelir düzeyini ya da fakir olarak adlandırılan düşük gelir düzeylerine sahiptirler. Zenginler ise kendi işinin patronu veya işveren olarak isimlendirdiğimiz bireylerdir. Esnaf, köylü, çiftçi vd. toplum içerisinde farklı sınıflara mensup kişiler olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplum içerisindeki huzurun ve güvenliğin sağlanabilmesi için; fakir ve zenginin arasındaki ekonomik farkın giderek artması değil giderek azalması gerekir.

Faizle çalışan bankalar bu farklılığın daha çok artmasına sebebiyet vermektedir. Oysaki kar-zarar ortaklığı gibi prensiplere sahip olan Katılım Bankaları sayesinde, fakir olarak doğan fakat kar elde ettirecek yeni fikirlere sahip olan bireylerin, zenginlerden kaynak sağlayarak projelerini hayata geçirme, ekonomiyi canlandırma ve gelir adaletsizliğini ortadan kaldırmaya kadar birçok pozitif etkiye sahip olabilmektedirler (Pehlivan, 2016:300).

Bu sebeptendir ki; Katılım Bankalarının finans sistemleri, toplum içerisinde ki adaletsizliği, barışı, huzuru ve ülke ekonomisini arttırmaya etkili olabilecek bir tamamlayıcı kurum olarak değerlendirilebilir (Ustaoğlu, 2014: 18).

1.3.3 Ekonomik Nedenler

Ekonomik nedenler, sosyal ve dini nedenlerden bağımsız olarak düşünülememektedir. Her biri birbirini etkilemekte veya tetiklemektedir.

Söz konusu Katılım bankacılığının filizlendiği yerin, Arap yarımadası olduğuna değinmiştik. Arap ülkeleri 1970’li yılların başlarında ham petrolü işleyerek ülkelerine ciddi anlamda kazanç kapıları sağlamışlardır. Petrol fiyatlarında süre gelen artışlar ile kazançlarını katlayarak büyük tasarruflar elde etmişlerdir. İhraç ettikleri petrol ürünleriyle üretici ülkelere döviz akışları meydana gelmiş ve rezervlerinde önemli derecede döviz birikmiştir (Baykara, 2012;18).

Petrol ithal eden ülkelerde ise durum tam tersi işlemektedir. Fiyatların artmasıyla giderleri de artan ithalatçı ülkelerin diğer iktisadi alanlara kaynak ayırmakta zorluklar yaşamaları ve ülkelerinin büyümesine optimal bir şekilde etki ettirememekten dolayı; ithal ettikleri petrolün maliyetini bir şekilde tekrardan ülkelerine çekmek için çeşitli yöntemler aramaya koyulmuşlardır. (Ustaoğlu, 2014: 18).

Bu yöntemlerin başında faizli bankalara yani geleneksel bankalara yatırılan dövizler bulunmaktadır. Elde ettikleri ciddi kazançları faizli bankalara yatırarak daha ciddi rakamlarla kazançlar elde etmeye başlamışlardır. Fakat Müslüman ülkelerdeki dini hassasiyeti bulunan kesimler, bu haksız kazançtan faydalanmak yerine dinlerinin uygun gördüğü, ticarete dayalı kar-zarar ortaklığı olan sistemlere aramaya koyulmuşlardır. Her ihtiyaç sonucu ortaya çıkan birçok iktisadi veya sosyal alanlar gibi Katılım bankalarının da doğuşu bu şekilde olmuştur (Bilir, 2010: 24). Tasarruf sonucu ellerinde biriken sermayelerini atıl kalmaktan kurtarıp az gelişmiş İslami ülkelere söz konusu Katılım bankaları sayesinde gerçekleştirmiş ve geliştirmekte olan Müslüman ülkeler arası yardımlaşma, dayanışma gibi olguları da beraberinde getirmiştir (Eskici, 2007: 27).

1.4. Geleneksel (Konvansiyonel) Bankaların Kullandıkları Finansal Yöntemler

Bireylerden veya kurumlardan fon toplamada ya da fon kullandırmada faiz esaslı bulunmaktadır. Bu sebepten dolayı, geleneksel bankacılıkta para ticareti söz konusudur. Söz konusu bu bankalar mevduat sahiplerinden topladıkları fonları önceden belirlenmiş bir faiz oranında geri öderken, öte yandan paraya ihtiyacı olan diğer müşterilerine yine önceden belirlenmiş bir faiz oranında geri alır. Ortaya çıkan

bu organizasyona aracılık eden banka zengini daha çok zengin, fakiri ise daha çok fakir yaparak toplumsal düzeni bozmada kilit rol oynamaktadır. Zengin-fakir arasındaki gelir dağılımını eşitsizliğini giderek daha da artmasına vesile olmaktadır.

Geleneksel Bankaların kullandıkları finansal yöntemler alt başlıklar halinde fon toplama ve fon kullandırma olarak aşağıda açıklanacaktır.

1.4.1. Geleneksel (Konvansiyonel) Bankaların Fon Toplama Yöntemleri

Mevduat hesabı ve ticari hesap adı altında önceden belirlenmiş bir faiz oranında bireyler veya kurumlardan fon sağlandığı bilinmektedir. Bu ifadeye göre banka ile kurumlar veya bireyler arasında herhangi bir ortaklık bulunmamaktadır. Borçlu- alacaklı ilişkisinden söz edilmektedir. Bu tür geleneksel bankalar, ihtiyaç halinde nakit para ihtiyacını “libor” ile giderebilirler.

1.4.2. Geleneksel (Konvansiyonel) Bankaların Fon Kullandırma Yöntemleri

Geleneksel bankalar, basılı ve külçe altın haricinde farklı bir gayrimenkul ve emtia satımı ve alımında bulunmaları söz konusu değildir. Belli bir faiz oranı karşılığında nakit olarak kredi kullandırabilmektedirler.

Geleneksel Bankaların havuzunda toplanan mevduatların nerede ve ne şekilde kullanıldığı banka için önem arz etmemektedir. Anlaşılacağı üzere, para üretim ve yatırım haricinde de kullanılabilir. Sabit getirisi olan devlet tahvilinin ya da hazine bonosunun satın alınması, repo işlemleri buna örnek olarak verilebilir. Kredinin kullandırılmasında birey veya kuruluşun göstereceği teminat önem ifade eder. Kısa vadeli olarak fon kullandırmaları mümkündür. Kredi sınırlaması bulunmaktadır.

Bu tür geleneksel bankalar finansal kiralama işlemi yapamazlar, ancak dilerler ise finansal kiralama şirketi açabilirler.

Katılım Bankalarında olduğu gibi kar-zarar ortaklığı bulunmadığı ve faiz esasına dayandırıldığı için büyük riskler söz konusu olmamaktadır. Bu nedenle, geleneksel bankacılık sisteminde güven problemi ipotek ve teminatla sağlanmıştır (Uludağ, 1992: 444).

Geleneksel Bankalar kimi zamanlarda kredi maliyetlerini farklı finansman yapılarına (hazine bonosu, devlet tahvili vb.) endeksleyebilmektedirler. Dolayısı ile kredi maliyetlerinin değiştirme imkânlarını ellerinde bulundurmaktadırlar.

1.5. Katılım (İslami Finans) Bankalarının Kullandıkları Finansal Yöntemler

Katılım bankalarının esas aldığı konu kar-zarar ortaklığıdır. Katılım bankaları İslami çerçevelerle çevrilip kurulduğu için “faiz” olgusu içermemektedir ve ticari bir ürünmüş gibi para, alım-satım işlemlerine tabi olmamaktadır (Yahşi, 2001: 21).

İslami bankalar diğer banka işlemlerini de gerçekleştirmektedirler, ancak fon toplama ve kullandırma faaliyetleri öncelikle esas alınır. Söz konusu sistemde para, ticari bir ürünmüş gibi alım-satım işlemlerinde geçerli olamaz. Kendi içlerinde kurdukları “Fetva Kurullarında” yapılacak olan akitli işlemlerin gerçekleşmeden evvel İslami çerçeveye uygunluğu komitede bulunan söz sahipleriyle tartışılıp onay alınır. Büyük kar getiren işlemler olsa dahi fetvası verilmemiş (onay alınmamış) finansal işlemler faaliyete geçmez. Bu konuda çokça örnekler bulunmaktadır.

Katılım Bankaları fon toplarken; hesap sahipleri ile kar-zarar ortaklığı söz konusudur. Fon kullandırmada ise; vadeli satış, kiralama, kar-zarar ortaklığına dayalı işlemler yapmaktadırlar (TKBB, 2018). Katılım Bankaları diğer çeşitli bankacılık hizmetleriyle birlikte ayrıca mal alım-satımı da yapmaktadırlar.

1.5.1 Katılım (İslami Finans) Bankalarının Fon Toplama Yöntemleri

Bu tür İslami bankalar fon sağlama faaliyetlerini iki şekilde gerçekleştirmektedirler. Bunlar ise: Katılma hesapları ve özel cari hesaplardır.

1.5.1.1. Katılma Hesapları

“Kâr ve zarara katılma hesabı cüzdanı” ismi verilen hesaba yatırılan Türk Lirası veya yabancı paranın, Katılım Bankası tarafından işletilmesine izin verilen hesap türüdür. Geleneksel Bankalarda olduğu gibi önceden belirlenmiş bir faiz ya da kâr oranı söz konusu değildir. Ancak ilk vade sonunda oluşan kâr payı oranı, gelecek olan diğer dönemler için referans olarak gösterilebilir. Yatırılan tutarın aynen geri

çekileceği garantisi de verilmez. Yatırımcı vade bitiminde aldığı kâr üzerinden vergilendirmeye tabii olur. En fazla 5 yıl vade ile açılan bu hesaplardan vade içinde çekilen para çekimi olduğunda, bakiyede kalan para üzerinden kâr dağıtımı gerçekleşir. Günümüzde bazı Katılım Bankaları (Kuveyt Türk Katılım Bankası gibi) “Altına-Altın Kar Payı” olarak adlandırılan hesaplara da yer vermektedir. İsminden de anlaşılacağı üzere belirli bir gram altın mevduatı olan müşterilere aylık, üç aylık gibi süreler sonunda gram altınlarına gram cinsinden kar payı ödemeleri gerçekleşmektedir.

1.5.1.2. Özel Cari Hesaplar

Belirli bir vadesi olmayan, Türk Lirası ve yabancı para cinsinden açılabilen, arzu edildiği takdirde yatırılan paranın tümünü geri çekebilme kriteri olan ve herhangi bir getirisi olmayan hesaplara verilen isimdir. Katılım Bankaları işletim masrafları adı altında belli bir miktar hesaptan kesim yapabilirler.

1.5.2. Katılım (İslami Finans) Bankalarının Fon Kullandırma Yöntemleri

Katılım Bankalarının reel ekonomiye fon sağlamada kullandıkları farklı yöntemler vardır. Türkiye de üretim desteği ve kâr-zarar ortaklığı adı altında çeşitli fon destekleriyle reel ekonomiye enjekte edilmektedir.

1.5.2.1. Murabaha (Üretim) Desteği

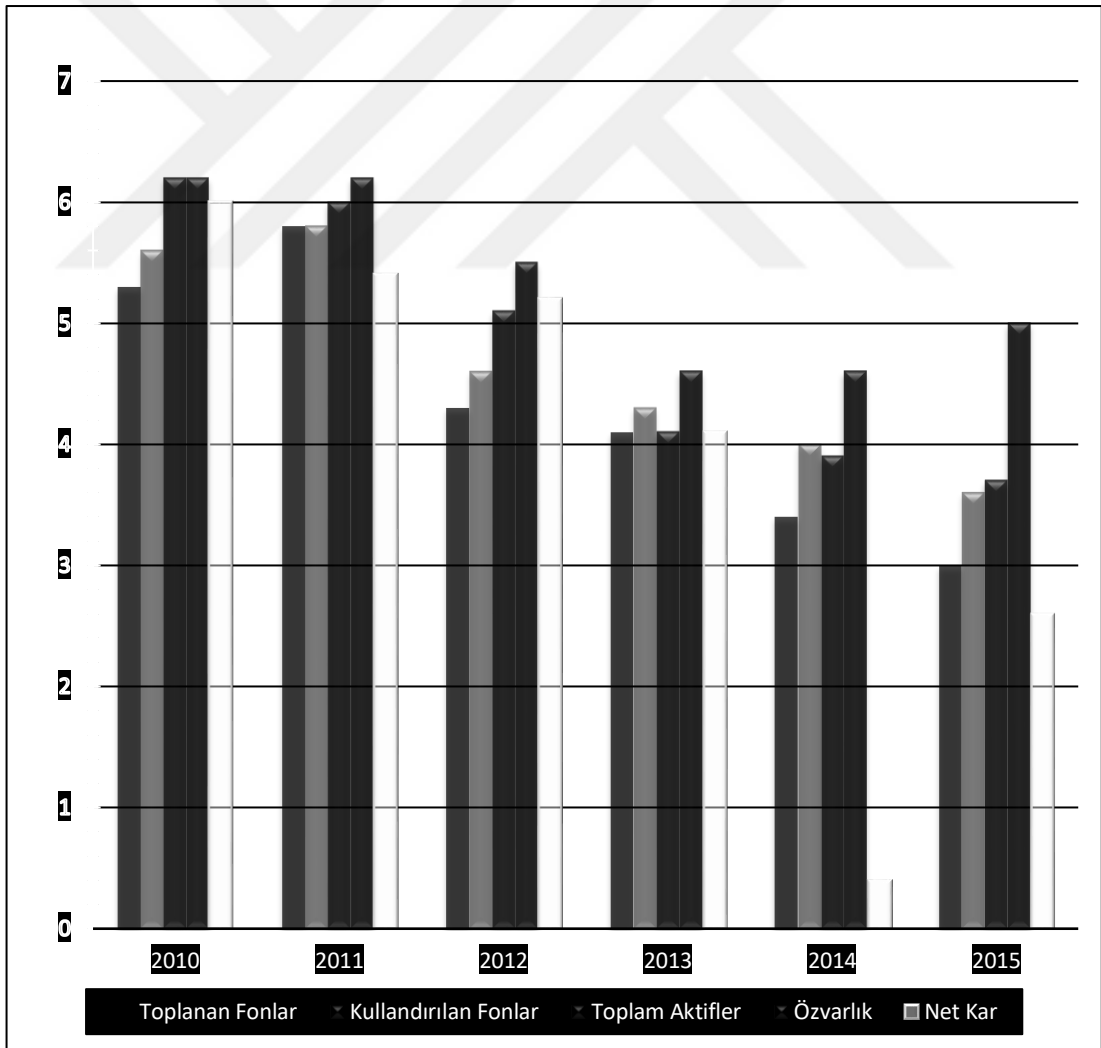
Katılım bankası ile müşteri arasında önceden yapılan anlaşmaya istinaden, müşterinin satın almak istediği hizmet, menkul, gayrimenkul, emtia vb. şeylerin banka tarafından alınarak müşteriye anlaşmada bahsi geçen kâr ilave edildikten sonra müşteriye vadeli yani taksit ile satımına murabaha denir (Darçın, 2007).

İslam âlimleri tarafından katılım bankacılığında kullanılan modern murabaha yönteminin caizliği konusunda tartışmalar bulunmaktadır. Banka ile müşteri arasında yapılan sözleşme gereği malın satıcı tarafından alıcı kişiye teslim edilmeme durumunda veya satın alınan malın kusurla ya da eksik çıkması halinde, bankanın herhangi bir sorumluluğu kabul etmemesi ciddi tenkitlere sebep olmuştur. Öte yandan, malın banka tarafından alınıp müşterisine satılmadan önce taksit ve ödeme planın

yapılması “var olmayan şeyi satma” gibi bir görünüm söz konusu olduğundan eleştirilere sebebiyet vermektedir (Durmuş, 2011). Çoğu âlim bu söz konusu murabaha yöntemini faizin hilesi olarak isimlendirmişler ve klasik murabaha yönteminden farklı olduklarını dile getirmişlerdir (Aktepe, 2012).

Âlimlerin olumsuz görüşleri, katılım bankalarında kullanılan murabaha yöntemine talebi azaltmada etkili olduğu söylenemez. Dünyadaki murabaha yöntemini kullanma yüzdeliğine bakıldığında %54,42 olduğu ve en çok kullanılan yöntemlerden biri olduğu görülmektedir (Polat, 2012).

Grafik 1: Katılım Bankalarının Sektörde Aldıkları Paylar (TL/2010-2015)

Kaynak: Canbaz, 2016, s.234

1.5.2.2. Müşareke (Kâr-Zarar) Yöntemi

Müşakere yönteminde, banka ve banka ile birlikte iş yapmak isteyen birey veya kurum belirli bir oranda karşılıklı olarak sermaye ve emek ortaya koyarak yaptıkları iktisadi faaliyete verilen isimdir. İşlem sonunda ortaya çıkacak olan kâr ve zarara, sözleşmede önceden belirledikleri oranlarda paylaşımlarını gerçekleştirirler. Kâr meydana gelmeden önce alacakları tutarları belirlemişler ise müşareke olmaktan çıkar (Bayındır, 2007).⁴

Söz konusu yöntem tam anlamıyla bir kâr-zarar ortaklığıdır.

1.5.2.3. Mudarebe (Kâr Paylaşımı) Yöntemi

Bu finansal yöntem sermaye ve emek ortaklığıdır. Taraflardan biri olan banka yatırımcı konumundadır. Diğer taraftaki fon kullanan müşterisi ise girişimci adı altında emek ve fikir sunan kişidir.

Kâr yine önceden belirlenmiş bir oranda dağıtılır ki bu oran genelde %75-85 yatırımcıya %15-25 girişimciye olarak belirlenir. Zarar halinde ise girişimcinin emeği ve zamanı boşa harcadığı için zararı yansıtılmış sayılır. Yatırımcının sermayesinden tüm zararlar karşılanır. İşin yürütülmesinde ve yönetimde tek söz sahibi girişimci sorumlu tutulur. Yatırımcının yönetimde söz sahibi değildir (Bulut ve Er, 2012).

1.5.2.4 Finansal Kiralama (İcare/Leasing) Yöntemi

Söz konusu olan ürünün, banka tarafından satın alınarak ihtiyacı olan müşterisine kiralama işlemidir. Bu işlemlerde ürünün cinsine göre KDV. tutarları belirlenmektedir. Bu finansal kiralama yönteminde: Ürün sahibi, müşteri ve ürünü kiralayan banka olmak üzere üç taraf söz konusudur (Aktepe, 2014).

Diğer geleneksel bankalarında sıklıkla kullanmayı tercih ettiği bir finans yöntemi.

1.5.2.5. Selem Yöntemi

Veresiyeli bir ürünü peşin olarak satın alma işlemine denir. Tarım ürünlerinin alımlarında genel olarak selem yöntemi kullanılır (Altaş, 2008).

Bu yöntemde İslam camiasının tartışma konusu olmuştur. Söz konusu malın henüz alımı olmadan satılıp satılmayacağı İslami açıdan bir sorun olarak görülmektedir.

1.5.2.6. İstisna Yöntemi

İnşaat sektöründe karşılaştığımız bir yöntemdir. İki taraflı sözleşme ile yapılan bu yöntemde, biri gerekli ürün ve teçhizatın alımını yaparken diğer tarafta üretiminden sorumlu olur. Büyük alt yapı projelerinde günümüzde başvurulan yöntemlerden birisidir (Terzi, 2013).

1.5.2.7. Sukuk Yöntemi

İslam hukuki ile işletmelere, kurum veya kurumlara, devlet hazinelerine finans desteği sağlayan bir tür hesaptır. Son dönemlerde popülaritesi artarak gelişen bir finans aracıdır. VDMK ile finansal piyasalarda gelir oluşturma'nın alternatif bir yöntemini İslami finans ilkelerine uygun yapılması olarak açıklanabilir. Katılım bankaları leasing işlemlerini kendi bünyesinde yapabilmektedir. Bu leasing işleminden sonra oluşan alacakların menkul kıymetleştirilerek ihraç edilme ve fon toplanması sonucunda yeni bir finans kaynağı oluşmasına neden olmuştur (Uyan, 2011).

1.5.2.8. Factoring Yöntemi

Ürün veya hizmet satışlarından meydana gelen, fatura ya da fatura gibi onun yerine kullanılabilen belgelere dayalı, alacakların vadeli şekilde factoring şirketine hakkını geçirmek karşılığında finans ve tahsil hizmetleri sağlamasıdır (Yaşar Factoring, 2018).

1.5.2.9. Risk Sermayesi (Venture Capital) Yöntemi

Mali güce sahip olmayan fakat girişimci ruhuna ve dinamik fikirlere sahip olan kişiler için tanımlanmış bir yöntemdir. Çoğu gelişmiş ülkede uygulanan bu sistemle kurumlar ve bireylere çeşitli yatırım ve kazanç kapıları bulabilmektedir. İslami prensipler açısından da **son** derece uygun olan bu sistem mudarebe ile ciddi benzerlikler göstermektedir (Bulut ve Er, 2009).

2. BÖLÜM

TÜRKİYE’DE Kİ KATILIM BANKALARI VE EKONOMİYE ETKİLERİ

2.1. Türkiye’de Katılım Bankacılığının Tarihsel Süreci

Dünyada ilk olarak kurulan ve başarı ile sonuçlanan Faizsiz Banka 1963 yılında Mısırda kurulmuştur. “Nasser’Social Bank” isimli bu bankanın temeli İslam prensiplerine uygun oluşudur. Başarılı kurulum ve işleyişten sonra, Suudi Arabistan, Pakistan ve Kuveyt gibi ülkelerde arka arkaya İslami Finans Bankaları açılmaya başlanmıştır. Bunların içinde en çok önem arz eden ve hala aktif olarak 43 ülkeden müşterinin bulunduğu “İslam Kalkınma Bankası” ismiyle kurulan Cidde’de ki bankadır. (Doğan, 2013: 6).

İslam Kalkınma Bankası (İKB) içerisinde kendine kurucu üye olarak yer bulan Türkiye Cumhuriyet Devleti, 1975 yılında aktif olarak faaliyetlere katılmaya başlamıştır. 1984 yılında ise sermaye payını daha da arttırarak söz konusu kuruluşun en büyük ortaklarından biri olmayı başarmıştır. Bu başarı devamında Türkiye'nin, İslam Kalkınma Bankası'nın Yönetim Kurulunda sürekli üye bulundurma hakkını elde etmesine olanak sağlamıştır. Bu sayede; 56 İslam ülkesinin aralarında yapılan iktisadi iş-birliği programlarının organize edilmesinde, altyapı yatırımlarının desteklenmesinde, özel sektörün teşvik edilmesinde, dış ticaretin artışında ve diğer farklı finansman yöntemlerinin geliştirilmesinde büyük etki sağlayan, dünyanın en önde gelen finans kuruluşlarından biri olarak nitelendirilen İslam Kalkınma Bankası (İKB) küresel etkinliğini arttırma imkan edinmiştir (Ustaoğlu, 2014;24).

Öte yandan, ellerinde birikmiş tasarruflarını faizsiz olarak değerlendirmek isteyen yurttaşlara, küçük ve orta ölçekli işletmelere hizmet etmek gayesiyle 1975 yılında faaliyete geçen, bu yöndeki çalışmalarını 1978 yılına kadar sürdürmeye devam eden Devlet Sanayi İşçi Yatırım Bankası (DESİYAB) Türkiye’ye güçlü ve ciddi tecrübeler kattığı bilinmektedir. Söz konusu olan DESİYAB, bankacılık sektörü çerçevesinde kâr/zarar ortaklığı esasına dayalı, faizsiz olarak kredi ve finansman

sağlamak gerekçesi ile kurulmuştur. DESİYAB, faizli veya faizsiz olarak çalışması konusunda tercih yetkisini yönetim kurulunun kararına bırakmıştır. Bankaya mevduat toplama, yurt içinde ve yurt dışında şubeleşme gibi faaliyetlere izin verilmiştir. Gerek yurt dışında gerek ise yurt içinde çalışan yurtaşların tasarruflarını yatırıma dönüştürme ve sanayileşmeyi hızlandırma politikası izlemeye çalışmıştır. Fakat üç yılın sonunda, 1978 tarihli yönetim kurulunun aldığı kararla DESİYAB artık faizli olarak faaliyetlerini sürdürme kararı almıştır (Eskici, 2007; 25).

Türkiye Cumhuriyeti Devletin de, 1980'li yılların başında Katılım Bankacılığı sistemi ortaya çıkmıştır. “Özel Finans Kurumu” ibaresi altında faaliyetlerine başlayan bu bankalar, 2006 yılı itibariyle 5411 sayılı “Özel Finans Kurumu” ile işkili kanunda gerekli değişikliklere gidilerek “Katılım Bankaları” adını almıştır. Geleneksel bankacılık sisteminden farklı prensipleri ve işleyişleri olan bu tür bankalar, kimi bölgelerde “İslami Finans” kimi bölgelerde ise dayandığı ilkenin adını yani “Faizsiz Bankacılık” olarak isimlendirilmiştir. Bakanlar kurulunun çıkardığı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile kabul edilen ve kar-zarar esasına göre kurulan Katılım Bankaları, “Özel Finans” adıyla 15/12/1983 yılında Türk Finans sisteminde yerini almıştır (Eskici, 2011:4).

Katılım Bankaları tasarruf sahiplerini gerek dini gerekse diğer sebeplerden ötürü ellerinde bulundurdukları atıl fonları diğer bir deyişle yastık altı para veya para ile ikame eden değerli madenleri piyasaya finans yöntemlerini kullanarak ekonomiye doğrudan enjekte etmektedirler. Bu bağlamda Türkiye’de bulunan Katılım Bankaları da Türk ekonomisini olumlu izler bırakmaya devam etmektedirler. Zamanla Katılım Bankalarının sayılarında artışlar meydana gelmiştir. Bankalar sektöründe paylarını da giderek arttırmayı hedeflemektedirler. Ayrıca zengin Müslüman ülkelerinde bulunan kaynakların Türkiye'ye gibi gelişmekte olan ülkelere aktarılması, bu ülkelerin ekonomilerinin gelişmesi adına önemli rol oynamıştır.

Türkiye’de 1985 dönemi içinde, ilk Özel Finans Kurumu olarak faaliyetlere geçen bankalar; Albaraka Türk Finans Kurumu A.Ş. ve Faisal Finans Kurumu A.Ş. olmuştur. Bu bankaları takiben Kuveyt Türk Evkaf Finans Kurumu A.Ş. 1989 senesinde, Anadolu Finans Kurumu A.Ş. 1991 senesinde, İhlas Finans Kurumu A.Ş. 1995 senesinde ve Asya Finans Kurumu A.Ş. 1996 yılında kurulmuştur. Özel Finans

Kurumları, 4389 sayılı Bankalar Kanunu kapsamına 1999 yılında dahil edilmiştir. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu 2000 yılında faaliyete geçmiştir.

2001 senesinde dünya piyasalarında ve Türkiye’de meydana gelen ekonomik dalgalanmalar İhlas Finans Kurumu A.Ş.’ni iflasa sürüklemiş ve akabinde tüm faaliyetleri sonlanmıştır. Yine 2001 senesinde Türkiye’nin önde gelen ve büyük gruplarından biri olan Ülker Grubu, Faisal Finans Kurumu A.Ş.’ni devralmış ve ismini Family Finans Kurumu A.Ş. olarak değiştirmiştir. 2005 senesinde ise Family Finans Kurumu A.Ş. ve Anadolu Finans Kurumu A.Ş. birleşme yoluna giderek Türkiye Finans Katılım Bankası isimli yeni bir çatı altında toplanmıştır (TKBB, Tarihçe, 2018).

2005 senesinde ise verilen "Özel Finans Kurumu" ismi nedeniyle karışıklıklara ve yanlış algılara sebebiyetler verdiğinden dolayı isim değişikliğine gidilerek, 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile sektörde faaliyet gösteren kuruluşların unvanı bugünkü halini yani “Katılım Bankacılığı” adını almıştır.

2005 dönemine kadar olan bu zaman dilimi, Katılım Bankacılığının Türkiye’deki faaliyetlerine başladığı tarih olarak kabul etmek mümkün gözükmemektedir. 2005 yılından sonrasında, Türkiye’nin tamamına yayılma, büyüme, şubeleşme faaliyetlerinin başlangıç yılı olarak nitelendirebiliriz. Nedeni ise 2005 senesinden günümüze banka sistemlerinde şubeleşme ve diğer bankacılık politikalarına Katılım Bankaları da katılmaya başlamış ve söz konusu ekonomi içerisinde paylarını git gide artmaya başlamıştır (Karakoç, 2011: 28-29).

2015 yılında Ziraat Katılım Bankası ismiyle ilk kamu Katılım Bankası özelliğini taşıyan bir banka olarak faaliyetlere başlamıştır. Devamında ise 2016 yılında Vakıf Katılım Bankası olarak ikinci kamu Katılım Bankası kurulmuştur. Bu kamu bankalarına ek olarak 2019 yılında Emlak Katılım Bankası Türkiye’deki Katılım Bankacılığı pazarına hızlı bir giriş yaparak faaliyetlerine başlamıştır (TKBB, Tarihçe 2020).

Türkiye’de 2021 yılı itibariyle aktif olarak faaliyetlerini devam ettiren 6 Katılım Bankası bulunmaktadır. Bunlar:, **Kuveyt Türk Katılım Bankası, Türkiye Finans Katılım Bankası, , Albaraka Türk Katılım Bankası , Ziraat Katılım**

Bankası ,Vakıf Katılım Bankası ve Emlak Katılım Bankası'dır. Bu bankalar alt başlıklar halinde çalışmanın devamında incelenecektir.

Tablo 2: Türk Bankacılık Sektörü Şube ve Personel Görünümü (OCAK 2022)

TÜRKİYE'DE BULUNAN BANKALARIN ÇEŞİTLERİ, ADETLERİ VE YURT İÇİ ŞUBELERİ (2022)	Adeti	Şube Sayısı
Mevduat (Faizli) Bankalar	35	9619
Katılım Bankaları	6	1179
Kalkınma ve Yatırım Bankası	16	71
Toplam	57	10869

. Kaynak: BDDK (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, 2022)

Tabloda da görüldüğü üzere 2013 yılında Katılım Bankaları sayısı 4 ve Mevduat Bankaları 32 iken, 2022 yılında bu sayılarda artış meydana gelerek; Katılım Bankalarının sayısı 6'ya, Mevduat Bankaları ise 35'e yükselmiştir.

2.2. Türkiye'de Katılım Bankacılığının Kuruluş Sebepleri

Türkiye'de Katılım Bankacılığı sistemi diğer dünyadaki Müslüman ülkelere göre daha geç geldiği bilinmektedir. Faizsiz bankacılığın Türkiye'de ortaya çıkma sebepleri diğer Müslüman ülkelerden farklı değildir. Dini, sosyal ve ekonomik nedenler olmak üzere sıralanabilir. Özellikle dini hassasiyeti olan yurttaşların ihtiyacından doğan bir sonuç olarak kısaca özetlenebilir.

Sosyal ve ekonomi bazlı nedenlerle incelendiğinde ise körfez ve Arap ülkelerinde tasarruf sonucu ellerinde biriken kaynakların ulusal ve uluslararası platformda yatırımı dönüştürme istek ve arzularının bir sonucu olarak Katılım

Bankaları Türkiye'de faaliyetlere başlamıştır. Akabinde bu bankaları kamu katılım bankaları izlemiştir.

Türkiye'de faaliyet göstermek üzere kurulan Katılım Bankaları esasen altta sıralanan maddelerin hayata geçirilmesi için kurulmuştur:

- Türkiye'de tasarruf sahiplerinin ellerinde bulunan kaynakları ekonomiye enjekte etmek üzere,
- Müslüman zengin ülkelerinin ellerinde bulunan fonları Türkiye'ye aktarmak gayesiyle,
- Dışa açık ekonomik politikalara ayak uydurmak üzere, Müslüman Devletleriyle siyasi ve ekonomik bağlarının sağlamlaştırılması amacıyla,
- Söz konusu Müslüman Devletleriyle ticari ilişkileri genişletmek ve yeni yatırım kanalları keşfetmek üzere,
- Müslüman ülkelerin küresel dünyaya ayak uydurma ve uluslararası platformlarda söz sahibi olma isteklerinin olması sebebiyle kurulmuştur.

2.3. Türkiye'de Katılım Bankacılığının Hukuki Yapısı

Katılım Bankaları Türkiye'de faaliyetlerde bulunabilmesi için 19 Aralık 1999 yılında, 16 Aralık 1983 tarihli 83/7506 numaralı KHK ile resmi anlamda ilk düzenleme olmuştur. Söz konusu dönemde Özel Finans Kurumları adıyla anılan Katılım Bankaları 4491 numaralı 1999'daki kanun ile Katılım Bankaları artık 4389 numaralı Bankalar Yasası kapsamına girdiği vurgulanmıştır.

Bahsi geçen yasanın ilanından itibaren Bankalar Kanunu'nda bir değişikliğe gidilerek 2001 yılı 12 Mayıs tarihinde ve 4672 numaralı yasa ile birlikte "Özel Finans Kurumları Birliği"nin hazırladığı, Güvence Fonu isimle tasarı hazırlanıp yürürlüğe konmuştur. Söz konusu bu tasarı Katılım Bankaları'nın katılma ve cari hesaplarında biriken fonların, güvence altında bulunması için yönetmelik dahilinde hareket etmesini temsil eder. Fakat 2005 senesi temmuz ayında tekrardan düzenlenen bu tasarı 5411 numaralı Bankacılık Kanunu çerçevesinde 19.10.2005 tarihinde kabul edilmesi ve 2005 yılının Kasım 25983 numaralı resmî gazete de yayınlanması ile söz konusu düzenlemeler son halini almıştır.

2006 yılının ilk günü olan 1 Ocak'ta yukarıda belirtilen 5411 numaralı Bankacılık Kanunu yürürlüğe konmuştur. Bu yürürlüğe giren kanuna göre ise; katılma ve özel cari hesapları olan, fon toplamak ve fon sağlamak gayesi ile faaliyet gösteren “Özel Finans Kurumu” olarak adlandırılan bu bankalar, isim değişikliğine gidilerek “Katılım Bankası” olarak değiştirilmiştir. (5411 sayılı Bankacılık Kanun, Tanımlar ve Kısaltmalar, 3. Madde).

2.4. Geçmişten Bugüne Türkiye’de Faaliyet Gösteren Katılım Bankaları

Söz konusu günümüz döneminde Türkiye’de aktif olarak 5 Katılım Bankası faaliyet göstermektedir. 15.12.1983 tarihli 7506 numaralı kararnamenin yürürlüğe konulmasının ardından Albaraka Türk ve Family Finans Kurumu A.Ş. 1984 senesinde kuruluşlarını tamamlayarak 1985 senesinde faaliyete geçmişlerdir. Devamın da 1989 senesinde Kuveyt Türk Evkaf Kurumu A.Ş., 1991 senesinde Anadolu Finans Kurumu A.Ş., 1995 senesinde İhlas Finans Kurumu A.Ş., 1996 yılında da Asya Finans Kurumu A.Ş., 2015 senesinde ilk kamu Katılım Bankası olan Ziraat Katılım Bankası ve son olarak 2016 yılında ikinci kamu Katılım Bankası olarak Vakıf Katılım Bankası kuruluşlarını tamamlayarak faaliyete geçmişlerdir.

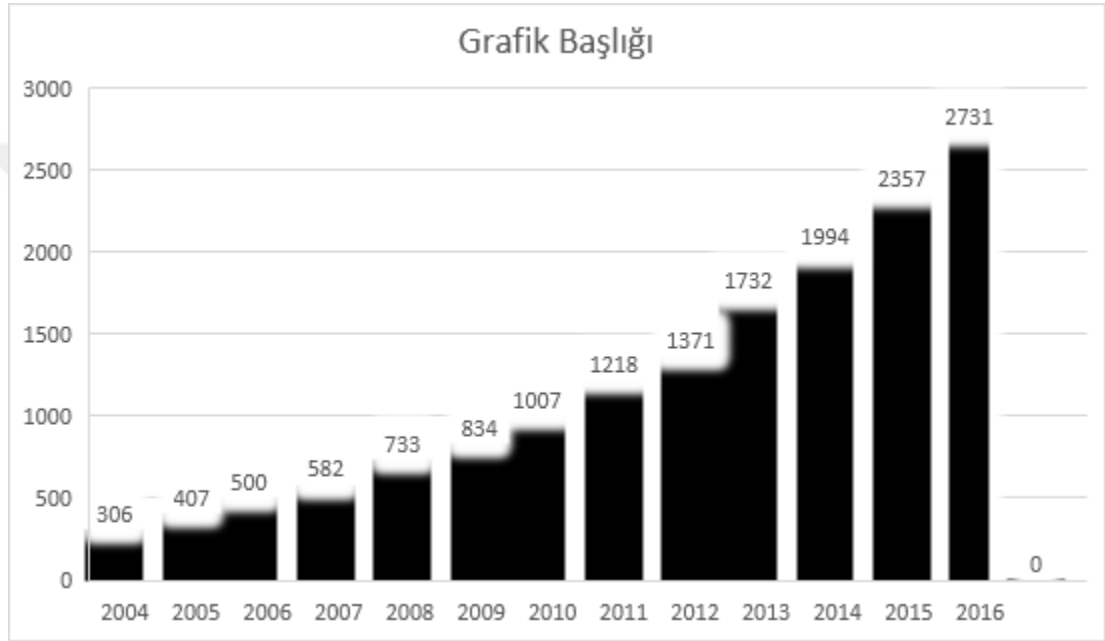
Fakat İhlas Finans Kurumu'nun 2001 yılı 9 Şubat'ta tüm faaliyetlerinin resmi olarak durdurulmasına ilişkin karar verilerek, tavsiye kapsamına alınmıştır. 2005 yılı 16 Mayıs tarihinde ise. Anadolu Finans Kurumu A.Ş ve Family Finans Kurumu A.Ş birleşme kararı alarak 2006 yılı 1 Ocak tarihinden itibaren %50 iştirak ile oluşturdukları Türkiye Finans Katılım Bankası A. Ş.'ni kurmuşlardır

3 Şubat 2015 tarihli, 6187 numaralı kararlar Asya Bank'ın temettü dışında kalan tüm ortaklık haklarının TMSF yani Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu tarafından kullanıma verilmesi kararı alınmıştır. Ardından 29 Mayıs 2015 tarihinde TSMF 'den yapılan açıklamaya göre Asya Katılım Bankası A.Ş. tüm faaliyetlerinin durdurulması kararı alınmıştır (TMSF, Banka Sorular).

Sermaye yapıları incelediğinde Kuveyt Türk ve Albaraka Türk yabancı kaynaklı kuruluşlar iken, Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş yabancı sermaye ve yerli sermaye ortaklığıdır. Ziraat Katılım ve Vakıf Katılım ise tamamen yerli sermaye

ile kurulmuş bankalardır. Son birkaç yıl içerisinde, Katılım Bankaları sektöründe yeni girişimler ve ciddi yenilikler meydana gelmiştir. Türkiye ekonomisinde faaliyet gösteren Katılım Bankaları'nın günümüz şekliyle ve genel özellikleri ile alt başlıklar halinde açıklamaya çalışılacaktır.

Grafik 3: Türk Bankacılık Sektörü (Milyar TL/ 2004-2016 Yılları Arası)

Kaynak: TKBB Web Sitesi, Erişim Tarihi 2016

2.4.1. Kuveyt Türk Katılım Bankası

Kuveyt Türk Katılım Bankasının Türkiye'de ki temelleri, Kuwait Finance House isimli Kuveyt ülke merkezli finans kurumunun 1989 yılında ülke pazarına adım atmasıyla başlamıştır. TCMB 'nın 28.02.1989 tarihli izni doğrultusunda, "Özel Finans Kurumu" adı altında 31 Mart 1989 tarihinde "Kuveyt Türk Evkaf Finans Kurumu A.Ş." ismiyle kurulumu gerçekleştirmiş ve 16 Aralık 1983 tarih ile 831/7506 numaralı Bakanlar Kurulu Kararı'nın belirlediği çerçeveler esas alınarak faaliyetlerine başlamıştır. 1999 senesinin son ayı olan aralıkta, aynı türde olan diğer Özel Finans Kurumları ile birlikte Kuveyt Türk de 4389 numaralı Bankacılık Kanunu'na bağlı hale gelerek hizmetlerine kaldığı yerden devam etmiştir. Mayıs ayının 2006 yılında ünvan

değişikliğine gidilerek günümüze kadar Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş. olarak değişmiştir (Kuveyt Türk resmi sitesi, 2018).

Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün ise %18,72'lik Kuveyt Türk'ün sermayesinin %62,24'ü Kuwait Finance House sahiptir. Kuveyt Devlet Sosyal Güvenlik Kurumu'nun %9, İslam Kalkınma Bankası'nın %9, diğer kalan %1,4'lük kısmı ise tüzel ve gerçek kişilere aittir. Kuveyt Türk'ün en büyük pay ortağı olan Kuwait Finance House, Türkiye'deki faaliyetlerinin öte yanında diğer ülkelerde de İslam finansı sistemleri üzerine birçok iştiraklerde bulunmaktadır. Kuveyt Türk'ün, 31 Mart 1989 tarihinde kuruluş sermayesi 15 milyar TL'dir. 14 Şubat 2018 tarihinde yayınlanan bilançolara göre; Kuveyt Türk toplam aktifleri 57,1 milyar TL, öz varlıkları hesaplandığında ise 4,6 milyar TL'ye ulaştığı bilinmektedir. 2017 yılı net karı 674 milyon TL olduğu ve söz konusu 2017 yılının sonunda toplanan toplam fon büyüklüğü ise 39,9 milyar TL olarak açıklanmıştır (Kuveyt Türk resmi sitesi, 2018).

2017 takvimli dönemde, tek seferde TL cinsinden en yüksek meblağlı kira sertifikası ihracı yaparak sukuk alanında Türkiye'de rekor kırmıştır. Kuveyt Türk, Türkiye'de toplam 399 şube ile faaliyetlerine aktif olarak devam etmektedir (Kuveyt Türk resmi sitesi,2018).

Güncel olarak Kuveyt Türk, Türkiye'de bulunan Katılım Bankaları'nın önderi pozisyonunda görev almaktadır. Gerek kurumun danışma meclisinden oluşan ilmi dereceleri yüksek insanların yönetiminde olması, gerekse bu şirket içerisinde çalışan kişilerin bu kurallara düzgün riayet eden personellerden oluşması.

2.4.2. Albaraka Türk Katılım Bankası

1985 döneminin başından itibaren Albaraka Türk Katılım Bankası kuruluşunu tamamlayarak faaliyetlerine Türkiye'de başlamıştır. Albaraka Türk tüm faaliyetlerini 5411 numaralı Bankacılık Kanunu çerçevesinde sürdürmektedir. Ortadoğu Asya'nın önde gelen gruplarından biri olan İslam Kalkınma Bankası (IDB), Albaraka Bankacılık Grubu (ABG) ve Türk ekonomisine yarım yüzyıldan fazla hizmet veren yerli bir sanayi grubunun öncülüğünde kurulumlarını tamamlamıştır. 30 Haziran 2018 yılı itibariyle ortaklık yapıları; yabancı ortakların payı %65,99, yerli ortakların payı %8,78, halka açık olan pay ise %25,22'tür (Albaraka resmi sitesi,2018).

2017 yılı itibariyle Albaraka Türk Katılım Bankası'nın toplam aktif büyüklüğü 25,5 milyar ABD doları, özkaynak büyüklüğüne bakıldığı zaman 2,5 milyar ABD doları olduğu görülmektedir. Söz konusu yıl içerisinde toplam faaliyet karı ise 1 milyar ABD doları, net karı ise 207 milyon ABD doları olarak görülmektedir (Albaraka resmi sitesi, 2017 Faaliyet Raporu).

2.4.3. Türkiye Finans Katılım Bankası

16.12.1983 takvimli ve 83/7506 sayılı kararname ile 4 Kasım 1991 senesinde Anadolu Finans'ın kurulumu gerçekleşmiştir. 31.05.2005 takvimli, yönetim Kurulu'nun, 1047 numaralı toplantıda alınan kararların sonucu olarak, söz konusu Anadolu Finans'ın, Family Finans Kurumu A.Ş. ile birleşme kararı alınmıştır. Birleşme gereği, Family Finans Kurumu A.Ş.'nin tüm aktif, pasif ve bilanço dışı tüm yükümlülükleri ile birlikte Anadolu Finans Kurumu A.Ş.'ye devredilmesi sağlanmıştır. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), 20 Ekim 2005 takvimli ve 1726 numaralı kararıyla Anadolu Finans Kurumu A.Ş. ve Family Finans Kurumu A.Ş. yönetim kurullarındaki üyelerinin imzasıyla devir sözleşmesi taslağını onaylamıştır. İki katılım bankası da 23 Aralık 2005 senesinde yapılan devre dair olan tüm kararlarının tescil edilmesine BDDK'nın 28 Aralık 2005 takvim ve 1764 numaralı kararıyla onay verilmiştir (Türkiye Finans resmi sitesi, 2018).

BDDK'nın 30 Aralık 2005 takvimli, 1747 numaralı kararıyla, Türkiye Finans Katılım Bankası Anonim Şirketi yeni ismiyle değiştirilmesine izin alınmıştır. Devir yöntemiyle sağlanan bu söz konusu birleşme 30 Aralık 2005 takvimin de tamamlanmıştır (Türkiye Finans resmi sitesi, 2018).

Türkiye Finans'ın % 67,03 hissesi, 31 Mart 2008 senesinde Ortadoğu'nun en önde gelen bankalarından olan ve Suudi Arabistan'ın en büyük tabanlı bankası olan The National Commercial Bank(NCB) tarafından satın alınma işlemi gerçekleşmiştir. Söz konusu bu ortaklık ile birlikte Gözde Girişim Sermayesi Yatırım Ortaklığı A.Ş. ve diğer ortakların hisseleri göz onuna alındığında çok ortaklı yapıya ve kısmi yerel kısmi olarak ta yabancı sermayeli bir bankaya dönüşmüş olduğunu görmekteyiz. The National Commercial Bank (NCB) % 67,03 hisse ile 1.742.676.447 TL tutarında, Gözde Girişim Sermayesi Yatırım Ortaklığı A.Ş. % 10,57 hisse ile 274.838.187 TL

tutarında, diğer ortakların ise % 22,40 hisse ile 582.485.366 TL tutarında paylara sahiptir (Türkiye Finans resmi sitesi, 2018).

Türkiye Finans Katılım Bankası'nın 30 Haziran 2018 tarihli finansal durum tablosu incelendiğinde cari dönem aktif toplamlarının 41,68 milyar TL olduğu görülmektedir (Türkiye Finans resmi sitesi, 2018).

2.4.4. Ziraat Katılım Bankası

Ziraat Katılım'ın en belirgin özelliği Türkiye'de kurulmuş olan ilk "Kamu Katılım Bankası" olmasıdır. 675 milyon TL sermaye ile kurulmuş olan Ziraat Katılım, sermayesinin tümü Türkiye Cumhuriyeti Hazinesi tarafından ödenmiştir. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun (BDDK) 15 Ekim 2014 takvimli ve 29146 numaralı Resmi Gazetede yayınlanan, 10 Ekim 2014 takvimli ve 6046 numaralı izni ile kurulmasını gerçekleştirmiştir. BDDK'nın 14 Mayıs 2015 takvimli ve 29355 numaraları Resmi Gazetede yayınlanan, 12 Mayıs 2015 takvimli 6302 numaralı kararlar faaliyetlerini gerçekleştirme iznini almış bulunmaktadır (Ziraat Katılım resmi sitesi, 2018).

2016 yılında alınan bir kararla 675 milyon TL'den 1,250 milyar TL'ye yükselen sermayesi ile Ziraat Katılım Bankası, köklü diğer firmalarla olan rekabet güçlerini arttırmak için çalışmalarına devam etmektedir (Ziraat Katılım resmi sitesi, 2018).

2.4.5. Vakıf Katılım Bankası

Vakıf Katılım Bankası, Türkiye'nin ikinci "Kamu Katılım Bankası" olma özelliğini taşıyan bir bankadır. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun (BDDK) 03 Mart 2015 takvimli ve 29284 numaralı Resmi Gazetede yayınlanan, 27 Şubat 2015 takvimli ve 6205 numaralı izni ile 25 Mayıs 2015 tarihinde anonim şirket olarak kurulmasını gerçekleştirmiştir. BDDK'dan 17 Şubat 2016 tarihinde faaliyetlerini hayata geçirebilmek adına iznini almıştır (Vakıf Katılım resmi sitesi, 2018).

1,020 milyar TL sermaye ile kurulmuş olan Vakıf Katılım, sermayesinin tümü Vakıflar Genel Müdürlüğü, Mahmut Han-ı Sani Bin Abdulhamit Han-Evvel (II.Mahmut) Vakfı, Murat Paşa Bin Abdusselam (Murat Paşa) Vakfı ve Bayezid Han-ı Sani (II.Bayezid) Vakfı tarafından ödenmiştir (Vakıf Katılım resmi sitesi, 2018).

Türkiye'deki faaliyet gösteren Katılım Bankaları arasında en genç üye olma vasfını taşıyan Vakıf Katılım, geçmişten bugüne kadar uzanan "Vakıf Kültürü"nü yaşatmaya çalışan bir kamu katılım bankasıdır (Vakıf Katılım resmi sitesi, 2018).

2.4.6. Türkiye Emlak Katılım Bankası

Türkiye'deki faaliyet gösteren Katılım Bankaları arasında en genç üye olma vasfını taşıyan Vakıf Katılım yerini BDDK'nın 26.02.2019 tarihli ve 8262 sayılı Kararı ile Türkiye Emlak Katılım Bankası A.Ş. (Emlakbank) bırakmıştır. 1926 yılında Emlak ve Eytam Bankası ismiyle Türkiye'de klasik banka olarak faaliyetlerine başlamış olup 2001 senesinde tasfiye olmuştur. 2019 senesine gelindiğinde ise faaliyetlerini Katılım Bankası olarak devam etmeye başlamıştır (Emlak Bank resmi sitesi, 2019).

Bu bankayla birlikte Türkiye'de faaliyet gösteren Katılım Bankaları sayısı 6'ya yükselmiştir. Kamu Bankası niteliği taşıyan Katılım Bankası olarak 3. sırada kendine yer bulmuştur. Şube ve personel sayısı git gide artarak ilerleyen Emlak Katılım Bankası faaliyetlerine hızla devam ettiği görülmektedir (Emlak Bank resmi sitesi, 2019).

2.5. Türkiye Ekonomisine Etkileri

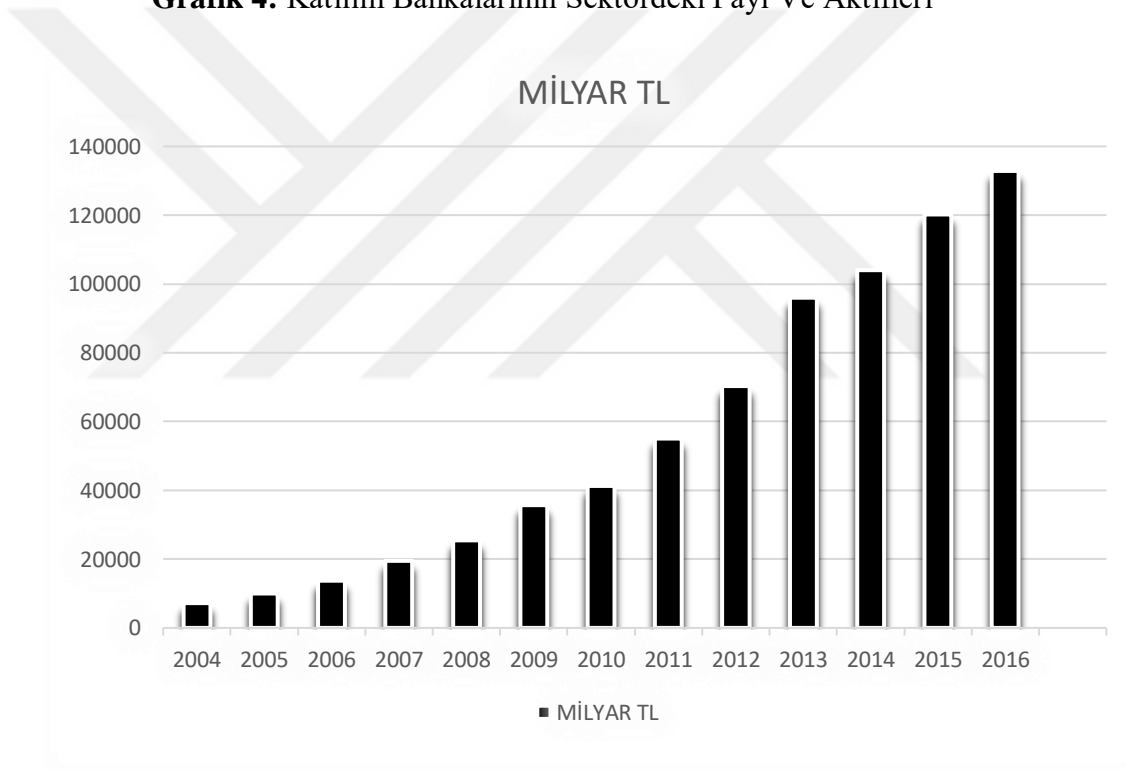
Türkiye Diyanet İşleri Başkanı (DİB) olan Mehmet Görmez, 2014 yılında Türkiye'nin %99,2'si Müslüman olduğunu yapmış olduğu dini hayat anketi ile bilimselleştirmiştir (İnternet haber, 2018). Bilindiği üzere Müslümanlık dininin kutsal kitabı olan Kur'an-ı Kerim'de faiz kesin olarak yasaklanmıştır. Bu yasak o dönemde yaşayan insanların olaylar karşısında davranışlarına göre adım adım gerçekleşmiştir. Kur'an'da faiz anlamında kullanılan "riba" kelimesidir. Anlamı ise "artan" yani faiz anlamındadır. Borçtan elde edilen gelire faiz denir. Bu artış borçtan kaynaklı olduğu için ribadır ve bu artışa sebebiyet veren işlem faizden kaynaklanmaktadır (Bayındır, 2007).

Bakara süresi 278. ayeti şu şekildedir: "Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve artık faizin peşini bırakın, eğer gerçekten müminler iseniz." ve devamı niteliğinde olan 279. ayette ise: "Eğer böyle yapmazsanız, o zaman Allah ve Resulü tarafından size

savaş açılmış olduğunu bilin. Eğer tövbe ederseniz, sermayeleriniz sizindir. Haksızlık etmezsiniz, haksızlığa da uğramazsınız.” şeklindedir (Kur’an-ı Kerim, 2:278-279).

İslam dinin getirmiş olduğu bu yasakla dini hassasiyeti olan Müslümanların geleneksel bankalarla münakaşadan uzak kalmalarına yol açmıştır. Türkiye’de ki Müslümanların, “yastık altı” dedikleri ekonomiye dâhil olmamış olan tasarrufları 1983 yılında “Özel Finans Kurumu” adıyla faaliyete geçen katılım bankaları aracılığı ile ekonomiye girişi sağlanmıştır. Katılım bankacılığı ekonomide alternatif değil tamamlayıcı bir rol üstlenmiştir.

Grafik 4: Katılım Bankalarının Sektördeki Payı Ve Aktifleri

Kaynak: TKBB,2018

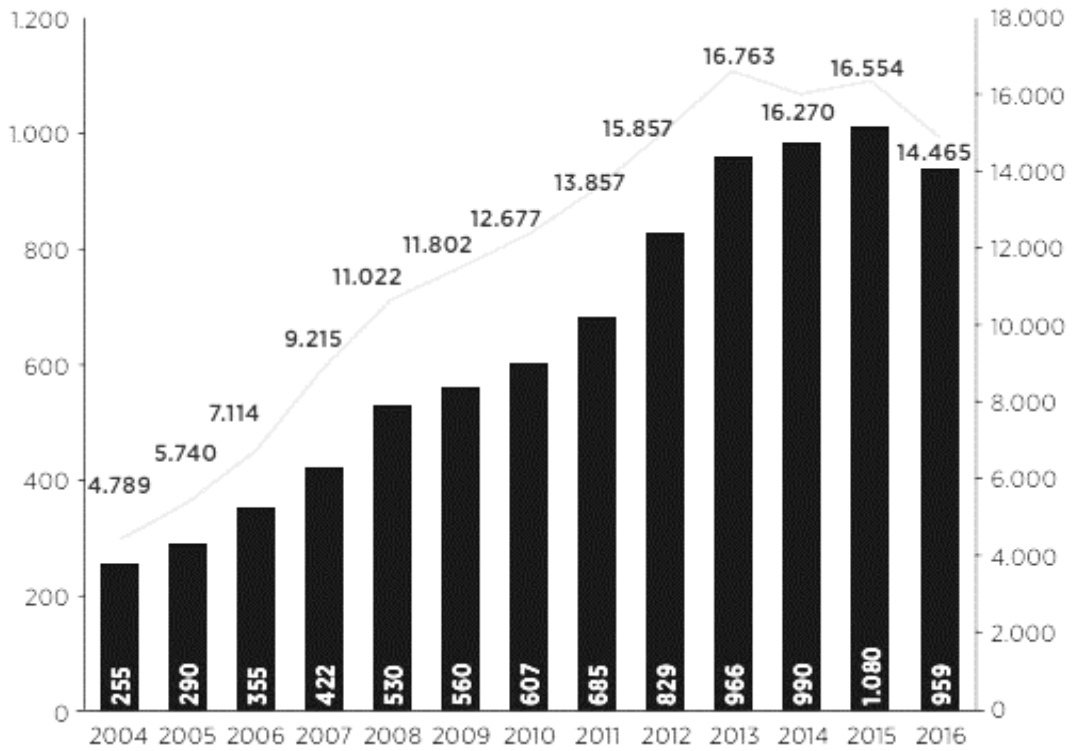
Söz konusu Katılım Bankaları, her finans kurumunda olduğu gibi bulunduğu ekonomiye çeşitli etkileri olmuştur. Bunları alt başlıklar halinde sıralamakta fayda görmekteyiz

2.15.2. İstihdama Katkısı

Türkiye’de günden güne sayısı artan katılım bankaları ve mevcut katılım bankalarının şube sayılarını arttırması, yeni personel ihtiyaçları doğurmuş buda istihdama olumlu katkı sağlamıştır.

Aşağıdaki şekilde de görüldüğü üzere Türkiye’de artan Katılım Bankaları sayısı beraberinde de şubeleşme ve personel alımlarını getirmiştir. Ülkenin neredeyse tüm bölgelerinde şubeler açan ve buldukları bölgelere istihdam oluşturan Katılım Bankaları, zaman geçtikçe bu sayıları artarak ekonomiye bu anlamda da büyük destek sağlanacağı düşünülmektedir.

Grafik 6: Katılım Bankalarının Şube ve Personel Gelişimi (Bin kişi)

Kaynak: TKBB, BDDK 2016

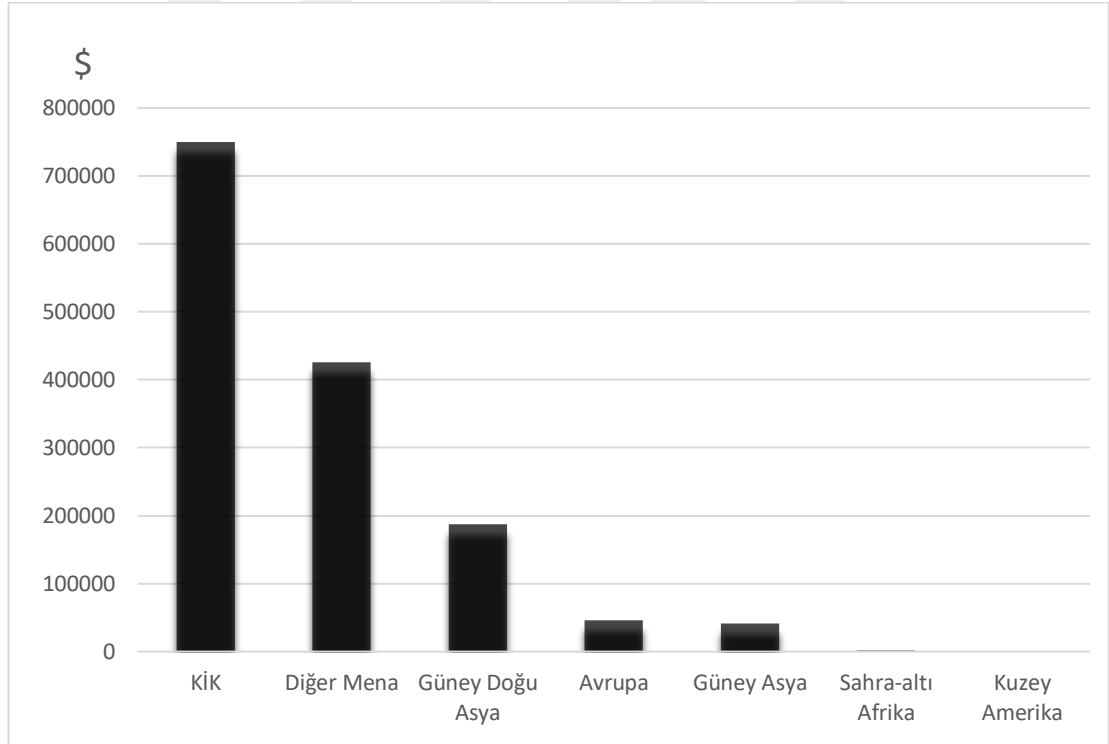
2.5.3. Krizlerden Etkilenmeme

Katılım bankaları faiz dışı çalıştığı için 1990, 1994 ve 2001 krizlerinden en az hasarla çıkan banka türlerinden olmayı başarmışlardır. Buda katılım bankacılığı sisteminin piyasadaki yerini sağlamlaştırılmış ve güvenilirliği arttırmıştır.

2.5.4. Yabancı Kaynak

Diğer Müslüman ülkelerinden sonra Türkiye’de de 1985 sonrası aktif bir şekilde faaliyetlerini gerçekleştiren katılım bankaları, Müslüman ülkelerle arasındaki bağlantıların gelişmesine ve yabancı para transferlerinin oluşmasına yol açmıştır (Tosun, 2000:205).

Grafik 7: 2015 Yılı Bölgelere Göre Faizsiz Bankacılık Varlıkları (Milyon ABD Doları)

Kaynak: ICD Thomson Reuters,2017

Şekilde görüldüğü üzere söz konusu Faizsiz Bankacılık Varlıkları dünyanın her bölgesine yayılmaktadır.

2.5.5. Kayıt Dışı Ekonomiyi Engelleme

Faturasız ve kayıtsız hiçbir işlem yapmayan Katılım bankaları, bu sayede vergi kaybının önüne geçebilmektedir. Ülke ekonomilerinin büyük sorunlarından biri olan kayıt dışı ekonomileri kayıt altına alarak vergiyi zorunlu hale getirmeyi başarmışlardır (Tosun, 2000:205).

Tablo 3: Bankalar Aktif ve Yükümlülükleri (Aralık 2018)

Aktifler

Nakit ve Nakit Benzeri Kalemler*	222	47,6
Zorunlu Karşılıklar	184	-10,8
Krediler	1.734	16,8
Takipteki Alacaklar (brüt)	58	22,1
Menkul Değerler	352	6,6
Diğer Aktifler	238	28,4
Toplam Aktifler	2.731	15,8

Yükümlülükler

Mevduat	1.454	16,7
Bankalara Borçlar	418	15,6
Repo İşlemleri	138	-12,0
İhraç Edilen Menkul Kıymetler	116	18,8
Özkaynaklar	300	14,5
Diğer Yükümlülükler	305	30,5
Toplam Yükümlülükler	2.731	15,8

Kaynak: TKBB resmi sitesi 2018

Finansal tablodan rastgele seçilmiş bilanço kalemlerini yukarıda görmekteyiz. Tek tek kaleme alınan veriler sonucunda veri kaybı önlenmektedir ve kayıt dışı ekonomiyi engelleme konusunda istenen sonuca ulaşılmaktadır.

3. BÖLÜM

KATILIM BANKALARI VE DİĞER BANKA TÜRLERİNİN KULLANDIRDIKLARI KREDİLERİN BÜYÜMEYE ETKİSİ: 2008-2017 DÖNEMİ TÜRKİYE ÖRNEĞİ

3.1 Literatür Taraması

Katılım Bankalarının reel ekonomiye verdikleri kredilerin büyüme etkisi üzerine yapılmış olan çalışmalar literatürde incelenmiştir. Genel itibari ile teorik bir çerçevede ele alınan bu konu, ekonometrik analiz olarak Türkiye için yeterli sayıda çalışma yapılmadığı görülmüştür. Bu çalışmaların bazılarında zaman serisi yöntemleriyle tek ülke için, bazılarında ise seçilmiş birçok ülke için panel veri yöntemlerini uygulayarak test etmeye çalıştıkları görülmektedir. Test sonuçlarında farklılıklar göze çarpmaktadır. Bunun sebebi olarak kullanılan değişkenler, veri seti aralıkları veya ülke düzeylerindeki farklılıklardan dolayı meydana geldiği düşünülmektedir. Katılım Bankaları ile ekonomik büyüme değişkenleri ile yapılan bazı ampirik çalışmalar aşağıda sıralanmıştır.

2005 ilk çeyreğinden 2017 yılı ilk çeyreğine kadar olan dönemi için Katılım Bankalarının reel ekonomiye kullandıkları kredilerin büyüme üzerindeki etkisi, kullanılan değişkenler, bu değişkenlere bağlı düzey ve değerlere dair kullanılan yöntem ve metodlar olarak özgün bir değer taşımaktadır. Bu sebeple söz konusu Katılım Bankaları tarafından fonlanan reel kredilerin büyüme üzerinde bir etkisinin olup olmadığını varsa bu etkinin yönü ve şiddetini, ayrıca nedensellik ilişkisinin varlığı test edilmeye çalışılmıştır.

Çalışma da 2005-2017 yılları arası üçer aylık veriler kullanılarak toplamda bir bağımlı ve üç bağımsız değişkenli bir model tahmin edilmeye çalışılmıştır. Bu dönemler arası incelenmesi ve Katılım Bankaları haricinde diğer banka türlerinin verilerinin değişken olarak eklenmesi çalışmanın özgünlüğünü ortaya koymaktadır. Bilimsel ve akademik makalelerde, akademisyenlerin ve öğrencilerin çalışmalarına yardımcı olabilecek nitelikte olması planlanmaktadır.

Kandemir, Arifoğlu, Cambaz (2018), 2007 yılı son çeyreğinden 2015 yılı son çeyreğine kadar olan dönem için Katılım Bankalarının kullandırmış oldukları kredilerin, reel ekonomik büyüme üzerinde etkisi araştırılmıştır. Birim kök test sonuçlarına göre farkları alınan veriler durağanlaşmıştır. Toda-Yamamoto test sonuçlarına göre ise Katılım Bankalarından ekonomik büyümeye doğru tek yönlü bir ilişki vardır. Granger Nedensellik uzun dönem test sonucunda iki değişken arasında bir ilişki bulunamadığı ifade edilmiştir.

Çakar, Karakaş, Güngör (2018), Türkiye için 2005 yılı son çeyreğinden 2016 yılı son çeyreğine kadar olan dönemi incelemiş oldukları görülmektedir. Birim kök analizleri sonucunda farkları alınan verilerin durağanlaştığı görülmüştür. Toda-Yamamoto ile test edilen veriler Katılım Bankalarının reel ekonomiye verdikleri kredilerinden ekonomik büyüme deflatörü olarak kabul edilen GSYİH'ya doğru uzun dönemde bir ilişki bulunamamıştır. Granger Nedensellik testi sonuçlarına bakıldığında ekonomik büyümeden Katılım Bankalarına doğru, tek yönlü bir nedensellik var olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tunay (2016) 19 İslam lkesi ile 2000-2013 dönemleri arasında,panel birim kök testleri, panel Granger nedensellik testleri ve Dumitrescu-Hurlinpanel nedensellik testlerini kullanarak analiz etmiştir. Elde edilen sonuçlara göre; Katılım bankalarına dair olan girdilerin GSYİH ile direkt ve kuvvetli bir nedensellik ilişkisinin olmadığı görülmüştür. GSYİH'den toplanan mevduatlarla kullandırılan kredilere doğru birden fazla nedensellik belirlenmiştir. Öte yandan İslami banka değişkenlerinden olan gayri safi sermaye doğru tek yönlü bir nedensellikler belirlemiştir.

Tabash ve Dhankar (2014c), Birleşik Arap Emirlikleri için 1990-2010 dönemi için yıllık verileri kullanarak 20 gözlem sayısı ile Birim kök, Johanseneşbtnleşme ve Granger testlerini gerçekleştirmişlerdir. Katılım bankalarının verdikleri kredilerin ekonomik büyüme arasında pozitif ve kuvvetli bir ilişkisi olduğu saptanmıştır. Bu söz konusu ilişki Shumpeter hipotezini destekler nitelikte olup, Katılım bankalarından ekonomik büyümeye doğru tek yönlü olduğu sonuç olarak elde edilmiştir.

Tabash ve Dhankar (2014b), Birleşik Arap Emirlikleri, Katar ve Bahreyn devletleriyle 1990-2010 yılları arasında Katar ve Bahreyn ile, 1990-2008 yılları

arasında ise B.A.E. ülkeleriyle yıllık veriler kullanarak 18 ile 20 gözlem sayısı aracılığıyla analizlerini tamamlamışlardır. Birim kök, Johansen bütünlük ve Granger testleri kullanan bu ikili sonuç olarak; kısa dönemde Katılım bankaları aracılığı ile yapılan finansmanın ekonomik büyüme ile arasında pozitif ve güçlü bir ilişki içerisinde olduğunu ve bu ilişki Bahreyn ve Katar'da iki taraflı olduğunu saptamışlardır. Birleşik Arap Emirlikleri'nde ise durum, Katılım bankalarından ekonomik büyümeye doğru tek yönlü bir ilişkinin varlığını göstermiş olup Shumpeter hipotezini destekler şekilde olduğunu kanıtlamışlardır.

Tabash ve Dhankar (2014a) 1990-2008 seneleri arasında yıllık veriler kullanarak 18 gözlem sayısı ile Katar ülkesi için araştırmalarını gerçekleştirmişlerdir. Birim kök, Johansen bütünlük ve Granger testleri kullanan bu ikili, Katılım bankalarının aracılığı ile yapılan finansmanın her iki dönemde de ekonomik büyüme ile arasında pozitif ve güçlü bir ilişki içinde olduğunu ve ilişkinin çift yönlü olduğu sonuçlarına ulaşmışlardır.

Tajardoon vd. (2013) yapmış oldukları çalışmada; Körfez ülkeleri, Pakistan, Malezya ve Türkiye ülke düzeyleri için 1980-2009 dönemi arasında yıllık verilerini kullanarak toplamda 348 gözlem sayısı analizlerini oluşturmuşlardır. Kullanılan yöntem olarak ise panel eşbütünlük testi, panel birim kök testleri, VAR panel ve panel Granger testleri uygulanmıştır. Elde edilen bulgular sayesinde kısa dönemde, Katılım bankaları aracılığıyla yapılan finansmanların ekonomik büyüme ile arasında pozitif ve güçlü bir ilişki içinde olduğunu, bu ilişkinin ise çift taraflı olduğunu bulmuşlardır. Uzun dönemde bakıldığında aralarındaki ilişki anlamlı bulunamamıştır.

Benhayoun vd. (2014) 2009-2011 seneleri arasında yıllık veriler kullanarak, 20 firmanın 40 finansal göstergelerini ele alıp Fas ülkesi için değerlendirmeler yapmışlardır. Doğrusal regresyon ve destek vektör makinesi yöntemleri ile test edilmiş olup sonuçların ise; kredi faizlerinin firmaların finansal davranışlarında etkisinin güçlü olduğunu ve kredi faizlerindeki değişimlerin beklenmeyen finansal krizlere yol açabileceği sonuçlarına varmışlardır.

Johnson (2013) 190 ile 211 ülkeden oluşan 345 katılım bankası ile 1960-2006 dönemi yıllık veriler için 9000 gözlem sayısı ile iki aşamalı en küçük kareler yöntemini

kullanarak analiz etmişlerdir. Sonuç olarak ise; Katılım bankacılığı ile ekonomik büyüme ve finansal derinleşme arasında bir ilişkinin olmadığı sonucuna varmışlardır.

Yazdan ve Sadr (2012), 2000-2010 dönemleri için üçer aylık veriler kullanarak 40 gözlem sayısı ile analizlerini İran ve Endonezya ülkeleri için yapmışlardır. Ardışık bağımlı ve dağıtılmış gecikme yapısı içerisinde eşbütünleşme ve hata düzeltme modelleri kullanan bu ikili, Katılım bankaları aracılığı ile yapılan finansman kısa dönemde de uzun dönemde de ekonomik büyüme ile pozitif ve güçlü bir ilişki içerisinde olduğunu, ilişkinin ise çift yönlü oluşunu sonuç olarak elde etmişlerdir.

Abduh ve Omar (2012), Endonezya ülkesi için 2003-2010 dönemleri arasında üçer aylık veriler kullanılarak 26 gözlem sayısı ile analizlerini gerçekleştirmişlerdir. Ardışık bağımlı dağıtılmış gecikme yapısı içerisinde eşbütünleşme ve hata düzeltme modelleriyle test edilmiştir. Elde edilen sonuçlar ise; Katılım bankaları aracılığı ile yapılan finansman kısa dönemde de uzun dönemde de ekonomik büyüme ile pozitif ve güçlü ilişki içerisinde olduğunu ve ilişkinin çift taraflı olduğunu tespit etmişlerdir.

Abduh ve Chowdhury (2012) birlikte yürüttüğü araştırmada ise Bangladeş için 2004-2011 dönemleri arası üçer aylık veriler kullanarak 26 gözlem sayısı ile araştırmalarını tamamlamışlardır. Birim kök, Johansen eşbütünleşme ve Granger nedensellik testlerini kullanmışlardır. Test sonuçlarına göre ise Katılım bankaları yardımıyla yapılan finansın hem kısa dönemde hem de uzun dönemde finansal derinleşme ve ekonomik büyüme ile pozitif ve güçlü bir etkisinin olduğunu bulmuşlardır. İlişkinin yönü ise çift taraflı olarak elde edilmiştir.

Furqani ve Mulyany (2009) yaptığı çalışmada 1997-2005 yılları arasında üçer aylık veriler kullanarak 32 gözlem sayısı ile Malezya için analizler yapmışlardır. Araştırmada birim kök, Johansen eşbütünleşme testi Granger testleri ile vektör hata düzeltme modeli yardımıyla, Katılım bankalarının (İslami bankacılık) sabit yatırımları kısa dönemde etkilemekte olduğunu, uzun dönemde ise çift taraflı bir ilişkinin olduğunu tespit etmiştir. Katılım bankacılığı ile GSYİH arasındaki ilişki Robinson hipotezini destekler nitelikte sonuçlar elde etmiştir.

Tablo 4: Katılım Bankaları ile Ekonomik Büyüme Değişkenleri ile Yapılan Bazı Ampirik Çalışmalar

Yazarlar	Periyod	Ülke	Metodoloji	Eşbütünlük	Uzun dönem etkisi	Uzun dönem nedenselliği
Kandemir, Arifoğlu, Cambaz (2018)	2007 son çeyrek-2015 son çeyrek	Türkiye	Birim kök Toda-Yamamoto Granger Nedensellik	Evet	X, Y'yi pozitif etkiler	İlişki yok
Çonkar, Cambaz, Arifoğlu (2018)	2007 son çeyrek-2015 ikinci çeyrek	Türkiye	Birim kök Toda-Yamamoto Granger Nedensellik	Evet	X, Y'yi pozitif etkiler	İlişki yok
Çakar, Karakaş, Güngör (2018)	2005 son çeyrek-2016 son çeyrek	Türkiye	Birim kök Toda-Yamamoto Granger Nedensellik	Evet	Y, X'i pozitif etkiler	Y→X
Tunay (2016)	2000-2013 yıllık	19 İslam ülkesi	Panel Birim Kök Testleri Panel Granger Nedensellik Testleri Dumitrescu-Hurlin Panel Nedensellik Testleri	Evet	X, Y'yi pozitif etkiler Y, X'yi pozitif etkiler	X→Y
Tabash ve Dhankar (2014c)	1990-2010 yıllık	Birleşik Arap Emirlikleri	Birim kök, Johansen eşbütünlük ve Granger testleri	Evet	X, Y'yi pozitif etkiler Y, X'yi pozitif etkiler	X→Y
Tabash ve Dhankar (2014b)	1990-2013 yıllık	Türkiye	Birim kök, Johansen eşbütünlük, Granger testleri	Evet	X, Y'yi pozitif etkiler Y, X'i negatif etkiler	Y↔X
Tabash ve Dhankar (2014a)	1990-2008 yıllık 18 gözlem	Katar	Carrion-i-Silvestre vd. (2009) birim kök testi.) eşbütünlük testi Maki (2012).	Evet	İncelenmedi	İncelenmedi

Tajgardoov vd. (2013)	1980-2009 yıllık 348 gözlem	Körfez ülkeleri, Malezya, Pakistan, Türkiye	Birim kök testleri (Panel), eşbütünleşme(Panel), VAR(Panel), panelGranger testleri	Evet	İlişki yok	İlişki yok
Benhayoun vd. (2014)	2009-2011 yıllık 20 firmadan 40 finansal gösterge	Fas	Doğrusal regresyon, destek vektör makinesi yöntemleri	Evet	İncelenmedi	İncelenmedi
Johnson (2013)	1960-2006 yıllık 9000 gözlem	190 ile 211 ülkeden oluşan 345 katılım bankası	İki aşamalı en küçük kareler (EKK)	İncelenmedi	İlişki yok	İncelenmedi
Yazdan ve Sadr (2012)	2000-2010 üçer aylık 40 gözlem	İran ve Endonezya	ARL için, hata düzeltme modelleri	Evet	X, Y'yipozitifetkiler	Y↔X
Abduh ve Omar (2012)	2003-2010 üçer aylık 26 gözlem	Endonezya	ARL için, hata düzeltme modelleri	İncelenmedi	X, Y'yipozitifetkiler	Y↔X
Abduh ve Chowdhury (2012)	2004-2011 üçer aylık 26 gözlem	Bangladeş	Birim kök, Johansenbütünleşme, Granger nedensellik testleri	Evet	X, Y'yipozitifetkiler	Y↔X
Furqani ve Mulyany (2009)	1997-2005 üçer aylık 32 gözlem	Malezya	Birim kök, Johansenbütünleşme, GrangerNedensellik, Vektör hata düzeltme modeli	Evet	İncelenmedi	Y↔X

Not: Y- Ekonomik büyüme değişkenlerini, X- Katılım Bankalarının ve/veya benzer sektörel değişkenleri simgeler. → ve ↔ sırasıyla tek yönlü ve çift yönlü nedenselliği gösterir.

3.2. Veri Seti

Bu çalışmanın gereği olarak Katılım Bankalarının reel ekonomiye verdikleri krediler ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi, 2005 yılı ilk çeyreğinden başlayarak 2017 yılının ilk çeyreğine kadar olan üçer aylık veriler kullanılarak birim kök sınaması, uzun dönemde veriler arası ilişki ve bu ilişki arasındaki nedensellik testlerine tabi tutulmuştur. Araştırmadaki amaç; Mevduat Bankalarının, Katılım Bankalarının, Kalkınma ve Yatırım Bankalarının GDP'ye (Gayri Safi Yurt İçi Hasıla) etkileri uzun dönemde araştırılmak istenmesindedir. Çeyreklik verileri tercih etmemizin sebebi ise; istatistiksel olarak veri sayısının yeterli olması ve daha kesin sonuçlar verebilmesi adınıdır.

Çalışmanın özgün nitelikte olmasının nedeni ise kullanılan veri setinin aralığı ve güncel olmasından kaynaklıdır. Diğer bir nedeni ise günümüzde Katılım Bankalarının anlam kazanması, ekonomik büyüme ile teorik ve ampirik bazda ilişkilendirilmesinden ötürü değerlendirilebilmektedir. Bu çalışmada bağımlı değişken olarak “Gayri Safi Yurt İçi Hasıla”, bağımsız değişkenler olarak ise Katılım Bankaları toplam kredileri, Kalkınma ve Yatırım Bankaları toplam kredileri ve Mevduat (Faizli) Bankalarının toplam kredi hacimleri kullanılmıştır.

Test edilmek istenen veriler Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB) resmî sitesi olan EVDS veri tabanından elde edilmiştir. Bağımlı değişken olan GDP ve bağımsız değişkenleri içeren banka kredilerinin tümü ayrı ayrı 2003 yıl bazlı TÜFE verilerine bölünerek reel hale getirilmiştir. Söz konusu tüm veriler Türk Lirası değerinde aynı cinsten alınmıştır. Reel krediler ve reel GDP için analizler E-views paket programı aracılığı test edilmiştir. Araştırmada çeyreklik veriler tercih edildiğinden sebep, gerçeğe yakın test sonuçları elde edebilmek için öncelikle mevsimsellikten arındırma işlemi yapılmıştır.

3.3. Ekonomik Yöntem ve Hipotezler

Tahmin Edilecek Model

$$Lngdp_t = \beta_0 + \beta_1 lnkatilim_t + \beta_2 lnmevduat_t + \beta_3 lnkalkinma_t + u_t$$

Katılım Bankalarının reel ekonomiye verdikleri krediler ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemek ve aynı zamanda Mevduat, Kalkınma ve Yatırım Bankalarının büyüme üzerinde bir etkisi var mı yok mu diye araştırıp incelemek için öncelikle birtakım şartlara sahip olması gerekir. Bunların başında verilerin birim kök içermemesi gerekir, bir başka değişle serilerin durağan olması gerekmektedir. Durağanlığını sınamak için birim kök testleri yapılmıştır. Yöntem olarak ise ADF ve PP testi uygulanmıştır. Daha sonrasında ise değişkenler arası uzun dönem ilişkisini var olup olmadığı test edilmek üzere Johansen-Juselius eşbütünleşme testi uygulanmıştır. Analizin son aşamasında ise değişkenler arasında bir nedenselliğin varlığı sınamak üzere Granger nedensellik testi ile analizler gerçekleştirilmiştir. Bu belirtilen testlerin metodolojisi aşağıda sırayla açıklanmıştır.

3.3.1. Birim Kök Testleri

Değişkenlere ait değerlerin durağan mı (birim kök içermez) yada durağan değil mi (birim kök içeren) ve hangi düzey değerlerinde durağanlaştıklarını tespit etmek için çeşitli birim kök testleri yapılmaktadır (Gujurati, 2011:206).

Regresyon sonuçlarının sahte sonuçlar vermesinin önüne geçmek amacıyla, regresyona tabi tutmadan önce serilerin durağanlık testleriyle araştırılması gerekir (Brooks, 2008:319).

3.3.1.1. Augmented Dickey Fuller (ADF) Birim Kök Testi

Literatürde yaygın olarak kullanıldığı yöntemlerden biri olan Augmented Dickey Fuller (ADF) testidir. Durağanlık sınamasında söz konusu ADF testi aşağıda verilen iki eşitlik testine dayanmaktadır (Gujurati, 2011:214).

$$\Delta y_t = \beta_1 + \beta_2 t + \beta_3 y_{t-1} + \sum_{i=1}^m a_i \Delta y_{t-i} + \varepsilon_t \quad (1)$$

$$\Delta y_t = \beta_1 + \beta_3 y_{t-1} + \sum_{i=1}^m a_i \Delta y_{t-i} + \varepsilon_t \quad (2)$$

Bu denklemlerde yer alan β_1 sabit terimi, $\beta_2 t$ trendi, ε_t hata terimini, m bağımlı değişkenin maksimum gecikme uzunluğunu ifade etmektedir. ADF testinde hipotezi

seride birim kökün varlığını ($\alpha=0$), yani serinin durağan olmadığını göstermektedir (Gujarati, 2011:214-215).

H₀= Seriler durağan değildir ve birim kök vardır.

H₁= Seriler durağandır ve birim kök yoktur.

Çalışmada, serilerin durağanlığı H₀=0 (seride birim kök vardır) ve H₁=0 (seride birim kök yoktur) hipotezleri baz alınarak serilerin düzey değerleri üzerinden trendli ve sabitli olarak 1 numaralı eşitlikle, H₁ hipotezinin reddedilmesi halinde ise serilerin farkı alınarak sadece sabitli olarak 2 numaralı eşitlikle test edilmiştir.

Gecikme uzunluğunun tespitinde Akaike yada Schwartz bilgi kriterleri kullanılabilir. Maximum gecikme uzunluğunu bulmak için Schwert yaptığı 1989 yılındaki çalışmasında aşağıda verilen formülün sayesinde kolaylaştırmıştır.

$$P_{max} = \left[12 \left(\frac{n}{100} \right)^{\frac{1}{4}} \right]$$

3.3.1.2. Phillips ve Perron (PP)

AFD birim kök testi hata terimlerinin birbiri arasında istatistik olarak bağımsız olabildiklerini ve sabit varyanslara sahip varsayımıyla test edilmektedir.

Phillips ve Perron (PP) testinde yukarıda belirtilen varsayımlar terkedilmiş olup hata terimlerinin birbiri arasındaki zayıf bağımlılığı ile heterojen dağılımlı olduğu kabul edilmiştir (PP, 1988).

H₀= Birim kök vardır ve seriler durağan değildir.

H₁= Birim kök yoktur ve seriler durağandır.

İlk hipotezde yer alan durağanlık ifadesi seriler trendden arındırıldıkları için aslında trend durağanlığı ifade etmektedir. Bu sebepten dolayı trendden arındırılan serideki birim kök olmaması, serinin aslında trend durağan olduğunun ifade etmektedir.

Üç farklı bileşeni içeren denklem aşağıda verilmiştir.

$$y_t = \beta t + \varphi t + \varepsilon_t \quad (1)$$

Buna denklemde bulunan:

t =deterministik trend,

φ =rassal süreç

ε_t hata terimi ifade etmektedir (Syczewska ve Eva,2010).

Yukarıdaki denklemde ifade edilen rassal süreç yani φt ;

$$\varphi t = \varphi t - 1 + u_t \quad (2)$$

3.3.2. Johansen Eşbütünleşme Testi

Çalışmanın kapsamında yapılmış olan durağanlık testinin devamında aynı seviyede durağan olan değişkenlerin uzun dönemde aralarında bir ilişki söz konusu olup olmadığını test etmek için Johansen eşbütünleşme testini uygulamaya karar verilmiştir.

Johansen eşbütünleşme testi öz vektörlere ve öz değerlerle hesaplanan bir uygulamadır. İki veya ikiden fazla durağan olamayan serilerin uzun dönemde belirli bir gecikme uzunluğu belirlendikten sonra (VAR modeli yardımıyla), değişkenlerin birlikte belirli bir düzey ve dengede değerine ulaşarak parametrelerinde de yorumlanmasına olanak tanımaktadır. Engle-Granger eşbütünleşme ile kıyaslandığında Johansen testinde VAR modeli kullanıldığı için birden fazla eşbütünleşme bulunabilmektedir (Sevüktekin ve Çınar, 2014).

Johansen eşbütünleşme analizinde π matrisinin rankının bulunması gerekmektedir ve π matrisini $\pi = \alpha\beta$ biçiminde ifade edebiliriz. Söz konusu denklemde β ifadesi eşbütünleşme matrisini ifade eder, α ifadesi ise her bir eşbütünleşme vektörünün parametrelerine alakalı ağırlıkları göstermektedir.

$r(\pi) = 0$ ise eşbütünleşme yoktur.

$r(\pi) = 1$ ise 1 tane eşbütünleşme ilişkisi vardır

$$1 \leq r(n) \leq n-1 \text{ ise } r(\bar{\pi}) = r$$

$\bar{\pi}$ matrisinin rankının bulunması amacıyla aşağıdaki istatistikler dikkate alınmaktadır:

$$\lambda \max = -T \ln(1 - \lambda \hat{\lambda}) \quad (3)$$

$$\lambda \hat{I}Z = -T \sum_{k=0}^{\infty} \ln k \hat{\lambda}^k (1 - \lambda \hat{\lambda}) \quad (4)$$

Johansen bütünlük analizinde $\lambda \max$ ifadesi maksimum özdeğer istatistiğini ifade ederken $\lambda \hat{I}Z$ ifadesi ise iz istatistiğini ifade etmektedir.

$H_0 =$ Birim kök yoktur ve seriler durağandır

$H_1 =$ Birim kök vardır ve seriler durağan değildir.

3.3.3. Granger Nedensellik Testi

Uzun dönem ilişkisine bakıldıktan sonraki aşamada ise nedensellik testi bulunmaktadır. Granger nedensellik testi ile Katılım bankalarının reel sektöre verdikleri krediler ve ekonomik büyümeye arasında uzun ve kısa dönemli bir nedenselliğin varlığını belirlemektedir. Granger'in geleneksel ifadesiyle geleceğin geçmişe neden olamayacağı fakat geçmişin geleceğe neden olabileceği düşüncesine dayanmaktadır (Takaendesa ve Odhiambo, 2007).

Söz konusu bu teste göre, Y_t geçmişteki X_t değerleri kullanılarak daha iyi tahmin edilebiliyorsa, X_t serisi Y_t 'nin nedeni olur. Tam tersi olursa yani X_t geçmişteki Y_t değerleri kullanılarak daha iyi tahmin edilebiliyorsa Y_t zaman serisi X_t nin Granger nedeni olur. Granger nedensellik testi hem küçük hem de büyük örneklem sayılarında faydalı sonuçlar vermesinden dolayı genellikle tercih edilen bir test haline gelmiştir (Guilkey ve Salemi, 1982).

$H_0 = X_t - Y_t$ 'nin Granger nedeni değildir,

$H_1 = X_t - Y_t$ 'nin Granger nedeni dir.

şeklinde hipotezi kurulur ve denklemini de aşağıda verilmiştir.

$$Y_t = a_0 + \sum_{i=1}^n a_{1i} Y_{t-1} + \sum_{i=1}^n b_{1i} X_{t-1} + U_t \quad (5)$$

$$X_t = b_0 + \sum_{i=1}^n a_{2i} Y_{t-1} + \sum_{i=1}^n b_{2i} X_{t-1} + \varepsilon_t \quad (6)$$

Denklemlerde U_t hata terimini ve n gecikmiş değişkenlerin sayısını ifade etmektedir. b_1 'i istatistiksel olarak anlamlı bulunduğu zaman X_t - Y_t 'nin Granger nedeni değildir şeklindeki boş hipotez reddedilir (Granger, 1969).

3.4. Çalışma Modeli ve Araştırmada Kullanılan Değişkenler

Literatür incelendiğinde Katılım bankaları ve ekonomik büyüme üzerine hipotezler geliştirildiği görülmüştür. Bu çalışma, bu hipotezlere ek olarak aşağıda tahmin edilmek üzere büyüme deflatörü olan Gayri Safi Yurt İçi Hasıla'yı bağımlı değişken olarak atayarak modelimizi kuruyoruz.

$$GDP_t = \beta_0 + \beta_1 KATILIM_t + \beta_2 MEVDUAT + \beta_3 KALKINMA + U_t$$

Verilerin her biri ayrı ayrı 2003 bazlı TÜFE verilerine bölünerek reel hale getirilmiştir. Ardından verilerin logaritması alınarak model son haline getirilmiştir.

$$LN GDP_t = \beta_0 + \beta_1 LNKATILIM_t + \beta_2 LNMEVDUAT + \beta_3 LNKALKINMA + U_t$$

Çalışmada kullanılan bu dört değişkene ait tüm serilerin logaritmalarının alınması sayesinde hem büyüme oranlarıyla çalışma imkânı sunacak hem de kurulacak olan regresyon modelindeki tepki katsayıları kullanılarak değişkenlerin elastikiyeti daha rahat bir şekilde yorumlanabilecektir.

Tablo:5: Değişkenlere Ait Bilgiler

<u>Değişkenler</u>	<u>Açıklamaları</u>
GDP(GSYİH)	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİH-Harcama Yöntemiyle (TÜİK) (Bin TL)
KATILIM	Katılım Bankaları Kredileri (Aylık, Bilanço,TCMB) (Bin TL)
KALKINMA	Kalkınma ve Yatırım Bankaları Kredileri (TCMB) (Bin TL)
MEVDUAT	Mevduat (Faizli) Banka Kredileri (TCMB) (Bin TL)

2003 baz yılı alınıp reelleştirme yapılması demek söz konusu tüm verilerin 2003 yılı TÜFE verilerine bölünerek nominal olan değerlerin reel hale gelmesi yani enflasyon düzeltilmesi yapılmış hale gelmiş olması demektir. Bu sayede doğru test sonuçlarına ulaşma şansımız artmaktadır.

Tablo 6 'da değişkenlerin tanımlanması ve değişkenlere ayrı ayrı uygulanan metodlar yer almaktadır.

Tablo 6: Değişkenlere Uygulanan Metodlar

<u>Değişkenler</u>	<u>Reelleştirilmiş</u>	<u>Logaritmaları</u> <u>Alınmış</u>	<u>1.Farkları</u> <u>Alınmış</u>
Gdp (Gayri Safi Yurt İçi Hasıla)	Reelgdp	Lngdp	Dlngdp
Katılım Bankaları Kredileri	Reelkatilim	Lnkatilim	Dlnkatilim
Mevduat Bankası Kredileri	Reelmevduat	Lnmevduat	Dlnmevduat
Kalkınma ve Yatırım Bankası Kredileri	Reelkalkınma	Lnkalkınma	Dlnkalkınma

Tablo 7'de iki değişkenlere ilişkin mod, medyan, maksimum, minimum ve basıklık, çarpıklık değerleri gibi tanımlayıcı istatistikler ile korelasyon matrisi gösterilmektedir.

Tablo 7: Verilerin Tanımlayıcı İstatistikleri ve Korelasyon Matrisi

	Lngdp	Lnkalkinma	Lnkatilim	Lnmevduat
Ortlama	14.52861	12.24860	12.29332	15.05533
Ortanca Değer	14.53538	12.35968	12.45589	15.19524
En Fazla	14.83875	13.26773	12.72953	15.57253
En Küçük	14.09406	11.27832	11.54289	14.30050
Std. Sapma	0.199450	0.648165	0.353715	0.432068
Çarpıklık	-0.259896	-0.021660	-0.831973	-0.539932
Basıklık	2.150667	1.621315	2.417997	1.837894
Jarque-Bera	1.983099	3.805297	6.214884	5.033195
Olasılık	0.371001	0.149173	0.044715	0.080734
Toplam	697.3735	587.9327	590.0796	722.6561
Kareler Toplamı	1.869668	19.74553	5.880384	8.774100
Gözlem Sayısı	48	48	48	48

Yukarıda elde ettiğimiz sonuçlar ışığında serilerin normal dağıldıkları tespit edilmiştir. Buradan sonuçla tablo 7’de yer alan Jarque-Bera olasılık değerlerinin tümünün %0,05 kritik değeri olarak alınan baz değerden büyük olduğu görülmektedir.

Diğer olasılık değerlerine de bakıldığında herhangi bir olumsuz sonuç görülememiştir. Tablo 8’de ise değişkenlere ait değerlerin birinci farkları alındıktan sonraki değerleri sunulmuştur.

Tablo 8: Verilerin Tanımlayıcı İstatistikleri ve Korelasyon Matrisi
(1.dereceden fark alınmış halleri)

	Dİngdp	Dİnkalkınma	Dİnkatılımkredi	Dİnmevduat
Tepe Değer	0.013215	0.039833	0.025248	0.024066
Ortanca	0.050585	0.037734	0.028456	0.025192
Maksimum	0.137928	0.204575	0.102969	0.105885
Minimum	-0.206741	-0.103886	-0.120762	-0.143511
Standart Sapma	0.106814	0.054075	0.041192	0.041455
Çarpıklık	-0.599241	0.104306	-0.994358	-1.310095
Basıklık	1.947524	4.122761	5.216294	7.264849
Jarque-Bera	4.982124	2.553886	17.36444	49.06474
Olasılık	0.082822	0.278889	0.000170	0.000000
Toplam	0.621087	1.872132	1.186636	1.131079
Ki kare Toplamı	0.524823	0.134507	0.078053	0.079051
Gözlem sayısı	47	47	47	47

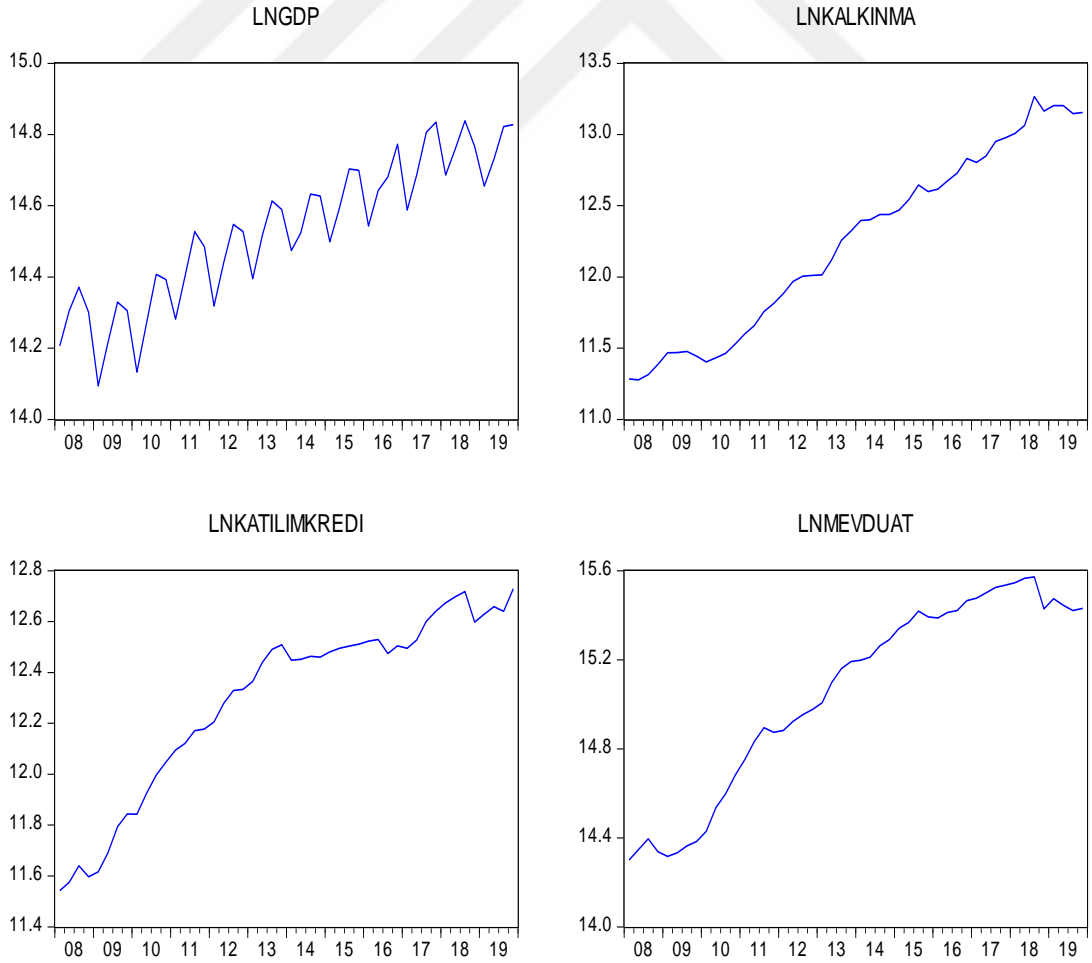
Söz konusu değişkenler 2005 yılı ilk çeyreğinden 2017 yılı son çeyreğine kadar olan dönemi kapsamaktadır. 48 adet veriden oluşan bu çalışmada kullanılan değişkenlerin her birine öncelikle ayrı ayrı birim kök testleri ile sınanmıştır. Devamında ise uzun dönemde seriler arasında eşbütünleşme sınaması Johansen testi ile gerçekleştirilmiştir. Son olarak seriler arasındaki uzun dönem nedensellik ilişkisi ve yönü ile ilgili bilgileri Granger nedensellik testi sonuçlarıyla araştırılmıştır.

3.5. Ampirik Analiz

Katılım bankalarının reel ekonomiye finanse ettikleri krediler ile ekonomik büyüme ilişkisini incelemek için yapılacak olan ilk adım; test edilmek istenen serilerin durağan olup olmadığını araştırmaktır. Zaman serilerinde model içerisine eklemek istediğimiz seriler durağan durumda değilse modele dahil etmemiz doğruluğundan sapmalara diğer bir deyiş ile doğru sonuçtan uzaklaşmaya sebep olur. Eğer veriler durağan değilken modele eklenirse sahte regresyon sorunu meydana gelecektir (Granger ve Newbold, 1974).

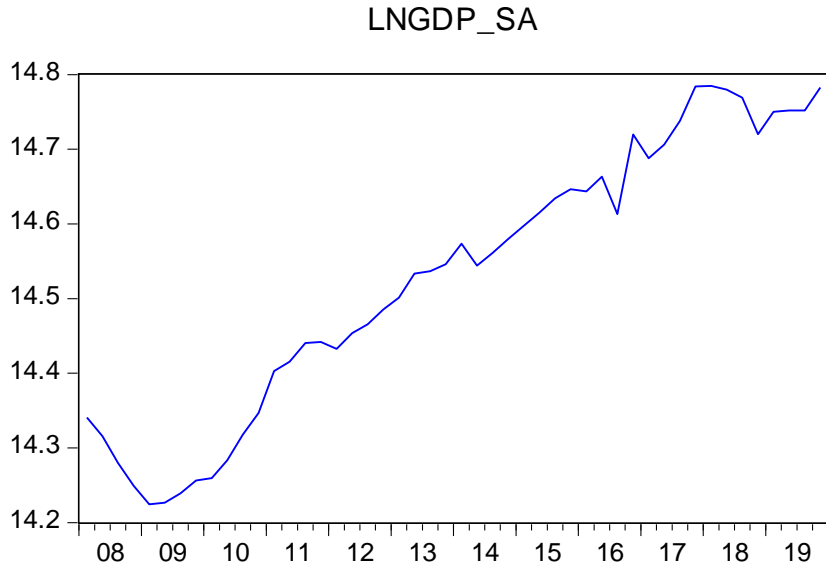
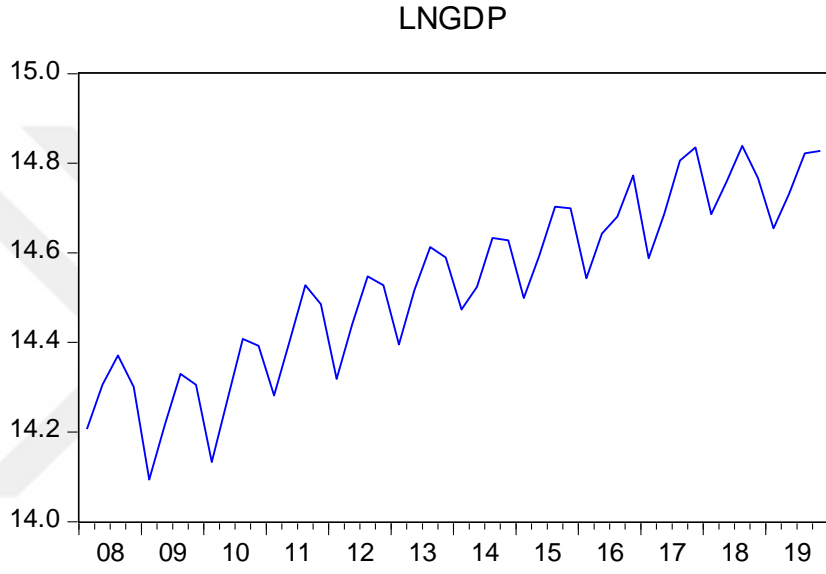
Testlere başlamadan önce serilerin grafiklerine bakıldığında değişkenlerde trend ve GDP serisinde mevsimsellik olgusuna rastlanmış olup grafikleri aşağıda sunulmuştur.

Grafik 8: Değişkenlerin Zaman İçerisindeki Eğilimi

Yukarıda da görüldüğü üzere “Gdp” verimizde mevsimsellik durumu söz konusudur. Bunu giderebilmek için EViews programında yer alan “seasonal adjustment” sekmesindeki Census X12 kısa yolu özelliği kullanılarak mevsimsellikten arındırma işlemi yapılmış olup aşağıda gösterilmiştir.

Grafik 9: Mevsimsellikten Arındırılmış Hali (GDP)

EViews istatistik programı aracılığı ile serilerin durağanlık sınamaları ayrı ayrı test edilmiştir ve aşağıda sıralanmıştır. İlk olarak birim kök analizinde yaygın olarak kullanılan **Augmented Dickey Fuller (ADF)** sonuçları yer almaktadır. Devamında ise **Phillips-Peron(PP)** birim kök test ve sonuçlarına yer verilmiştir. Verilerin sabit terimli ve trendli, sabit terimsiz ve trendsiz, sabit terimsiz ve trendli modelleri içeren sonuçlar birlikte sunulmuştur.

ADF Birim Kök Test Sonuçları

GDP Serisi

Sıfır Hipotezi: LNGDP_SA birim kökü var

Dışsal: Sabit

Gecikme Uzunluğu: 1 (Otomatik - SIC tabanlı, maxlag=9)

	t-İstatistik	Olasılık.*
Artırılmış Dickey-Fuller testi istatistiği	-0.186090	0.9328
Kritik değerleri test edin: 1% level	-3.581152	
5% level	-2.926622	
10% level	-2.601424	

*MacKinnon (1996) tek taraflı p değerleri.

Sıfır Hipotezi: D(LNGDP_SA) birim kökü var

Dışsal: Sabit

Gecikme Uzunluğu: 0 (Otomatik - SIC tabanlı, maxlag=9)

	t-İstatistik	Olasılık.*
Artırılmış Dickey-Fuller testi istatistiği	-7.536288	0.0000
Kritik değerleri test edin: 1% level	-3.581152	
5% level	-2.926622	
10% level	-2.601424	

*MacKinnon (1996) tek taraflı p değerleri.

Boş Hipotezi: L(NGDP_SA) birim kökü var

Dışsal: Sabit, Doğrusal Trend

Gecikme Uzunluğu: 0 (Otomatik - SIC tabanlı, maxlag=9)

	t-İstatistik	Olasılık.*
Artırılmış Dickey-Fuller testi istatistiği		0.0829
Kritik değerleri test edin:		
1% level	-4.165756	
5% level	-3.508508	
10% level	-3.184230	

*MacKinnon (1996) tek taraflı p değerleri.

Sıfır Hipotezi: D(LNGDP_SA) birim kökü var

Dışsal: Sabit, Doğrusal Trend

Gecikme Uzunluğu: 0 (Otomatik - SIC tabanlı, maxlag=9)

	t-İstatistik	Olasılık.*
Artırılmış Dickey-Fuller testi istatistiği	-7.467935	0.0000
Kritik değerleri test edin:		
1% level	-4.170583	
5% level	-3.510740	
10% level	-3.185512	

*MacKinnon (1996) tek taraflı p değerleri.

Boş Hipotezi: LNGDP_SA'nın birim kökü var

Dışsal: Yok

Gecikme Uzunluğu: 1 (Otomatik - SIC tabanlı, maxlag=9)

	t-İstatistik	Olasılık.*
Artırılmış Dickey-Fuller testi istatistiği	2.610219	0.9973
Kritik değerleri test edin:		
1% level	-2.616203	
5% level	-1.948140	
10% level	-1.612320	

*MacKinnon (1996) tek taraflı p değerleri.

Sıfır Hipotezi: D(LNGDP_SA) birim köke sahip

Dışsal: Yok

Gecikme Uzunluğu: 1 (Otomatik - SIC tabanlı, maxlag=9)

	t-İstatistik	Olasılık.*
Artırılmış Dickey-Fuller testi istatistiği	-3.317865	0.0014
Kritik değerleri test edin:		
1% level	-2.617364	
5% level	-1.948313	
10% level	-1.612229	

*MacKinnon (1996) tek taraflı p değerleri.

Kalkınma ve Yatırım Banka Kredileri

Sıfır Hipotezi: LNKALKINMA'nın birim kökü vardır

Dışsal: Sabit

Gecikme Uzunluğu: 0 (Otomatik - SIC tabanlı, maxlag=9)

	t-İstatistik	Olasılık.*
Artırılmış Dickey-Fuller testi istatistiği	-0.522858	0.8773
Kritik değerleri test edin: 1% level	-3.577723	
5% level	-2.925169	
10% level	-2.600658	

*MacKinnon (1996) tek taraflı p değerleri.

Sıfır Hipotezi: D(LNKALKINMA) birim köke sahiptir

Dışsal: Sabit

Gecikme Uzunluğu: 0 (Otomatik - SIC tabanlı, maxlag=9)

	t-İstatistik	Olasılık.*
Artırılmış Dickey-Fuller testi istatistiği	-6.502423	0.0000
Kritik değerleri test edin: 1% level	-3.581152	
5% level	-2.926622	
10% level	-2.601424	

*MacKinnon (1996) tek taraflı p değerleri.

Sıfır Hipotezi: LNKALKINMA'nın birim kökü vardır

Dışsal: Sabit, Doğrusal Trend

Gecikme Uzunluğu: 0 (Otomatik - SIC tabanlı, maxlag=9)

	t-İstatistik	Olasılık.*
Artırılmış Dickey-Fuller testi istatistiği	-2.063492	0.5521
Kritik değerleri test edin: 1% level	-4.165756	
5% level	-3.508508	
10% level	-3.184230	

*MacKinnon (1996) tek taraflı p değerleri.

Sıfır Hipotezi: D(LNKALKINMA) birim köke sahiptir

Dışsal: Sabit, Doğrusal Trend

Gecikme Uzunluğu: 0 (Otomatik - SIC tabanlı, maxlag=9)

	t-İstatistik	Olasılık.*
Artırılmış Dickey-Fuller testi istatistiği	-6.455145	0.0000
Kritik değerleri test edin: 1% level	-4.170583	
5% level	-3.510740	
10% level	-3.185512	

*MacKinnon (1996) tek taraflı p değerleri.

Sıfır Hipotezi: LNKALKINMA'nın birim kökü vardır

Dışsal: Yok

Gecikme Uzunluğu: 0 (Otomatik - SIC tabanlı, maxlag=9)

	t-İstatistik	Olasılık.*
Artırılmış Dickey-Fuller testi istatistiği	4.997354	1.0000
Kritik değerleri test edin: 1% level	-2.615093	
5% level	-1.947975	
10% level	-1.612408	

*MacKinnon (1996) tek taraflı p değerleri.

Sıfır Hipotezi: D(LNKALKINMA) birim köke sahiptir

Dışsal: Yok

Gecikme Uzunluğu: 0 (Otomatik - SIC tabanlı, maxlag=9)

	t-İstatistik	Olasılık.*
Artırılmış Dickey-Fuller testi istatistiği	-4.501241	0.0000
Kritik değerleri test edin: 1% level	-2.616203	
5% level	-1.948140	
10% level	-1.612320	

*MacKinnon (1996) tek taraflı p değerleri.

Katılım Bankaları Kredileri

Sıfır Hipotezi: LNKATILIMKREDI'nin birim kökü vardır

Dışsal: Sabit

Gecikme Uzunluğu: 0 (Otomatik - SIC tabanlı, maxlag=9)

	t-İstatistik	Olasılık.*
Artırılmış Dickey-Fuller testi istatistiği	-2.460747	0.1314

Kritik değerleri test edin:	1% level	-3.577723
	5% level	-2.925169
	10% level	-2.600658

*MacKinnon (1996) tek taraflı p değerleri.

Sıfır Hipotez: D(LNKATILIMKREDI) birim köke sahiptir

Dışsal: Sabit

Gecikme Uzunluğu: 0 (Otomatik - SIC tabanlı, maxlag=9)

	t-İstatistik	Olasılık.*
Artırılmış Dickey-Fuller testi istatistiği	-5.621029	0.0000
Kritik değerleri test edin:		
	1% level	-3.581152
	5% level	-2.926622
	10% level	-2.601424

*MacKinnon (1996) tek taraflı p değerleri.

Sıfır Hipotezi: LNKATILIMKREDI'nin birim kökü vardır

Dışsal: Sabit, Doğrusal Trend

Gecikme Uzunluğu: 0 (Otomatik - SIC tabanlı, maxlag=9)

	t-İstatistik	Olasılık.*
Artırılmış Dickey-Fuller testi istatistiği	-1.462996	0.8282
Kritik değerleri test edin:		
	1% level	-4.165756
	5% level	-3.508508
	10% level	-3.184230

*MacKinnon (1996) tek taraflı p değerleri.

Sıfır Hipotez: D(LNKATILIMKREDI) birim köke sahiptir

Dışsal: Sabit, Doğrusal Trend

Gecikme Uzunluğu: 0 (Otomatik - SIC tabanlı, maxlag=9)

	t-İstatistik	Olasılık.*
Artırılmış Dickey-Fuller testi istatistiği	-6.023797	0.0000
Kritik değerleri test edin:		
	1% level	-4.170583
	5% level	-3.510740
	10% level	-3.185512

*MacKinnon (1996) tek taraflı p değerleri.

Sıfır Hipotezi: LNKATILIMKREDI'nin birim kökü vardır

Dışsal: Yok

Gecikme Uzunluğu: 0 (Otomatik - SIC tabanlı, maxlag=9)

	t-İstatistik	Olasılık.*
Artırılmış Dickey-Fuller testi istatistiği	4.109004	1.0000
Kritik değerleri test edin: 1% level	-2.615093	
5% level	-1.947975	
10% level	-1.612408	

*MacKinnon (1996) tek taraflı p değerleri.

Sıfır Hipotez: D(LNKATILIMKREDI) birim köke sahiptir

Dışsal: Yok

Gecikme Uzunluğu: 0 (Otomatik - SIC tabanlı, maxlag=9)

	t-İstatistik	Olasılık.*
Artırılmış Dickey-Fuller testi istatistiği	-4.341015	0.0001
Kritik değerleri test edin: 1% level	-2.616203	
5% level	-1.948140	
10% level	-1.612320	

*MacKinnon (1996) tek taraflı p değerleri.

Mevduat Bankaları Kredi Serisi

Sıfır Hipotezi: LNMEVDUAT'ın birim kökü vardır

Dışsal: Sabit

Gecikme Uzunluğu: 0 (Otomatik - SIC tabanlı, maxlag=9)

	t-İstatistik	Olasılık.*
Artırılmış Dickey-Fuller testi istatistiği	-2.207658	0.2064
Kritik değerleri test edin: 1% level	-3.577723	
5% level	-2.925169	
10% level	-2.600658	

*MacKinnon (1996) tek taraflı p değerleri.

Sıfır Hipotez: D(LNMEVDUAT) birim köke sahiptir

Dışsal: Sabit

Gecikme Uzunluğu: 0 (Otomatik - SIC tabanlı, maxlag=9)

	t-İstatistik	Olasılık.*
Artırılmış Dickey-Fuller testi istatistiği	-5.082733	0.0001
Kritik değerleri test edin: 1% level	-3.581152	
5% level	-2.926622	
10% level	-2.601424	

*MacKinnon (1996) tek taraflı p değerleri.

Sıfır Hipotezi: LNMEVDUAT'ın birim kökü vardır

Dışsal: Sabit, Doğrusal Trend

Gecikme Uzunluğu: 0 (Otomatik - SIC tabanlı, maxlag=9)

	t-İstatistik	Olasılık.*
Artırılmış Dickey-Fuller testi istatistiği	0.526016	0.9991
Kritik değerleri test edin: 1% level	-4.165756	
5% level	-3.508508	
10% level	-3.184230	

*MacKinnon (1996) tek taraflı p değerleri.

Sıfır Hipotez: D(LNMEVDUAT) birim köke sahiptir

Dışsal: Sabit, Doğrusal Trend

Gecikme Uzunluğu: 0 (Otomatik - SIC tabanlı, maxlag=9)

	t-İstatistik	Olasılık.*
Artırılmış Dickey-Fuller testi istatistiği	-5.548507	0.0002
Kritik değerleri test edin: 1% level	-4.170583	
5% level	-3.510740	
10% level	-3.185512	

*MacKinnon (1996) tek taraflı p değerleri.

Sıfır Hipotezi: LNMEVDUAT'ın birim kökü vardır

Dışsal: Yok

Gecikme Uzunluğu: 0 (Otomatik - SIC tabanlı, maxlag=9)

	t-İstatistik	Olasılık.*
Artırılmış Dickey-Fuller testi istatistiği	3.897224	0.9999
Kritik değerleri test edin: 1% level	-2.615093	
5% level	-1.947975	
10% level	-1.612408	

*MacKinnon (1996) tek taraflı p değerleri.

Sıfır Hipotez: D(LNMEVDUAT) birim köke sahiptir

Dışsal: Yok

Gecikme Uzunluğu: 1 (Otomatik - SIC tabanlı, maxlag=9)

	t-İstatistik	Olasılık.*
Artırılmış Dickey-Fuller testi istatistiği	-2.789676	0.0063
Kritik değerleri test edin: 1% level	-2.617364	
5% level	-1.948313	
10% level	-1.612229	

*MacKinnon (1996) tek taraflı p değerleri.

Phillips-Peron(PP) Test Sonuçları

GDP Verileri

Sıfır Hipotezi: LNGDP_SA'nın birim kökü var

Dışsal: Sabit

Bant genişliği: Bartlett çekirdeği kullanılarak 3 (Newey-West otomatik)

	Adj. t-Stat	Olasılık.*
Phillips-Perron testi istatistiği	-0.135647	0.9392
Kritik değerleri test edin: 1% level	-3.577723	
5% level	-2.925169	
10% level	-2.600658	

*MacKinnon (1996) tek taraflı p değerleri.

Sıfır Hipotezi: D(LNGDP_SA) birim köke sahip

Dışsal: Sabit

Bant genişliği: Bartlett çekirdeği kullanılarak 3 (Newey-West otomatik)

	Adj. t-Stat	Olasılık.*
Phillips-Perron testi istatistiği	-7.487807	0.0000
Kritik değerleri test edin: 1% level	-3.581152	
5% level	-2.926622	
10% level	-2.601424	

---

*MacKinnon (1996) tek taraflı p değerleri.

Sıfır Hipotezi: LNGDP_SA'nın birim kökü var

Dışsal: Sabit, Doğrusal Trend

Bant genişliği: Bartlett çekirdeği kullanılarak 4 (Newey-West otomatik)

	Adj. t-Stat	Olasılık.*
Phillips-Perron testi istatistiği	-3.492908	0.0518
Kritik değerleri test edin:		
1% level	-4.165756	
5% level	-3.508508	
10% level	-3.184230	

---

*MacKinnon (1996) tek taraflı p değerleri.

Sıfır Hipotezi: D(LNGDP_SA) birim köke sahip

Dışsal: Sabit, Doğrusal Trend

Bant genişliği: Bartlett çekirdeği kullanılarak 3 (Newey-West otomatik)

	Adj. t-Stat	Olasılık.*
Phillips-Perron testi istatistiği	-7.424966	0.0000
Kritik değerleri test edin:		
1% level	-4.170583	
5% level	-3.510740	
10% level	-3.185512	

---

*MacKinnon (1996) tek taraflı p değerleri.

Sıfır Hipotezi: LNGDP_SA'nın birim kökü var

Dışsal: Yok

Bant genişliği: Bartlett çekirdeği kullanılarak 3 (Newey-West otomatik)

	Adj. t-Stat	Olasılık.*
Phillips-Perron testi istatistiği	2.209353	0.9927
Kritik değerleri test edin:		
1% level	-2.615093	
5% level	-1.947975	
10% level	-1.612408	

---

*MacKinnon (1996) tek taraflı p değerleri.

Sıfır Hipotezi: D(LNGDP_SA) birim köke sahip

Dışsal: Yok

Bant genişliği: Bartlett çekirdeği kullanılarak 4 (Newey-West otomatik)

	Adj. t-Stat	Olasılık.*
Phillips-Perron testi istatistiği	-6.828667	0.0000
Kritik değerleri test edin:		
1% level	-2.616203	
5% level	-1.948140	
10% level	-1.612320	

*MacKinnon (1996) tek taraflı p değerleri.

Kalkınma ve Yatırım Banka Verileri

Sıfır Hipotezi: LNKALKINMA'nın birim kökü vardır

Dışsal: Sabit

Bant genişliği: Bartlett çekirdeği kullanılarak 0 (Newey-West otomatik)

	Adj. t-Stat	Olasılık.*
Phillips-Perron testi istatistiği	-0.522858	0.8773
Kritik değerleri test edin:		
1% level	-3.577723	
5% level	-2.925169	
10% level	-2.600658	

*MacKinnon (1996) tek taraflı p değerleri.

Sıfır Hipotezi: LNKALKINMA'nın birim kökü vardır

Dışsal: Sabit

Bant genişliği: Bartlett çekirdeği kullanılarak 0 (Newey-West otomatik)

	Adj. t-Stat	Olasılık.*
Phillips-Perron testi istatistiği	-6.502423	0.0000
Kritik değerleri test edin:		
1% level	-3.581152	
5% level	-2.926622	
10% level	-2.601424	

*MacKinnon (1996) tek taraflı p değerleri.

Sıfır Hipotezi: LNKALKINMA'nın birim kökü vardır

Dışsal: Sabit, Doğrusal Trend

Bant genişliği: Bartlett çekirdeği kullanılarak 1 (Newey-West otomatik)

	Adj. t-Stat	Olasılık.*
Phillips-Perron testi istatistiği	-2.203782	0.4765
Kritik değerleri test edin: 1% level	-4.165756	
5% level	-3.508508	
10% level	-3.184230	

*MacKinnon (1996) tek taraflı p değerleri.

Sıfır Hipotezi: LNKALKINMA'nın birim kökü vardır

Dışsal: Yok

Bant genişliği: Bartlett çekirdeği kullanılarak 0 (Newey-West otomatik)

	Adj. t-Stat	Olasılık.*
Phillips-Perron testi istatistiği	4.997354	1.0000
Kritik değerleri test edin: 1% level	-2.615093	
5% level	-1.947975	
10% level	-1.612408	

*MacKinnon (1996) tek taraflı p değerleri.

Sıfır Hipotezi: D(LNKALKINMA) birim köke sahiptir

Dışsal: Yok

Bant genişliği: Bartlett çekirdeği kullanılarak 4 (Newey-West otomatik)

	Adj. t-Stat	Olasılık.*
Phillips-Perron testi istatistiği	-4.702719	0.0000
Kritik değerleri test edin: 1% level	-2.616203	
5% level	-1.948140	
10% level	-1.612320	

*MacKinnon (1996) tek taraflı p değerleri.

Katılım Bankaları Kredi Verileri

Sıfır Hipotezi: LNKATILIMKREDI'nin birim kökü vardır

Dışsal: Sabit

Bant genişliği: 2 (Newey-West otomatik) Bartlett çekirdeği kullanılarak

	Adj. t-Stat	Olasılık.*
Phillips-Perron testi istatistiği	-2.494597	0.1232
Kritik değerleri test edin:		
1% level	-3.577723	
5% level	-2.925169	
10% level	-2.600658	

*MacKinnon (1996) tek taraflı p değerleri.

Sıfır Hipotez: D(LNKATILIMKREDI) birim köke sahiptir

Dışsal: Sabit

Bant genişliği: 2 (Newey-West otomatik) Bartlett çekirdeği kullanılarak

	Adj. t-Stat	Olasılık.*
Phillips-Perron testi istatistiği	-5.600658	0.0000
Kritik değerleri test edin:		
1% level	-3.581152	
5% level	-2.926622	
10% level	-2.601424	

*MacKinnon (1996) tek taraflı p değerleri.

Sıfır Hipotezi: LNKATILIMKREDI'nin birim kökü vardır

Dışsal: Sabit, Doğrusal Trend

Bant genişliği: Bartlett çekirdeği kullanılarak 1 (Newey-West otomatik)

	Adj. t-Stat	Olasılık.*
Phillips-Perron testi istatistiği	-1.480070	0.8225
Kritik değerleri test edin:		
1% level	-4.165756	
5% level	-3.508508	
10% level	-3.184230	

*MacKinnon (1996) tek taraflı p değerleri.

Sıfır Hipotez: D(LNKATILIMKREDI) birim köke sahiptir

Dışsal: Sabit, Doğrusal Trend

Bant genişliği: Bartlett çekirdeği kullanılarak 3 (Newey-West otomatik)

	Adj. t-Stat	Olasılık.*
Phillips-Perron testi istatistiği	-5.960198	0.0001
Kritik değerleri test edin:		
1% level	-4.170583	
5% level	-3.510740	
10% level	-3.185512	

*MacKinnon (1996) tek taraflı p değerleri.

Sıfır Hipotezi: LNKATILIMKREDI'nin birim kökü vardır

Dışsal: Yok

Bant genişliği: Bartlett çekirdeği kullanılarak 3 (Newey-West otomatik)

	Adj. t-Stat	Olasılık.*
Phillips-Perron testi istatistiği	3.659331	0.9999
Kritik değerleri test edin:		
1% level	-2.615093	
5% level	-1.947975	
10% level	-1.612408	

*MacKinnon (1996) tek taraflı p değerleri.

Boş Hipotez: D(LNKATILIMKREDI) birim köke sahiptir

Dışsal: Yok

Bant genişliği: Bartlett çekirdeği kullanılarak 4 (Newey-West otomatik)

	Adj. t-Stat	Olasılık.*
Phillips-Perron testi istatistiği	-4.491204	0.0000
Kritik değerleri test edin:		
1% level	-2.616203	
5% level	-1.948140	
10% level	-1.612320	

*MacKinnon (1996) tek taraflı p değerleri.

Mevduat Bankaları Kredi Verileri

Sıfır Hipotezi: LNMEVDUAT'ın birim kökü vardır

Dışsal: Sabit

Bant genişliği: Bartlett çekirdeği kullanılarak 3 (Newey-West otomatik)

	Adj. T-Stat	Olasılık.*
Phillips-Perron testi istatistiği	-1.918720	0.3211
Kritik değerleri test edin:		
1% level	-3.577723	
5% level	-2.925169	
10% level	-2.600658	

*MacKinnon (1996) tek taraflı p değerleri.

Boş Hipotez: D(LNMEVDUAT) birim köke sahiptir

Dışsal: Sabit

Bant genişliği: Bartlett çekirdeği kullanılarak 3 (Newey-West otomatik)

	Adj. t-Stat	Olasılık.*
Phillips-Perron testi istatistiği	-5.185962	0.0001
Kritik değerleri test edin:		
1% level	-3.581152	
5% level	-2.926622	
10% level	-2.601424	

*MacKinnon (1996) tek taraflı p değerleri.

Sıfır Hipotezi: LNMEVDUAT'ın birim kökü vardır

Dışsal: Sabit, Doğrusal Trend

Bant genişliği: 2 (Newey-West otomatik) Bartlett çekirdeği kullanılarak

	Adj. t-Stat	Olasılık.*
Phillips-Perron testi istatistiği	0.240498	0.9977
Kritik değerleri test edin:		
1% level	-4.165756	
5% level	-3.508508	
10% level	-3.184230	

*MacKinnon (1996) tek taraflı p değerleri.

Sıfır Hipotez: D(LNMEVDUAT) birim köke sahiptir

Dışsal: Sabit, Doğrusal Trend

Bant genişliği: 2 (Newey-West otomatik) Bartlett çekirdeği kullanılarak

	Adj. t-Stat	Olasılık.*
Phillips-Perron testi istatistiği	-5.566531	0.0002
Kritik değerleri test edin: 1% level	-4.170583	
5% level	-3.510740	
10% level	-3.185512	

*MacKinnon (1996) tek taraflı p değerleri.

Sıfır Hipotezi: LNMEVDUAT'ın birim kökü vardır

Dışsal: Yok

Bant genişliği: Bartlett çekirdeği kullanılarak 4 (Newey-West otomatik)

	Adj. t-Stat	Olasılık.*
Phillips-Perron testi istatistiği	2.839176	0.9986
Kritik değerleri test edin: 1% level	-2.615093	
5% level	-1.947975	
10% level	-1.612408	

*MacKinnon (1996) tek taraflı p değerleri.

Sıfır Hipotez: D(LNMEVDUAT) birim köke sahiptir

Dışsal: Yok

Bant genişliği: Bartlett çekirdeği kullanılarak 4 (Newey-West otomatik)

	Adj. t-Stat	Olasılık.*
Phillips-Perron testi istatistiği	-4.400337	0.0000
Kritik değerleri test edin: 1% level	-2.616203	
5% level	-1.948140	
10% level	-1.612320	

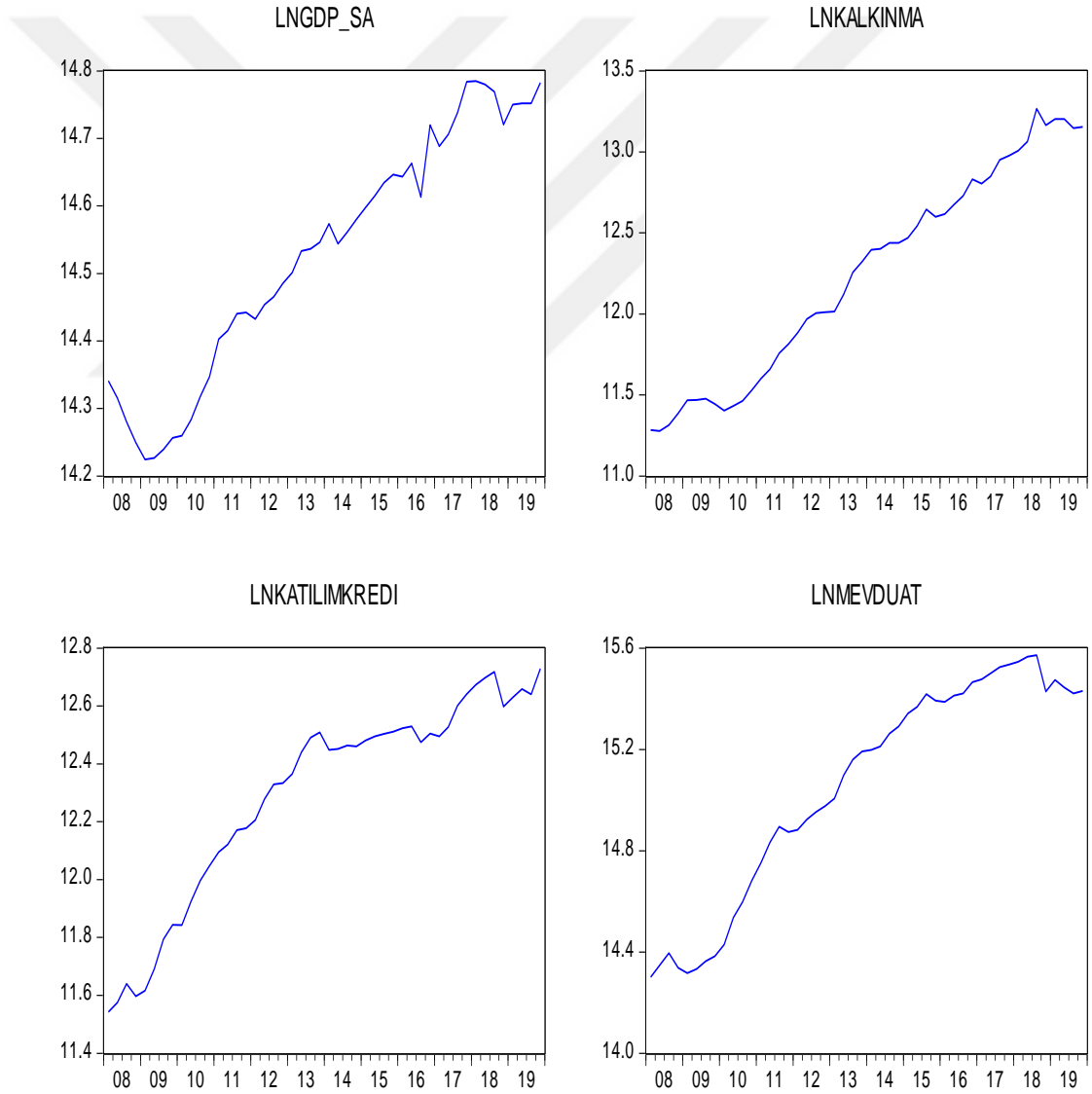
*MacKinnon (1996) tek taraflı p değerleri.

Bu seriler görüldüğü üzere birim kök içermektedir. Birim kök içermemesi ve durağan hale gelmesi durağanlaştırmak amacıyla ADF ile birinci dereceden farkları alındığında sonuçları aşağıda verilmiştir.

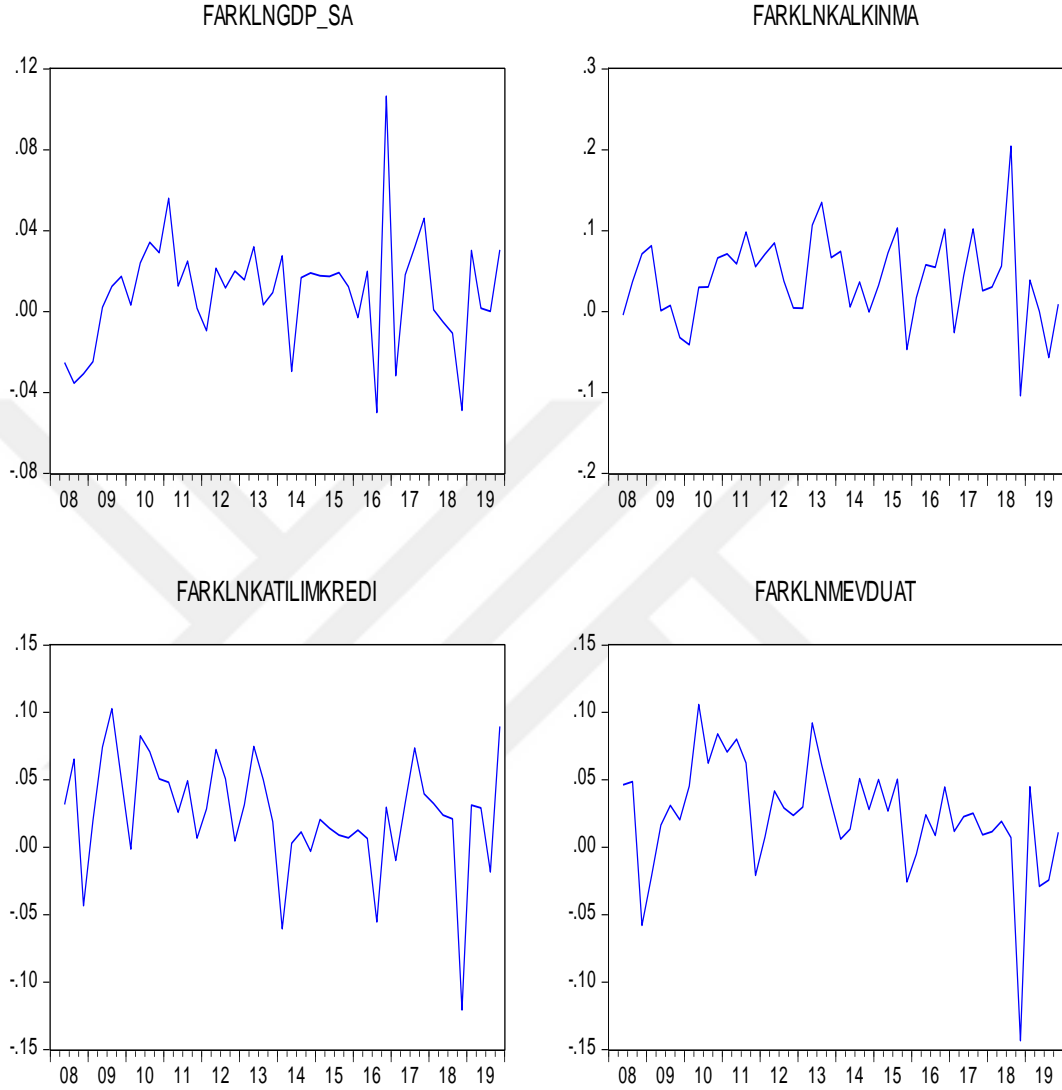
Serilerin durağanlığı tespit edildikten sonra değişkenlerin birbirlerini uzun dönemde etkileyip etkilemediklerini araştırmak için Johansen eşbütünleşme testine tabii tutulacaktır.

Son aşamada ise bu değişkenler arasında nedensellik ilişkisi Granger nedensellik testi ile incelenecektir. Elde edilen bulgular aşağıda sırayla verilmiştir

Grafik 10: Değişkenlerin Zaman İçindeki Eğilimleri (2008Q1-2019Q4)

Grafik 11: Farkı Alınmış Değişkenlerin Zaman İçindeki Eğilimleri (2008Q1-2019Q4)

Yukarıdaki grafik sonuçlarından anlaşılacağı üzere veriler düzey değerlerinde durağan iken, ADF ve PP birim kök testleri ile birinci farkları alınan veriler durağan hale geldikleri görülmektedir.

Bilindiği üzere farkları alınan verilerde bilgi kaybı yaşanmaktadır. Bu kayıp test edilmek istenen sonucu direkt olarak etkileyebilmektedir. Hata terimi bir gecikmeli haliyle ve bağımlı değişkenler kurduğumuz yeni denklemi ilerleyen adımlarda gerçekleştireceğiz.

Tablo 9: Değişkenlere Uygulanan Durağanlık Sınaması Testi Sonuçları

Birim Kök Testleri	Düzye Olarak Seriler(Logaritmik)	Sabitli ve Trendsiz (prob.)	Sabitli ve Trendli (prob.)	Sabitsiz ve Trendsiz (prob.)
ADF	LNGDP	0,9382 (0,0000)***	0,0829 (0,0000)***	0,9973 (0,0014)***
ADF	LNKALKINMA	0,8773 (0,0000)***	0,5521 (0,0000)***	1,0 (0,0000)***
ADF	LNKATILIM	0,1314 (0,0000)***	0,8282 (0,0000)***	1,0 (0,0001)***
ADF	LNMEVDUAT	0,2064 (0,0001)***	0,9991 (0,0002)***	0,9999 (0,0063)***
PP	LNGDP	0,9392 (0,0000)***	0,5180 (0,0000)***	0,9927 (0,0000)***
PP	LNKALKINMA	0,8773 (0,0000)***	0,4765 (0,0000)***	1,0 (0,0000)***
PP	LNKATILIM	0,1232 (0,0000)***	0,8225 (0,0001)***	0,9999 (0,0000)***
PP	LNMEVDUAT	0,3211 (0,0001)***	0,9977 (0,0002)***	0,9986 (0,0000)***

Not: Parantez içinde yer alan sayılar 1.farkları alındıktan sonraki prob. değerlerini göstermektedir. Parantez içinde olmayan sayılarsa farkları alınmamış(düzyeyde) değerleri ifade etmektedir. *, ** ve *** sırasıyla 0.10, 0.05 ve 0.01 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlılığı ifade etmektedir.

Tüm seriler için hesaplanan minimum istatistik düzey değerleri %1, %5 ve %10 kritik değerden büyük olmaktadır. Bu nedenle serilerde birim kök olduğunu ifade eden yokluk hipotezi (H_0), %1, %5 ve %10 önem düzeylerinde kabul edilirken, logaritması alınmış reel verilere ADF ve PP testleri uygulandığında ise %1 önem düzeyi dahil olmak üzere tüm önem düzeylerinde değerlerin kritik değerlerden daha küçük olduğu görülmüştür. Bu sonuçlara göre yokluk hipotezi olan H_0 red edilir, seriler birim kök içermemektedir hipotezi doğru kabul edilir. Birim kök içermeyen verilerin durağan olduğu varsayılmaktadır.

Bu bilgiler ışığında tüm seriler düzeyde durağan olmayan seriler olduğu, klasik birim kök testlerinden olan ADF ve PP, testleri uygulandığında ise durağan hale geldikleri görülmüştür.

Johansen Eşbütünleşme Testi

Bilindiği üzere durağan olamayan makroekonomik verilerle ekonometrik analizler gerçekleştirildiğinde gerçeklikten uzak sonuçlar vermektedir. Yukarıda verilen 11 numaralı grafikte görüldüğü üzere değişkenlerin farkları alındığında durağan duruma gelmişlerdir. Artık aynı düzeyde durağan olan değişkenlerin eşbütünleşik yani uzun dönemde aralarında bir ilişki olup olmadığını sınavabiliriz.

Johansen eşbütünleşme testi ile değişkenler arasında bir eşbütünleşme yani aralarında uzun dönem ilişkisinin var olup olmadığını incelemek için öncelikle VAR modeli ile değişkenlerin gecikme uzunluğunun hesaplanması gerekmektedir. Veri setimiz üçer aylık verilerden oluştuğu için literatürde gecikme uzunluğunu 6-8 değerleri arasında gecikme uzunluğuna bakarak en uygun gecikme uzunluğu belirlenebileceği bilinmektedir.

Gecikme Uzunluğunun Bulunması

VAR Gecikme Sırası Seçim

Kriterleri

Endojen değişkenler: LNGDP_SA LNKALKINMA

LNKATILIMKREDI LNMEVDUAT

Dışsal değişkenler: C

Lag	LogL	LR	FPE	AIC	SC	HQ
0	158.0585	NA	7.66e-09	-7.336119	-7.170626	-7.275459
1	364.6354	363.9689	8.81e-13	-16.41121	-15.58375*	-16.10791
2	389.8366	39.60180*	5.81e-13*	-16.84936*	-15.35993	-16.30343*
3	405.3914	21.48050	6.28e-13	-16.82816	-14.67676	-16.03959
4	417.0526	13.88230	8.65e-13	-16.62155	-13.80818	-15.59034
5	427.1035	10.05094	1.40e-12	-16.33826	-12.86292	-15.06441
6	443.5205	13.28995	1.91e-12	-16.35812	-12.22081	-14.84163

Not: Yanında * işareti bulunan değerlere tekabül eden sayılar bize uygun gecikme uzunluğunu göstermektedir.

LR: Ardışık Modifiye Edilmiş LR Test İstatistiği (%5 kritik değer)

FPE: Son Kestirim Hatası

AIC: Akaike Bilgi Kriteri

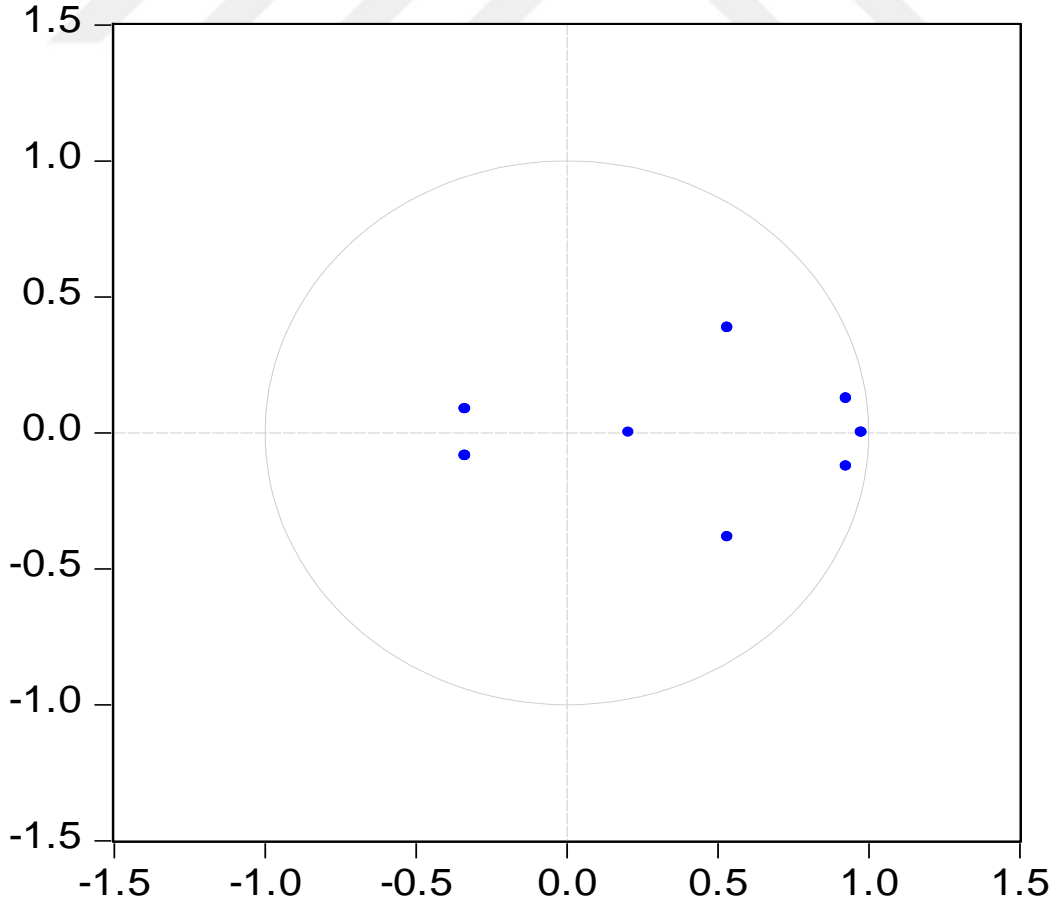
SC: Schwarz Bilgi Kriteri

HQ: Hannan-Quinn Bilgi Kriteri

Yukarıda bulunan tabloda Schwarz Bilgi Kriteri değerine göre gecikme uzunluğunun 1'de olduğunu göstermektedir. Fakat diğer tüm değerlerde gecikme uzunluğu 2 olarak görülmektedir. Çalışmalarda en çok tercih edilen Akaike Bilgi Kriteri olduğu ve birçok kriter değerlerinde 2 numaralı modelde toplandığı için bu modelde gecikme uzunluğunu 2 olarak belirledik.

Johansen eşbütünlük testi birçok sına testlerinden oluşmaktadır. Otokorelasyon sorunu, değişen varyans ve normallik testlerinden geçebiliyor olması modelin tahminindeki gücüyle doğru orantılı olduğunu ifade etmektedir.

Inverse Roots of AR Characteristic Polynomial

AR karakteristik polinomlarının ters köklerini ifade eden yukarıdaki şekilde bulunan noktaların birim çemberin içine düşmesi gerekmektedir. Eğer sonuçlar çemberin dışında yer alsaydı bu modeli kullanamayacağımızı ifade etmiş olacaktı. Fakat bizim modelimizde böyle bir sorun olmadığı görülmektedir.

VAR Artık Seri Korelasyon LM Testleri

Sıfır Hipotezi: h gecikme derecesinde seri korelasyon yok

Gecikme Uzunluğu	LM-İstatistiği	Olasılık
1	29.47044	0.0455
2	15.38425	0.0223

16 serbestlik derecesinde.

Yukarıda verilen sonuçlar modelde otokorelasyon sorunu olmadığını belirten bilgileri barındırmaktadır. Prob. değerlerinin %5 ten küçük olması bize otokorelasyon olmadığını ifade etmektedir.

VAR Artık Heteroskedastisite Testleri: Çapraz Terim Yok (yalnızca seviyeler ve kareler)

Birleşim tesit:		
Ki-Kare	S.D.	Olasılık.
176.6556	160	0.1742

Bireysel Bileşenler:					
Bağımlı	R-kare	F(16,29)	Olasılık	Ki-Kare(16)	Olasılık
res1*res1	0.295026	0.758517	0.7152	13.57120	0.6306
res2*res2	0.470626	1.611355	0.1285	21.64880	0.1549
res3*res3	0.381263	1.116855	0.3851	17.53810	0.3516
res4*res4	0.431851	1.377684	0.2202	19.86514	0.2264
res2*res1	0.556978	2.278715	0.0261	25.62097	0.0596
res3*res1	0.322668	0.863439	0.6120	14.84272	0.5362
res3*res2	0.493693	1.767343	0.0888	22.70987	0.1217
res4*res1	0.437708	1.410916	0.2043	20.13458	0.2142
res4*res2	0.451271	1.490585	0.1702	20.75845	0.1880
res4*res3	0.574772	2.449916	0.0174	26.43950	0.0481

Değişen varyans sına test sonuçları yukarıda görüldüğü üzere prob. değerinin %5 kritik değerden büyük olduğunu göstermektedir. Buda değişen varyans sorunun olmadığı anlamına gelmektedir

VAR Artık Normallik Testleri

Ortogonalleştirme: Cholesky (Lutkepohl)

Sıfır Hipotezi: artıklar çok değişkenli normaldir

Birleşik	Çarpıklık	Ki-Kare	s.d.	Olasılık
1	0.563007	2.430159	1	0.1190
2	0.946377	6.866487	1	0.0088
3	-0.740913	4.208632	1	0.0402
4	-0.379100	1.101830	1	0.2939
Birleşim		14.60711	4	0.0056

Birleşik	Basıklık	Ki-Kare	s.d.	Olasılık
1	5.030703	7.903866	1	0.0049

2	6.214516	19.80513	1	0.0000
3	3.735383	1.036510	1	0.3086
4	2.499056	0.480977	1	0.4880
Birleşim		29.22648	4	0.0000

Birleşik	Jarque-Bera	s.d.	Olasılık	
1	10.33403	2	0.0057	
2	26.67161	2	0.0000	
3	5.245142	2	0.0726	
4	1.582807	2	0.4532	
Birleşim		43.83359	8	0.5470

Normallik test sonuçları yukarıda verilmiştir. Joint'e bakılır. Prob. değeri %5 önem düzeyinden büyük olduğu için veriler normal dağılıyor sonucuna ulaşılmaktadır.

Bu sınamaları yaptıktan sonra veriler arasındaki uzun dönem ilişkisine Johansen eşbütünleşme testiyle aralarında ilişki var mı yok mu diye sınavabiliriz.

Trend varsayımı: Lineer det111erministik trend

Seri: LNGDP_SA LNKALKINMA LNKATILIMKREDI LNMEVDUAT

Gecikme aralığı (birinci farklarda): 1 ila 2

Sınırsız Eşbütünleşme Sıra Testi (İz)

Sıfır Hipotez	Öz Değer	İz İstatistik	0.05 Kritik Düzey	Olasılık.**
Yok *	0.674915	89.61198	47.85613	0.0000
En Fazla 1 *	0.428057	39.04686	29.79707	0.0033
En Fazla 2	0.249131	13.90462	15.49471	0.0856
En Fazla 3	0.022217	1.011023	3.841466	0.3147

z testi 0,05 düzeyinde 2 eşbütünleşme denklemini gösterir

* 0,05 düzeyinde hipotezin reddedildiğini gösterir

**MacKinnon-Haug-Michelis (1999) p-değerleri

Normalleştirilmiş eşbütünleşme katsayıları (parantez içinde standart hata)

LNGDP_SA	LNKALKINMA	LNKATILIMKREDI	LNMEVDUAT
1.000000	-0.214274 (0.03086)	-0.096833 (0.05385)	0.024746 (0.06238)

Normalleştirilmiş eşbütünleşme katsayıları (parantez içinde standart hata)

LNGDP_SA	LNKALKINMA	LNKATILIMKREDI	LNMEVDUAT
1.000000	0.000000	1.014456 (1.25250)	-2.851681 (1.02166)
0.000000	1.000000	5.186301 (5.96844)	-13.42408 (4.86844)

Normalleştirilmiş eşbütünleşme katsayıları (parantez içinde standart hata)

LNGDP_SA	LNKALKINMA	LNKATILIMKREDI	LNMEVDUAT
1.000000	0.000000	0.000000	-0.704791 (0.05347)
0.000000	1.000000	0.000000	-2.448319 (0.18794)
0.000000	0.000000	1.000000	-2.116298 (0.22031)

Yukarıdaki test sonuçlarına göre yıldızla gösterilen “none “ ve “at most 1” da prob değerleri 0,05’ten küçük olduğu için iki tane eşbütünleşme (koentegrasyon) olduğunu görebilmekteyiz.

H_0 = Eşbütünleşme yoktur.

H_1 = Eşbütünleşme vardır.

0.0000 < 0,05

0,000 < 0,05

0.0033 < 0,05

0,0129 < 0,05

Prob değerleri, kritik değer olan %5’ten küçük olduğu için H_0 reddedilir yani alternatif hipotez kabul edilir. Buda bize seriler arasında uzun dönemde aralarında bir ilişki olduğu (eşbütünleşme) sonucuna ulaştırmaktadır.

Tablo 11: Johansen Eşbütünleşme Testi Sonuçları

Hipotez	İz istatistiği	%5 kritik değer	Max. öz değer istatistiği	%5 kritik değer	Eşbütünleşme
$R=0$	0.674915	89.61198	47.85613	0.0000	Var
$R\leq 1$	0.428057	39.04686	29.79707	0.0033	Var

Not: R eşbütünleşik vektör adedini göstermektedir

Johansen eşbütünlük testi sonuçları tablo 11 de verilmiştir. En az bir eşbütünlüğün var olması değişkenlerin arasında uzun dönem ilişkisinin olduğunu ifade etmektedir.

Tablo 11 de ifade edildiği üzere $R=0$ ve $R \leq 1$ da bir eşbütünlük tespit edilmiştir. Diğer değişkenlerle test edildiğinde de iki eşbütünlüğün varlığından söz edilebilmektedir. H_0 hipotezi olan eşbütünlük yoktur reddedilir. Bu sonuca göre; veriler arasında uzun dönemde bir ilişkinin varlığından söz edilebilir.

Değişkenlerimiz uzun dönemde dengeye geldiğini Johansen eşbütünlük testi sonuçları sayesinde tespit etmiş olduk. Ancak farkları alınan verilerde değer kaybı yaşanmaktadır. Bu kayıplar sonuçlara olumsuz etki etmektedir. Son aşamada hata düzeltme modeli oluşturup bu olumsuzlukları ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır. Bulunan gecikme uzunluğunun değeri, düzeyde durağan olması gerekir. Bu şartı taşıdığı aşağıda görülmektedir. Hata düzeltme modellerinde, aynı düzey değerinde durağan olan değişkenlerle kurulan modele, hata teriminin bir gecikmeli hali eklenir.

Hata Düzeltme Modeli Sonuçları

Hata Terimleri (-1) Katsayı Değeri	t-istatistik Değeri	Olasılık Değeri
-0.190228	-2.099107	0.0414

%5 anlamlılık düzeyinde hata teriminin katsayısı tablo 12' de görüldüğü üzere 0.0414 bulunmuştur. 0.05 değerinden küçük olduğu için model anlamlıdır. Ayrıca hata terimlerinin katsayısı “-“ işaretli olması negatif yakınsamayı ifade eder. Katsayının negatif olması değişkenlerin uzun dönemde dengeye geleceğini işaret etmektedir. Bu sebeptendir ki hata teriminin katsayısı -1 ile 0 arasında olmak zorundadır. Eğer hata terimi katsayısı bu aralıkta değilse; model anlamlılığından uzak sonuçlarla karşılaşmamız kaçınılmaz olacaktır.

H_0 = Hata Terimleri Düzeyde Durağan Değildir.

H_1 = Kabul, Hata Terimleri Düzey Değerde Durağandır.

H_0 = reddedilir, alternatif hipotez kabul edilir. Durağandır.

VAR Granger Nedensellik/Blok Dışsallık Wald Testleri

Bağımlı değişken: LNGDP_SA

Excluded	Chi-sq	df	Prob.
LNKALKINMA	8.253187	2	0.0161
LNKATILIMKREDI	3.018126	2	0.0911
LNMEVDUAT	6.255115	2	0.0438
All	22.37681	6	0.0010

Bağımlı değişken: LNKALKINMA

Excluded	Chi-sq	df	Prob.
LNGDP_SA	8.429815	2	0.0148
LNKATILIMKREDI	0.014958	2	0.9925
LNMEVDUAT	1.115133	2	0.5726
All	22.55523	6	0.0010

Bağımlı değişken: LNKATILIMKREDI

Excluded	Chi-sq	df	Prob.
LNGDP_SA	0.170421	2	0.9183
LNKALKINMA	8.159491	2	0.0169
LNMEVDUAT	0.151910	2	0.9269
All	8.839096	6	0.1828

Bağımlı değişken: LNMEVDUAT

Excluded	Chi-sq	df	Prob.
----------	--------	----	-------

LNGDP_SA	1.514420	2	0.1690
LNKALKINMA	24.81410	2	0.0001
LNKATILIMKREDI	3.266405	2	0.1953
All	40.10944	6	0.0000

Yukarıda test edilen bilgiler ışığında; Granger Nedensellik test sonuçları tablo şeklinde aşağıda sıralanmıştır.

Tablo 10: Granger Nedensellik Testi Sonuçları

<u>Nedensellik Yönü</u>	<u>X²- Istatistiği</u>	<u>Olasılık</u>
<i>Lnkatilim</i> → <i>Lngdp</i>	3.018126	0,0911 < 0,1
<u>Diğer Verilere Ait Sonuçlar Bilgi Amacı</u>	<u>Asağıda</u>	<u>Sıralanmıştır</u>
Lnkalkinma ↔ Lngdp	8.253187	0.0161 < 0,05
Lngdp ↔ Lnkalkinma	8.429815	0,0148 < 0,05
Lnmevduat → Lngdp	0.621175	0. 0.0438 < 0,05
Lnkalkinma → Lnkatilim	8.159491	0,0169 < 0,05
Lnkalkinma → Lnmevduat	24.81410	0,0001 < 0,01

H_0 hipotezi Granger nedeni değildir olarak bilinmektedir. Bu teste göre, %5 anlamlılık düzeyinde Katılım Bankaları kredileri olasılık değeri $0.0911 > 0,05$ 'ten olduğu için; H_0 hipotezi kabul edilir.

- ❖ Ancak Katılım Bankaları kredileri değişkeni GDP'nin Granger %1 ve %5 kritik düzeylerinde olmasa bile %10 kritik düzeyde nedeni olduğunu ve pozitif yönde bir etki oluşturduğundan söz edebiliriz.
- ❖ Öte yandan GDP olasılık değeri $0,9607 > 0,05$ 'ten olduğu için H_0 reddedilemez. Yani GDP değişkeni Katılım Bankaları kredilerinin Granger nedeni değildir sonucuna ulaşılır. Bu sebepten aralarında Katılım Bankaları → GDP arasında tek yönlü ilişki söz konusudur.

Diğer değişkenlere bakıldığında ise;

- Kalkınma ve Yatırım Bankaları ile GDP arasında çift yönlü ve pozitif yönde olduğu,
- Mevduat Bankaları, GDP'nin nedenidir. Tek yönlü ve pozitif yönde olduğu,
- Kalkınma ve Yatırım Bankaları, Katılım Bankası kredilerinin nedenidir. Tek yönlü ve pozitif yönde olduğu,
- Kalkınma ve Yatırım Bankaları, Mevduat Banka kredilerinin nedenidir ve aralarında tek yönlü ve pozitif yönde etkisi olduğu yorumlarına prob. (olasılık) ve katsayılarla bakarak yapabilmekteyiz.

SONUÇ

Katılım Bankası, İslami Finans veya Faizsiz Bankacılık isimleriyle bilinen banka türleri 1960 yılları sonrasında hem Müslüman hem Müslüman olmayan ülkelerde sayıları giderek artmaktadır. Türkiye'de 1980'lerden sonra faaliyetlerine başlayan Katılım Bankaları, 2022 yılı itibariyle aktif sayılarını 6'ya yükseltmişlerdir. Mevduat Bankaları bu aktif sayılarını 35'e yükseltmiş olup, Kalkınma ve Yatırım Bankaları ise 16'ya yükseltmiştir. Toplamda 57 banka bulunan Türkiye'de; Katılım Bankaları pazar payları yaklaşık olarak %7,5'a ulaştığı bilinmektedir.

Diğer geleneksel olan bankalardan farklı olarak faizsiz işlem prensibiyle hareket eden Katılım Bankalarının Türkiye ekonomisine etkileri olarak; yastık altı olarak nitelendirilen âtıl fonların ekonomiye katılması, istihdama katkısı, yabancı

kaynak ülkeye aktarılması ve kayıt dışı ekonomiyi engelleme gibi bir çok faydasının olduğunu sayabiliriz.  lke ekonomisi içerisindeki paylarının daha da artması ülke ekonomisi içerisinde söz sahibi ve beraberinde Türkiye gibi yüzde yüze yakını Müslüman olan bir ülkeye verimli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. Yakın tarihte kurulan "Kamu Katılım Bankaları" da bu yönde atılacak adımların başında gelmekteydi.

Katılım Bankalarının reel ekonomiye verdikleri krediler ile gayri safi yurt içi hasıla deflatörü arasında 2005 yılı ilk çeyreğinden 2017 yılı ilk çeyreğine kadar olan dönem için yapılan testler sonucunda öngörülere uygun sonuçlara ulaŐılmıştır. Değişkenler arası birim kök varlığı sınanması için ADF ve PP birim kök testleri seçilmiştir. Bu iki test ile düzeyde durağan olmayan veriler birinci farkları alındığında durağan hale geldiği görülmüştür. Değişkenlerin arasında uzun dönem ilişkisini sınamak için Johansen eşbütünleşme testi uygulanmış olup birden fazla eşbütünleşme tespit edilmiştir. Granger nedensellik analiziyle devam eden araştırma değişkenler arası uzun dönem nedenselliğin yönünü ve kuvvetini hesaplanmıştır.

Bu sonuçlar doğrultusunda Türkiye'de bulunan Katılım Bankalarının reel sektöre verdikleri krediler ile ekonomik büyüme deflatörü olan GDP arasında uzun dönemde bir ilişki olduğu ve Katılım Bankaları kredilerinden GDP'ye doğru tek yönlü bir nedensellik bulunmuştur. Kalkınma ve Yatırım Bankaları ile GDP arasında uzun dönemde çift yönlü ve pozitif yönde bir ilişki olduğu görülmüştür. Bu iki değişken birbirinin nedenidir sonucuna varılmıştır. Mevduat Bankaları ve GDP arasında tek yönlü ve pozitif bir ilişkinin varlığı tespit edilmiş olup, Mevduat Bankaları kredileri GDP'nin nedenidir sonucuna ulaŐılmıştır. Uzun dönemde Kalkınma ve Yatırım Bankaları kredileri ile Katılım Bankaları kredileri arasında tek yönlü bir ilişki görülmüŐ olup, Kalkınma Bankalarından Katılım Bankalarına doğru pozitif yönde bir nedensellik bulunmuştur. Kalkınma ve Yatırım Bankaları kredileri ise Mevduat Bankaları kredilerinin nedeni olduğu tespit edilmiş olup bu ilişki tek yönlü ve pozitif yönde olduğu tespit edilmiştir.

Bu sonuçlar ışığında; Katılım Bankalarının Türkiye'de var olan diğer banka türleri arasında ki payının %7,5 değerinde küçük bir paya sahip olması, sağladıkları kredilerin büyük oranı borçlanma yada üretim desteği adı altında uzun vadeli verilen

kredilerden (konut, işyeri) yani "Murabaha" yöntemlerinden oluşması, faizsiz çalışma prensibi ile faaliyetlerini gerçekleştirdikleri ve ekonomi üzerinde oluşan herhangi bir dalgalanma yada krizden de etkilenen bir yapıya sahip olmamasından dolayı ekonomik büyüme deflatörü olan GSYİH'nın Katılım Bankaları kredilerinin nedeni olmadığı düşünülmektedir.

Bu söz konusu Katılım Bankaları'nın pazar paylarını arttırmaları, uzun dönemli yatırım projelerine endeksli olan hizmetlerde faaliyet alanlarını genişletmesiyle birlikte ve diğer İslami Finans yöntemlerinden olan "Mudarebe ve Müşareke" adını verdiğimiz ve buna benzer (Karz-ı Hasen vb.) yöntemlerin faaliyet alanlarını genişletmesi gerekmektedir. Ayrıca bu sayede bankaların; inovasyon, aktif proje ve fikirlere destek sağlamış olacaklarından ülke içerisindeki genç beyinlerin gelişmiş ülkelere göç etmesinin de önüne geçilmiş olacaktır. Literatürde bu iki yöntemin İslam ruhuna tam olarak uygun olduğuna dair düşünürleri tarafından hem fikir sağlanmıştır. Bu tür yöntemlerin Katılım Bankaları arasındaki kullanım oranının artırılması için kamu ve özel kesimin desteğini alması gerekmektedir. Bu söz konusu İslam ruhuna tam uygunluğu alınmış özellikle bu iki yöntemin, Katılım Bankaları içindeki kullanım oranı çok düşük olup, bu oran yaklaşık %5'e eşittir. İslam ruhuna tam uygun olup olmadığı literatürde tartışma konusu olan ve İslam düşünürlerini fikir ayrılığına iten "Murabaha" yönteminin ise Katılım Bankaları içerisindeki aktif kullanım oranı %95 olması dikkat çekicidir.

Bu nedenlerden ötürü söz konusu ülkenin, ekonomisindeki faizsiz tabanlı sistemlerin geliştirilip, tıpkı gelişmiş Avrupa ve Amerika kıtası ülkelerinde olduğu gibi faiz alt yapılı ekonomik sistemlerden tamamen uzaklaşmak gerekir. Gelişmiş ülkeler, bahsi geçen faizsiz finans yöntemlerini geliştirerek ve kullanımlarını da yaygınlaştırarak "Venture Capital" (Risk Sermayesi) yada Karz-ı Hasen (Borç Verme) yöntemlerini ülkelere empoze etmişler ve bu sistemlere dayalı olarak ekonomilerini yönetmekte oldukları bilinmektedir. Bu konuyla ilgili araştırmalar yapıp geliştirilerek, çeşitli reform ve ekonomik politikalar üreterek; Katılım Bankaları Kredileri ile Gayri Safi Yurt İçi Hasıla değişkenleri arasında uzun dönemde çift yönlü ve aralarında pozitif nedensellik bulacağımız sonuçlara ulaşabileceğimiz dönemleri beraberinde getirebileceğini öngörüp söyleyebiliriz.

KAYNAKÇA

AHMED, Z. (1994), "Islamic Banking; State of the Art", Islamic Economic Studies V.2, No.1, December 1994 Jeddah.

AKGÜÇ, Ö. (1992), "100 soruda Türkiye'de Bankacılık", İstanbul.

Akdi, Y. (2003). Zaman Serileri Analizi. Ankara: Bıçaklar Kitabevi.

Aktepe, İ. E. (2012). "İslam Hukuku Çerçevesinde Finansman ve Bankacılık", İstanbul-Erkam Matbaası.

Aktepe, İ. E. (2014). "Sorularla Katılım Bankacılığı", Türkiye Katılım Bankaları Birliği, İstanbul.

Akyüz, O. (1997), "Özel Finans Kurumları ve Bankacılık Sektörü", Global Gazetesi, 8.05.

Al Baraka Group (1987), "Al Baraka Group: An Introduction", Albaraka Grubu Yayını, Cidde.

Altaş, G. (2008). "İslâmî Finans Sistemi, Sermaye Piyasasında Gündem Raporu", S. 69, Mayıs.

Bayındır, A. (2007). "Ticaret ve Faiz", Süleymaniye. İstanbul: Vakfı Yayınları.

Baykara, H.V. (2012). "Katılım Bankalarında Etkinlik ve Verimlilik Analizi", Gaziosman Paşa Üniversitesi, Doktora Tezi, Tokat.

Brooks, C. (2008), Introductory Econometrics for Finance. New York: Cambridge University Press.

Bulut, H. İ. ve Er, B. (2012). "Katılım Finansmanı Katılım Bankacılığı ve Girişim Sermayesi", No: 3. İstanbul: TKBB Yayınları.

Darçın, A. C. (2007), "Özel Finans Kurumlarının Katılım Bankalarına Dönüşümünün Sebepleri ve Sonuçları", Yüksek Lisans Tezi, T.C. Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Finansman Anabilim Dalı, Ankara.

Didar Ustaoglu (2014), "Türkiye' De Katılım Bankacılığı Sektördeki Yeri Ve Önemi", Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı 2014-Y1-011.

Doğan S. (2008), "Katılım Bankaları ve Ekonomiye Etkileri: Türkiye Örneği", Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş.

Durmuş, A. (2011). "İslam Hukuku Açısından Günümüz Kredi ve Finansman Yöntemleri", Ensar Neşriyat (Ed.), İslami İlimlerde Metodoloji - II İslam Hukuku Açısından Tarihten Günümüze Kredi ve Finans Yöntemleri, (s. 97-99). İstanbul.

Ekrem Şahin (2007), " Türkiye'de Düünden Bugüne Katılım Bankaları", Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı, İstanbul 2007.

Elmalılı, M.H.Y. (1993), "Kur'ân-ı Kerîm ve Yüce Meâli. İstanbul", Mektup Yayınları

Erol, H. M. (2006). "Dünyada ve Türkiye'de Bankacılık Sektörünün Gelişimi ve Türkiye'de Kamu Bankalarının Yeniden Yapılandırılması", (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üni. SBE, İstanbul.

Eskici, M. (2007). "Türkiye'de Katılım Bankacılığı Uygulaması ve Katılım Bankalarının Müşteri Özellikleri", Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Isparta.

Eskicioğlu, O. (2013). "İslam Ekonomisinde Gelir Dağılımı, Ücret, Kar ve Faiz", <http://www.enfal.de/oe147.htm>, (19.03.2013).

Granger, C.W.J. and P. Newbold, P. (1974), "Spurious Regressions In Economics", Journal of Econometrics, Vol:2, No:2, pp.111-120.

Granger, C.W., (1969). Investigating causal relations by econometric models and cross-spectral methods. *Econometrica* 37, 424–438.

Guilkey, D.K., Salemi, M., (1982). Small sample properties of three tests for Granger causal ordering in a bivariate stochastic system. *Review of Economics and Statistics* 64, 668–681.

Gujurati, D. (2011), *Econometrics by Example*. London: Palgrave Macmillan.

Hafas Furqani and Ratna Mulyany (2009), " İslamic Banking and Economic Growth: Emprical Evidence from Malaysia" , Journal of Economic Cooperation and Development, 30, 2 , 2009, 59-74.

Harne, Olivier, Doarau, Jean-François, (2007), "Further Evidence On Mean Reversion in The Australian Exchange Rate", Bulletin Of Economic Research, 59:4, 0307-3378, pp:390-392

İktisadi Kalkınma ve İslâmiyet (1986)., "İslâmi İlimler Araştırma Vakfı", İstanbul,

Karakoç Y. (2011), "Türk Bankacılık Sisteminde Katılım Bankacılığının Yeri ve İşleyişi", Beykent Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Karakuş, A. (2010). "İslam Hukuku Kaynaklarındaki Faiz Kavramının Modern Ekonomi Bağlamında Yeniden Değerlendirilmesi". Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Sütçü İmam Üni. Kahramanmaraş.

KHAN, M. S., (1986). "Islamic Interest-Free Banking: A Theoretical Analysis". International Monetary Fund, 33, 1, (1-27)

Koçak, M. (2015). "İslam Düşüncesinde Varlık Ve Yaşam Değeri Açısından İnsan". Yayınlanmış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı.

Kut, T. (1989). "Ali Ufki Bey" Ankara-Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.2: 456-457.

Kwaitkowski, Denis, Phillips, Peter, Schmidt, Peter, Shin, Youngcheol, (1992). "Testing The Null Hypothesis...", a.g.m., pp:159

METZLER, L. A., (1951). "Wealth, Saving and the Rate of Interest. Journal of Political Economy", 59, (93-116) MOORE, P., (1997). Islamic Finance: A Partnership

Arslantaş, N. (2018). "Tevrat (Tora) Tefsiri" İki Cilt Toplamda, Birinci Cildi.

Pehlivan, P. (2016). "Türkiyede Katılım Bankacılığı Ve Bankacılık Sektöründeki Önemi", Selçuk Üniversitesi ISSN Dergisi, 31,300.

Phillips, P.C. B ve Perron, P. (1988), "Testing for a Unit Root in Time Series Regression", Biometrika, 75(2), ss.335 346.

Polat, A. (2009). “Katılım Bankacılığı, Dünya Uygulamalarına İlişkin Fırsatlar-Sorunlar; Türkiye İçin Projeksiyonlar”. Türkiye Katılım Bankaları Birliği.

SAMİREH, M.A.(2020). “Murabaha’nın Katılım Bankalarının Finansal Gelişimi Üzerine Etkisi (Karşılaştırmalı Bir Analiz). T.C. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.

Seyrek, İ. ve Mızırak Z. (2009). “Faiz Teorileri Üzerine Bir İnceleme: Finansal İstikrarsızlık Hipotezinin Temel Dayanağı”. Selçuk Üniversitesi SBE Dergisi, 22, 385.

Syczewska, Eva, (2010), “Empirical Power of The Kwiatkowski-Phillips-Schmidt-Shin Test”, Warsaw School Of Economics Institute Of Econometrics, Department Of Applied Econometrics Working Papers, No:3-10, pp:1-27

Syczewska, Eva, (2010), “Empirical Power of The...”, a.g.m., pp:4

Tabakoğlu A. (2006). “İslam Dünyasında Para ve Bankacılık Tecrübesi” Türkiye’de Özel Finans Kurumları Teori ve Uygulama Sempozyumu. İstanbul.

Takaendesa, P., Odhiambo, N.M., (2007). Financial development and economic growth: an empirical analysis of two Southern African countries. Studies in Economics and Econometrics 31 (3), 61–80.

Tebliğler Kitabı, (s. 81-83). İstanbul.

Terzi, A. (2013). “Katılım Bankacılığı: Kitaba Uymak mı, Kitabına Uydurmak mı?” , Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi.

Tevrat, Çıkış 22/25 ve Tesniye 23/19-20. "Para faizi olsun, zahire faizi olsun, yahut ödünç verilen her şeyin faizi olsun, faizle kardeşine ödünç vermeyeceksin. Yabancıya faizle ödünç verebilirsin; ancak kardeşine faizle ödünç vermeyeceksin..."

Tosun, M. (2000). “Türk Mali Sisteminde Özel Finans Kurumları Deneyimi ve ÖFK’lerin Türk Banka Sistemi İçindeki Yeri”, B.Cemal Rodoplu, Türkiye’de Özel Finans Kurumları Teori ve Uygulama. Albaraka Türk Yayınları, İstanbul.

Uludağ, İ. (1992). “Uluslararası Sistem İçerisinde İslam Bankacılığı, İslam Ekonomisinde Finansman Meseleleri”, İstanbul: Ensar Neşriyat.

Ustaoglu, Didar (2014). “Türkiye’ De Katılım Bankacılığı Sektördeki Yeri Ve Önemi”, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı 2014-Y1-011

Usulcan, Emre (2013).” Katılım Bankalarında Bireysel Pazarlama Faaliyetleri ve Tüketicilerin Katılım Bankaları Tarihinde Etkili Olan Faktörler”, Yüksek Lisans Tezi, T.C. Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Yönetimi Anabilim Dalı, Ankara.

Uyan, U. (2011). “Katılım Bankacılığında Yeni Ürünler ve Uygulama Alanları”, İKDER (Ed.), Sabahattin Zaim İslam ve Ekonomi Sempozyumu 4. Faizsiz Bankacılık ve Günümüz Uygulamaları

Yahşi, F. (2001). “Özel Finans Kurumları’nın Mevzuat Serüveni”. Bankacılık ve Finans Dergisi,4 (21), s. 21.

İnternet Kaynakları

<http://www.albaraka.com.tr> (Erişim tarihi: 10.01.2018)

<http://www.emlakbank.com> (Erişim tarihi : 01.12.2019)

<http://www.nuveforum.net/1716-genelkultur-b/63953-bankaciligin-gelisimi-turkiye-bankaciligin-gelisimi>

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts&kategori1=veritbn&kelimesec=171966

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=BANKA

<http://www.yasarfactoring.com.tr/kurumsal-kimlik.html>

<http://www.internethaber.com/turkiyenin-yuzde-kaci-musulman-697940h.htm>

(<http://www.tkbb.org.tr/tarihce>)

<https://www.tmsf.org.tr/tr/Tmsf/Cozumleme/banka.sorular>

<https://www.albaraka.com.tr/assets/tr/pdf/yatirimci-iliskileri/2017-faaliyet-raporu.pdf>

<https://www.kuveytturk.com.tr/hakkimizda/kuveyt-turk-hakkinda/gecmisten-bugune-kuveyt-turk>

<https://www.ziraatkatilim.com.tr/bankamiz/Sayfalar/hakkimizda.aspx>

<https://www.vakifkatilim.com.tr/tr/hakkimizda>

<https://www.turkiyefinans.com.tr/tr-tr/yatirimci-iliskileri/sayfalar/ortaklik-yapisi.aspx>

<https://www.turkiyefinans.com.tr/tr-tr/hakkimizda/turkiye-finansi-taniyin/sayfalar/turkiye-finans-hakkinda.aspx>

<https://www.turkiyefinans.com.tr/Lists/BagimsizDenetimRaporlari/Attachments/95/TFKB%20konsolide%2030.06.2018.pdf>